

HYVÄN ÄIDIN KATEGORIAT PIENTEN LASTEN
VANHEMMILLE SUUNNATUISSA LEHDISSÄ

Anna Tähtinen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Elokuu 2014

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

TÄHTINEN, ANNA: Hyvän äidin kategoriat pienten lasten vanhemmille suunnatuissa lehdissä
Pro Gradu –tutkielma, 66 s.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Irene Roivainen

Elokuu 2014

Tutkielmassani tarkastelen hyvän äitiyden kategorioita pienten lasten vanhemmille suunnatuissa lehdissä. Aineistoni koostui ”Meidän perhe”, ”Kaksplus” ja ”Vauva” lehtien marraskuun 2013 numeroista. Aineistoani tutkin kategoria-analyysin avulla. Hyvää äitiyttä lähestyn vastakategorioiden kautta. Kaiken taustalla ovat vastakategoriat ”hyvä äiti” ja ”huono äiti”.

Tarkastelen hyvää äitiyttä sukupuolijärjestelmän, normien sekä uskomuksen kautta. Sukupuolijärjestelmä määrittää naisille ja miehille erilaiset roolit maailmassa. Naisten ja miesten oletetaan käyttäytyvän sukupuolelleen hyväksytyllä tavalla. Tähän kuuluu myös sukupuolten välinen työnjako. Normit ovat sääntöjä, joita ihmiset asettavat toisilleen ja niitä tuetaan pakottein. Myös uskomukset määrittävät ihmisen käyttäytymistä. Uskomukset ohjaavat ihmisen toimintaa ja antavat hänelle tietoa maailmasta.

Löysin tutkimuksessani kaksi vastakkaista hyvän äitiyden kategoriaa, perinteisen äidin ja modernin äidin. Perinteinen äiti on lähellä äitimyyttä, joka näkee äidin hellänä ja rakastavana kodin hengittärenä. Perinteinen äiti pitää yllä kotonaan sukupuolittunutta työnjakoa siten, että hänen vastuulleen jäävät sekä kodin että lastenhoito. Moderni äiti toteuttaa kodissaan tasa-arvoista vanhemmuutta. Sekä äiti että isä ovat tasavertaisesti vastuussa lasten- ja kodin hoidosta. Moderni äiti myös käy työssä ja kokee että työssäkäynti ja äitiys on mahdollista yhdistää. Perinteisellä ja modernilla äidillä on myös yhteisiä piirteitä. Äiti on lastaan rakastava ja itseensä luottava. Äiti on sosiaalinen ja hakee toisista äideistä vertaistukea. Lastaan äiti rakastaa yli kaiken ja on valmis puolustamaan tätä aina.

Löysin myös Erilaisen äidin kategorian. Erilaisen äidin kategoriaan kuuluivat väsymys ja ärtyminen. Ne kulkevat melko lailla käsi kädessä. Erilaisen äidin kategoriaan liitin myös fyysisesti erilaisen, vammaisen ja sairaan äidin kategorian.

Sosiaalityössä kohdataan monenlaisia äitejä. Sosiaalityöntekijän onkin huomioitava stereotyyppiset käsityksensä äitiydestä ja naiseudesta. Omien arvojen ja uskomusten pohtiminen ja näkyväksi tuominen auttavat sosiaalityöntekijää kehittymään ammatillisesti ja huomaamaan, että on monia tapoja olla hyvä äiti.

Avainsanat: normi, uskomus, sukupuolijärjestelmä, kategoria-analyysi, äitiys

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

TÄHTINEN, ANNA: Categories of a good mother in magazines aimed at parents of small children
Master's Thesis, 66 pages
Social Work
Supervisor: Irene Roivainen
August 2014

In my study I look at the categories of good motherhood in magazines aimed at parents of small children. My material consisted of the 2013 November issues of *Meidän perhe (Our Family)*, *Kaksplus (Twoplus)* and *Vauva (Baby)*. I will analyse the material using category-analysis. I will approach good motherhood through counter-categories 'good mother' and 'bad mother' that form the background.

I will look at good motherhood through the gender system, norms and beliefs. The gender system specifies different roles for men and women. Men and women are expected to behave in ways that are acceptable to their sex. This includes the division of labour between the sexes. Norms are rules that people set for each other and are enforced with sanctions. Also beliefs guide people's behaviour. Beliefs guide people's actions and provide information about the world.

During my study I found two opposite categories of good motherhood: the traditional mother and the modern mother. The traditional mother is close to the mythical mother who is a gentle and loving home maker. The traditional mother upholds the gender-biased division of labour by making it her responsibility to take care of both the household and the children. The modern mother practises equality of parenthood. The mother and the father are equally responsible for taking care of both the household and the children. The modern mother works outside home feeling that it is possible to combine work with motherhood. The traditional and the modern mother have common features as well. Mother loves her children and has confidence in herself. She is social and seeks peer support from other mothers. Above all else the mother loves her children and is always ready to defend them.

I also found the category of the different mother. This category includes features such as fatigue and irritability which pretty much go hand in hand. I also included in this category the category of the physically different, handicapped or ill mother.

In social work one meets many kinds of mothers so the social workers must take note of their own stereotypical notions of motherhood and womanhood. Reflecting on their own values and beliefs, and making them transparent, help the social workers to improve themselves professionally as well as to realise that there are many ways to be a good mother.

Keywords: norm, belief, gender system, category-analysis, motherhood

1. JOHDANTO	1
2. ÄITIYS HISTORIAN JA NYKYTUTKIMUKSEN VALOSSA	5
2.1 Äitiys historian valossa	5
2.2 Äitiys tutkimuksen valossa	9
3. SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄ, NORMI, USKOMUS	14
3.1 Sukupuolijärjestelmä	14
3.2 Normi ja uskomus	18
4. TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ, AINEISTO JA MENETELMÄ	27
4.1 Tutkimuskysymys	27
4.2 Aineisto	27
4.3 Kategoria-analyysi aineiston analyysimenetelmänä	28
4.4 Analyysiprosessi	33
5. ANALYYSI	35
5.1. Perinteinen äiti - Moderni äiti	35
5.2 Hyvän äitiyden yhteiset piirteet	47
5.3 Erilainen äiti	51
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	56
6.1. Yhteenveto	56
6.2 Tulosten pohdinta	57
6.3 Tutkimusprosessin pohdinta	60
6.4 Vaikutus sosiaalityön tutkimukselle ja ammattikäytännöille	61
LÄHTEET	63
LIITTEET	66
TAULUKOT	34
Taulukko 1: Äitiyden vastakategoriat	34
Taulukko 2: Hyvän äidin yhteiset piirteet	34
Taulukko 3: Erilainen äiti	34

1. JOHDANTO

”Ketään en ole elämässäni rakastanut, pelännyt tai vihannut yhtä paljon kuin äitiä, kenestäkään en ole samalla tavalla riippuvainen – olkoonkin, että olen jo yli 40-vuotias” toteaa Suvi Ahola (2000, 7). Tämä lause on totta minullekin, 35-vuotiaalle 12-vuotiaan lapsen äidille. Vaikka olen elänyt omassa kodissani jo 16 vuotta, käännyin ongelmistani yhä äitini puoleen. Toisaalta huomaan välillä taistelevani äitini mielipiteitä vastaan samalla tavalla kuin teini-iässä. Äiti vaikuttaa elämässäni todennäköisesti niin kauan kuin hän elää ja kuoleman jälkeenkin. Äiti on läsnä elämässä, oli hän sitten lähellä tai kaukana lapsestaan. Koska äitiys on näin vaikuttavaa ja kaikenkattavaa, haluan tutkia tätä ilmiötä tarkemmin. Tästä syystä tutkimusaiheeni on hyvä äitiys.

Satu Katvalan (2001) mukaan äidin läsnäolon ja poissaolon näkökulmien kautta rakentuva kuva äidistä koostuu monista, usein arkipäiväisiltä ja vähäisiltä tuntuvista asioista: äidin kiireistä, töistä ja touhuista, oman äidin kaipuusta ja sylin toiveesta, syyllisyyden tunnoista, ongelmista ja ratkaisuista. Näistä asioista, tehtävistä ja tilanteista piirtyvän kuvan sanoma on kuitenkin tärkeä. Poissaolon ja läsnäolon hetket eivät ole yhdentekeviä, vaan vuosienkin jälkeen muistettavia ja tunteita herättäviä, niin lapsen kuin aikuisenkin näkökulmasta. Ne ovat myös hetkiä, jotka saavat merkityksensä ja äänensä, kun puhutaan vanhemmuudesta, lasten kanssa toimimisesta ja kasvatuksesta. Etenkin läsnäolon hetkien erityisyys on niiden tiiviissä tunnelmassa, huomion annossa ja läheisyydessä, ei niinkään läsnäolon määrässä. Äiti voi myös huolenpidon kautta yrittää korvata poissaoloaan, jolloin helposti tehdään liikaakin. Toisaalta huolehtiva äiti kietoo myös poissaolon ja läsnäolon yhteen, sillä myös poissa ollessaan äiti järjestellee asioita, huolehtii ja tekee niiden kautta itsestään läsnäolevammaksi. (mt. 98-99.)

Äiti siis vaikuttaa perheen ja lastensa elämään vaikka hän olisi poissa kotoa. Myös töissä tai lomalla ollessaan hän ei ole kokonaan poissa lastensa elämästä. Kun hän on kotona, antaa hän huomiotaan lapsilleen. Välillä riittää pelkkä läsnäolo, ei tarvitse tehdä mitään erityistä. Äidillä on siis iso merkitys lastensa elämässä. Hänen läsnä- tai poissaolonsa vaikuttavat lasten elämään, jopa vuosia eteenpäin.

Aiemmassa sosiologian pro gradu-tutkielmassani ”Hyvää äitiä etsimässä” vuodelta 2005 tutkin hyvää äitiyttä KaksPlus- lehden mielipidekirjoitusten kautta. Aihe oli mielenkiintoinen ja aion jatkaa saman aiheen parissa, mutta nyt tutkin pienten lasten vanhemmille tarkoitettujen lehtien toimittajien tekemiä haastatteluja ja artikkeleita. Nämä kirjoitukset ovat tärkeitä tulevan äidin

tietolähteitä, joten niillä on suuri vaikutus hyvän äidin mielikuvan luomisessa. Olen hyödyntänyt tutkimuksessani aiemman pro gradu-tutkielmani teoriaa, mutta päivittänyt sen tälle vuosikymmenelle. Äitiyteen liittyviä tutkimuksia ei kuitenkaan ole tehty yhtä paljon 2000-luvulle tultaessa, kuin aiemmin (ks. Kallio 2013, 21). Analyysimenetelmä tutkielmissani on eri. Aiemassa tutkielmassani tarkastelin hyvää äitiyttä sisällönanalyysin kautta, nyt kategoria-analyysin kautta.

Olen työskennellyt sosiaalityöntekijänä kuusi vuotta. Tänä aikana olen tavannut paljon erilaisia perheitä ja äitejä. Äitejä voisi kategorisoida muassa heikkotuloisiksi, alkoholiongelmaisiksi, korkeasti koulutetuiksi tai mielenterveysongelmaisiksi. Heidän lapsensa puolestaan voisivat kuulua esimerkiksi kehitysvammaisen, koulussa menestyvän, liikuntavammaisen, sosiaalisesti lahjakkaan tai kiusatun kategorioihin. Vaikka äitien tilanteet ovat olleet erilaisia ja erityisiä, heitä on yhdistänyt äitiyden kategoria.

Ari Antikainen, Risto Rinne ja Leena Koski (2000) toteavat, että ihmisen yksilöllinen ja yhteisöllinen elämä edellyttää sosiaalisia rakenteita. Niiden järjestäytymisen muodot kuitenkin ovat vaihtuvia ja muuttuvia. Yhteiskunnat syntyvät sosiaalisten rakenteiden sisältöjen ja muotojen järjestymisen tavoista. Jokainen ihminen kuuluu jo syntyessään johonkin yhteiskuntaan ja hän osallistuu omalla toiminnallaan sen rakentamiseen, säilyttämiseen ja muuttamiseen. Perinteisesti yhteiskunnan muodostumista on sosiologiassa tarkasteltu joko sosiaalisista rakenteista tai yksilöllisestä toiminnasta, merkityksenannosta ja vuorovaikutuksesta käsin. Rakenteellisissa lähestymistavoissa lähtökohtana on se, että sosiaaliset rakenteet määrittävät yksilöiden merkityksenantoa. Ne ilmenevät abstrakteina kielen, ajattelun, sosiaalisten kategorioiden, myyttien, identiteettien ja persoonallisuuksien muotoina, joihin yksilöt ovat syvällisesti sidottuja. Nämä abstraktit rakenteet luovat havaittavia sosiaalisia ilmiöitä esimerkiksi normeja, uskomuksia sekä arvoja ja antavat ihmisille toimintamahdollisuudet ja ajattelun tavat. Yksilölähtöisissä suuntauksissa puolestaan nähdään, että yksilöllinen merkityksenanto, eli se tapa jolla yksilö antaa sisältöjä ja arvoja elämänsä ilmiöille, synnyttää ja muuttaa yhteiskunnan rakenteita. (Mt. 16-17.)

Sekä rakenteellisille että yksilölähtöisille teorioille on yhteistä, että ne näkevät ihmisen toimivan jatkuvasti aktiivisessa suhteessa ympäröivän materiaalsen todellisuuden ja luomansa symboliympäristön kanssa ja muuttavat niitä kulloistenkin tarpeidensa mukaisiksi. Rakenneteorioissa painottuu kuitenkin enemmän kuin yksilölähtöisissä teorioissa se, että yksilöt luovat suhteensa ympäröivään maailmaan ja toisiinsa sosiaalisten rakenteiden ja yhteiskunnan puitteissa. Niissä on erilaisia yhteenliittymiä, jotka asettavat rajoja ja ehtoja, mutta ne myös antavat

mahdollisuuksia ehtojen ja rajojen kiistämiseen ja uudelleen muovaamiseen. (Antikainen ym. 2000, 16-17.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen yksilön ja yhteiskunnan suhdetta enemmän yksilöllisestä kuin rakenteellisesta näkökulmasta käsin. Äitiyteen liittyy paljon sääntöjä, uskomuksia ja kategorioita, jotka säätelevät äitien toimintaa ja naiset oppivat nämä säännöt ja kategoriat jo ennen äidiksi tulemistaan. Uskon kuitenkin, että äidit ja naiset voivat aktiivisesti vaikuttaa olemassa oleviin kategorioihin ja muokata niitä. Nykyäidit rakentavatkin äitiyden identiteettinsä itse omien arvojensa mukaisesti. Nykyään äidit uskaltavat erottautua joukosta ja tehdä omat ratkaisunsa. Tästä esimerkkinä voisi mainita vaikkapa äidit, jotka ruokkivat lapsensa vegaaniruokavaliota noudattaen, vaikka heitä siitä neuvolassa ja lehtien palstoilla moititaan. Äidit siis pysyvät kannassaan yleisestä pahenuksesta huolimatta. He etsivät samanmielistä seuraa esimerkiksi sosiaalisesta mediasta ja muodostavat siellä vertaistuen verkostoja.

Äitiyden merkitys on vaihdellut eri aikakausina ja yhä vieläkin eri yhteiskunnissa äidin tehtävät ja roolit käsitetään eri tavoin. Nykyään äitiys on hyvin moninaista, eikä ole vain yhtä oikeata absoluuttista hyvän äidin mallia. Äidit kuuluvat esimerkiksi työssäkäyvän äidin, kotiäidin, heteroäidin, lesboäidin, parisuhteessa olevan äidin ja yksinhuoltajaäidin kategorioihin. Käsitteet hyvästä äidistä vaihtelevat myös kulttuurista, paikasta ja tilanteesta riippuen. Voidaan myöskin kysyä, kuka on äiti. Onko esimerkiksi lapsen adoptoinut nainen äiti, entä lapsestaan luopunut nainen? Tässä on kyse äitiyden normittamisesta, hyväksytyt äitiyden luomisesta. Äitiyden eri malleista ollaan eri mieltä ja monella on vankka mielipide siitä millainen on ainoa oikea ja hyvä äiti. Äidin rooliin kohdistuu monia odotuksia, uskomuksia ja normeja. Näiden eri kategorioiden joukosta äitien on valittava itselleen sopivimmat ja yrittää olla tarpeeksi hyvä äiti valitsemiensa normien ja kategorioiden puitteissa. On myös pohdittava todellisia valinnan mahdollisuuksia. Kuinka moni äiti uskaltautuu tai pystyy murtamaan tavanomaisen äitiyden kategorian ja kulkea omia polkujaan. Monikaan ei esimerkiksi kyseenalaista sitä, että lapset viedään neuvolaan ja rokotetaan, tai että on synnytettävä sairaalassa.

Sosiaalityöntekijän on hyvä olla tietoinen äitiyteen liitettyistä käsityksistä, jotka ohjaavat käsityksiämme hyvästä äitiydestä. Koska nämä käsitykset ovat usein kätkeytyneitä, on niiden näkyväksi tekeminen tärkeää. Kun sosiaalityöntekijä tunnistaa nämä piilotetut näkemykset hyvästä äitiydestä, hän pystyy tarkastelemaan kriittisesti omia ajatuksiaan hyvästä äitiydestä ja hyväksymään sen, että on monia eri tapoja hoitaa lapset hyvin.

Omassa tutkimuksessani tarkastelen hyvän äitiyden kategorioita sukupuolijärjestelmän, normin ja uskomuksen käsitteiden kautta. Sukupuolijärjestelmän käsitteen valitsin, koska se normittaa äidin ja naisen asemaa ja tehtäviä yhteiskunnassa. Normin käsitettä käytän siksi, että hyväksyttävään äitiyteen liittyy monia sääntöjä esimerkiksi lapsen kohtelusta. Uskomukset taas ohjaavat äitien käyttäytymistä, koska äideillä on jo ennen äidiksi tuloa kulttuurin ja sukupuolijärjestelmän luomia käsityksiä siitä millainen on hyvä äiti.

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia, kuinka pienten lasten vanhemmille suunnatut lehdet määrittävät artikkeleissaan hyvää äitiyttä. Tarkastelen kategoria-analyysin keinoin onko näistä kirjoituksista löydettävissä normeja ja uskomuksia hyvästä äitiydestä. Tarkastelen myös sitä, miten sukupuolijärjestelmä näkyy lehtien kirjoituksissa ja hyväksyvätkö ne perinteisen miesten sekä naisten välisen työnjaon vai nousevatko ne sitä vastaan. Hyvää äitiyttä lähestyn vasta-kategorioiden kautta. Kaiken taustalla ovat vastakategoriat ”hyvä äiti” ja ”huono äiti”, mutta lähdän liikkeelle konkreettisimmista vastakategorioista kuten ”työssäkäyvä äiti” – ”kotiäiti”.

Toisessa luvussa kuvaan äitiyttä historian ja nykytutkimuksen valossa. Kolmannessa luvussa perehdyn sukupuolijärjestelmän, uskomuksen ja normin käsitteisiin. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni, aineiston ja analyysimenetelmän. Viidennessä luvussa esittelen oman analyysini ja kuudennessa luvussa pohdin tutkielmani tuloksia sekä yhdistän ne aikaisempaan tutkimukseen.

2. ÄITIYS HISTORIAN JA NYKYTUTKIMUKSEN VALOSSA

Tässä luvussa tarkastelen äitiyttä sekä historian että nykytutkimuksen valossa. Äitiyden liittäminen historialliseen kontekstiin on tärkeää, koska käsityksemme hyvästä äitiydestä juontavat juurensa historiaan. Mutta vaikka kannamme mukanaamme historiallisia käsityksiä äitiydestä, se ei tarkoita, etteivätkö nämä käsitykset olisi muuttuvia tai että niitä ei kyseenalaistettaisi.

2.1 Äitiys historian valossa

Shari L. Thurerin (1994) mukaan "Hyvä äiti" on ollut olemassa jo 1500- 1700-luvuilta lähtien, eikä hän ole muuttunut kovinkaan paljon kuluneina vuosisatoina. Hyvä äiti on naimisissa, uskollinen, nöyrä, siveä ja nainen, joka asettaa lasten hyvinvoinnin omien toiveidensa edelle. Hänen arvonsa on niin perustavaa laatua oleva ajattelussamme ja kulttuurisessa perinnössämme, että se pysyy ääneen sanomattomana oletuksena, ikuisena totuutena. (Mt., 141.) Historiallinen näkemys hyvästä äidistä löytynee edelleen piiloisesti kulttuuristamme. Mutta nykypäivänä hyvän äidin määritelmä on laajentunut ja monipuolistunut. Enää hyvä äiti ei välttämättä ole naimisissa tai nöyrä. Hyvä äiti voi olla myös yksinhuoltaja tai puhua tärkeäksi kokemansa asian puolesta, ilman, että tulee leimatuksi huonoksi äidiksi. Hänen ei tarvitse alistua nöyrästi miehen asettamien sääntöjen alle. Edelleen hyvän äidin ominaisuuksiin kuitenkin kuuluu siveys ja lastensa hyvinvoinnin asettaminen oman edun edelle.

Suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa joutui naisen olemus ja tehtävät laajan uudelleenmäärittelyn kohteeksi 1800-luvun puolivälistä alkaen. Varsinkin keskiluokka pohti naisen paikkaa yhdistyksissään, lehdistössä ja kirjallisuudessa. Keskustelun keskiössä olivat äiti, koti, siveellisyys, terveys ja isänmaa. Yhä useammin äitiys määriteltiin naisen luonnolliseksi osaksi ja ensisijaiseksi toimialueeksi. Näissä keskusteluissa äidin ominaisuudet ja tehtävät konstruointiin uudelleen. Äitiyden painottamisen perusteet haettiin usein biologiasta eli naisen reproduktiiviseksi tulkittuna ruumiinrakenteesta ja päämäärä sivistyksellisistä, kansallisista ja poliittisista pyrinnoista. Nainen tulkittiin terveydeltään heikommaksi sukupuoleksi mutta toisaalta uuden sukupolven synnyttäjäksi ja kasvattajaksi. Tästä seurasi se, että intensiivinen huomio kiinnitettiin sekä hänen omaan terveyteensä että niihin taitoihin, joilla hän äitinä pystyi edistämään lastensa ja perheensä sekä tätä kautta koko kansakunnan terveyttä ja hyvinvointia. Koti oli pyhättö, jossa äitiyden piti kukoistaa. Viihtyisää kotia emännöi puhdas, siveellinen ja kotitaloustöissä taitava äiti ja siellä

viihtyi myös perheen isä töidensä jälkeen. Tärkeintä kuitenkin oli, että siellä kasvoi uusi, terve ja voimakas sukupolvi, isänmaan toivot. (Helsti 2000, 296.)

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa keskiluokkaiset naiset nousivat kantavaksi voimaksi raittiusliikkeessä. Tämä loi myös uutta naiskuvaa. Raittiusliikkeen alkuvaiheessa nainen oli nähty lempeänä, anteeksiantavana, kärsivänä ja kärsivällisenä uhrina. Nyt naisesta kasvoi ratkaisuja tekevä, tahtova ja toimiva. Naisen katsottiin itse vastustavan aktiivisesti juoppouden kiusausta, hän oli puhdas ja siveellinen ja hänen perusluonteensa tiivistyy äidillisyyteen, uhrautuvuuteen ja toimeliaisuuteen. Naisen vastapoolina oli raitis, ahkera ja säästäväinen mies. Kunnollisen miehen ihannevaimon kuvana oli äiti, joka odottaa kotiin töistä palaavaa perheen elättäjää ja joka on laittanut ruuan valmiiksi ja hoitanut sekä siivonnut kotia. Lapset vaimo pitää siisteinä ja kuuliaisina ja vaimo itse on tasapainoinen, rauhaa ja lempeyttä säteilevä. (Sulkunen 1987, 158-159.)

Naiset siis pyrittiin 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä lähtien yhteiskunnallisessa keskustelussa määrittelemään nimenomaan äideiksi. Kuitenkaan hyväksi äidiksi ei voinut tulla miten vain. Kulttuuristen ja yhteiskunnallisten vaatimusten mukaan äidin piti olla puhdas ja pitää myös ympäristönsä, kotinsa ja perheensä puhtaina. Puhtaus sisälsi paljon moraalisia Aspekteja, hyvää ja puhdasta äitiyttä tuotettiin muun muassa avioitumalla hyvissä ajoin ennen lapsen syntymää. Tämän lisäksi puhtaus merkitsi yhä kiihtyvää pesemistä, peseytymistä ja siivoamista. Puhtaudella siis konstruointiin uudenlaista äitiyttä, joka haluttiin puhdistaa monenlaisista asioista jotka kuuluivat äitien elämään. Näitä olivat esimerkiksi työ (alempien luokkien naiset) ja seuralämä (ylempien luokkien naiset). Niistä tuli likaa, äitiyden puhtaan kategorian ylijäämää. Puhdas äiti nimittäin omistautui lapsille ja kodille. Aikaisemmin lapsen saanti oli ollut poikkeustilanne, vaikkakin toistui usein, nyt synnyttämisestä ja lasten sekä kodin hoitamisesta piti tulla naiselle ensisijainen tehtävä. Näin ollen kaikki muu naisen elämässä voitiin tulkita poikkeustilanteeksi. (Helsti 2000, 299.)

Kirsi Tuohelan (2000) mukaan toisen maailmansodan jälkeen kukaan ei halunnut jäädä avioliiton ulkopuolelle. Koskaan aikaisemmin ei niin moni ollut mennyt naimisiin tai synnyttänyt lapsia. Naimattomat, joita oli ollut paljon 1800-luvulla, olivat nyt harvinaisia. Eurooppalaisia perheitä oli toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä enemmän kuin koskaan ennen. Naimisiin ihmiset menivät nuorempina kuin aikaisemmin. Tiivis ydinperhe, joka oli rakennettu kotiäitien ympärille, alkoi elää kukoistuskauttaan. Vain perheen ja kodin hoidolle omistautuneita naisia, joita

oli aiemmin pääasiassa ollut ylemmässä keskiluokassa, alkoi nyt olla kaikissa yhteiskuntaryhmissä. (Mt., 473.)

Toisen maailmansodan jälkeen ydinperhe muuttui yksityisemmäksi, kuin varhaisempi porvarillinen perhe, sillä perheestä hävisi kotiapulainen, joka oli viimeinen palkattu henkilö. Nyt perhe muodostui vain ydinjäsenistä, vanhemmista ja lapsista. Perheestä tuli hoivan, tunteiden ja huolenpidon keskus. Se rakentui vaimona, äitinä ja perheenemäntänä toimivan naisen ympärille. Aikuisesta ja naimisissa olevasta naisesta tuli kokopäiväinen kodin luoja ja ydinperheen tehokas yleistyöläinen. (Tuohela 2000, 473.) Ydinperheen ideologia on voimissaan edelleen 2010-luvulla. Vaikka naiset ovat pääsääntöisesti töissä kodin ulkopuolella, on kuva hyvästä äidistä edelleen sotien jälkeisen ajan hyvän äidin kuvan kaltainen. Äiti nähdään edelleen kodin hengettärenä, jonka tehtävänä on hoitaa työnsä lisäksi myös koti ja lapset. Omistautuvan äidin rinnalle on toki tullut osallistuva isä, mutta isän rooli ei ole niin voimakas, kuin äidin rooli.

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia, kuinka pienten lasten vanhemmille suunnatut lehdet määrittävät kirjoituksissaan hyvää äitiyttä. Tarkastelen kategoria-analyysin keinoin onko näistä kirjoituksista löydettävissä normeja ja uskomuksia hyvästä äitiydestä. Tarkastelen myös sitä, miten sukupuolijärjestelmä näkyy lehtien kirjoituksissa ja hyväksyvätkö ne perinteisen miesten sekä naisten välisen työnjaon vai nousevatko ne sitä vastaan. Hyvää äitiyttä lähestyn vasta-kategorioiden kautta. Kaiken taustalla ovat vastakategoriat ”hyvä äiti” ja ”huono äiti”, mutta lähdän liikkeelle konkreettisimmista vastakategorioista kuten työssäkäyvä äiti vs. kotiäiti.

Marja Kuronen (1989) on tutkinut lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden käsityksiä äitiydestä 1950-luvulta 1980-luvulle. Hän toteaa, että 1950-luvulla äitiys ja kodinhoito painottuivat voimakkaasti naisten ensisijaisina ja jopa ainoina oikeina tehtävinä. Asiantuntijoiden näkemyksissä naiset sidottiin tiukasti kodin piiriin ja perheenäidin tehtäviin. Naisten elämässä yksityinen alue, koti ja julkinen alue, erityisesti työelämä nähdään jyrkästi vastakkaisina ja ne sulkevat toisensa pois. Asiantuntijoiden mukaan kotia ja työelämää ei voi yhdistää ilman, että se vahingoittaisi perhettä ja lapsia. (mt. 72-73.)

Kuitenkaan naisia ei pakotettu jäämään kotiin, vaan he tekivät sen myös omasta tahdostaan. Kirsi Tuohela (2000) toteaa, että kodin koneistumisen myötä perheenäitiä on tarvittu enemmän kodin askareissa kuin koskaan. Toisen maailmansodan jälkeen kotien arki on pyörinyt itsenäiseltä ja vahvalta tuntuvan perheenäidin tahdissa. Keskiluokan mielestä tehtävä oli niin tärkeä, että naiset melkein poikkeuksetta luopuivat ammatista ja urasta voidakseen täysin omistautua miehelle ja

lapsille. Kotiäiti oli paitsi voimakas perhesuhteiden ylläpitäjä, myös arkiaskareiden moottori. Naisen valinta näytti aina vapaaehtoiselta. Kotiäiti halusi näyttää energiseltä ja itsenäiseltä ihmiseltä, joka olisi yhtä hyvin voinut valita toisinkin. (mt. 477.)

1950-luvulla perhettä, jossa mies kävi ansiotyössä ja huolehti perheen elatuksesta pidettiin ihanteena. Naisen taas kuului olla kotiäiti, joka hoiti yksin lapset ja kodin. Tämän idyllin uhkasi tuhota naisten lisääntyvä työssäkäynti. Äitien työssäkäynti nähtiinkin sosiaalisena ongelmana, joka piti poistaa. Naisten työelämään siirtymistä pidettiin ohimenevänä ilmiönä, ajanjaksoon kuuluvana muotioikkuna. Asiantuntijat eivät kuitenkaan ottaneet huomioon, että naisten työpanos oli monilla työaloilla välttämätön. Naisten yhteiskunnallisen aseman muuttuminen nähtiin pelkästään kielteisenä eikä naisten työssäkäynnin arvoa tunnustettu. (Kuronen 1989, 79-80, 82.)

Naisia ei jaoteltu vain kotiäiteihin ja työssäkäyviin äiteihin, vaan myös työssäkäyvät äidit oli jaoteltu työssä käynnin syyn mukaan eri ryhmiin. Taloudellisista syistä työssä käyvät vapautettiin syyllisyydestä samoin kuin korkeasti koulutetut, joilla oli varaa palkata kotiin lastenhoitaja. Ankarimmin arvosteltiin niitä äitejä, joilla ei työssäkäynnin syynä katsottu olevan taloudellinen pakko tai korkea koulutus. Äitien työssäkäynti pyrittiin hillitsemään uhkailemalla työssäkäynnin mukanaan tuomista ongelmista. Nämä äidit myös leimattiin kykenemättömiksi tuntemaan vastuuta kodista ja lapsista. (Kuronen 1989, 80-81.)

1960-luvun puolivälissä naisten työssäkäynti alettiin nähdä tosiasiana, jota ei pidetty myönteisenä, mutta jota ei kovin jyrkästi pyritty vastustamaan. Tällöin alettiin myös painottaa uudenlaista työnjakoa perheen sisällä. Vastuu kodin- ja lastenhoidosta ei kuulunutkaan enää ainoastaan naiselle ja vanhemmuutta sekä isyyttä alettiin korostaa entistä enemmän. Tavoitteena oli tasa-arvoinen perhe, eikä äidin roolia korostettu niin voimakkaasti kuin ennen. (Kuronen 1989, 74.) Vaikka naiset viihtyivät hyvin työelämässä, ydinperheen ihannointi on kuitenkin juurtunut niin syvään, että se aiheuttaa edelleenkin kitkaa perheissä törmätessään arkeen ja todellisuuteen (Tuohela, 2000, 481).

1960-luvulla käytiin tasa-arvokeskustelua. Puhuttiin sukupuolirooleista, toisin kuin 1800- 1900-lukujen vaihteessa, jolloin puhuttiin naisasiasta. Tasa-arvo merkitsi naisille vaikutusmahdollisuuksia sekä kotona, että työelämässä. Naiset eivät halunneet enää valita työn ja kodin välillä. He halusivat sekä perheen että uran. Naisten ajautumista huonosti palkattuihin ja vähän koulutusta vaativiin töihin pohdittiin. Miehiä vaadittiin tekemään puolet kotitöistä.

Päivähoitojärjestelmän kehittämistä ajettiin, jotta äideillä olisi mahdollisuus kokopäivätyöhön. (Tuohela 2000, 467.)

1960-luvulta alkanut kehitys on jatkunut nykypäivään asti. Nykyään suurin osa naisista käy töissä ja osallistuu perheen elättämiseen siinä kuin mieskin. Naisten työssä käymisen mahdollistaa kattava päivähoitojärjestelmä, joka turvaa jokaiselle hoitoa tarvitsevalle lapselle hoitopaikan. On myös mahdollista valita kotiäitiys, sillä kotona lasta hoitava vanhempi saa kotihoidontukea, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Tosin kotihoidontuki on niin vähäinen, että jos mies on parempituloinen kuin nainen, hänen ei kannata jäädä kotiin hoitamaan lapsia. Suurin osa kotihoidontukea käyttävistä on naisia, joten tasa-arvo ei tässä kohta täysin toteudu. Nainen on kuitenkin tasa-arvoisempi miehiin nähden kuin 1950-luvun sisarensa. Toki vielä on paljon tehtävää tasa-arvon saralla niin kotona kuin työssäkin, mutta nainen on saavuttanut paljon viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana.

Perheen merkitys ei ole vähentynyt, vaikka sen luonne onkin muuttunut. Äidin, isän ja lasten muodostama ydinperhe on kärsinyt sekä ihanteena että käytäntönä, mutta tilalle on tullut uusia perhemuotoja. Nykyperhe voi olla adoptioperhe, yksinhuoltajaperhe, lapseton perhe tai kaksikeskusperhe, jossa vanhemmat asuvat eri talouksissa, vaikka heillä on lasten yhteishuoltajuus. Nykyaikainen perhe on olemassa eri muodoissa, vaikka se ei olekaan samanlainen kuin vanhempien lapsuudenkodin perhe. (Tuohela 2000, 493.)

2.2 Äitiys tutkimuksen valossa

Seuraavaksi esittelen joitakin äitiydestä tehtyjä tutkimuksia. Äitiyttä ja vanhemmuutta on tutkittu eri näkökulmista paljon, tähän olen koonnut tutkimuksia, jotka aiheiltaan liittyvät ainakin löyhästi omaan tutkimukseeni.

Marja Kurosen (1989) mukaan äitiyttä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin äitiys voidaan ymmärtää naisille tyypillisenä ominaisuutena, äidillisyytenä. Tällöin naiset nähdään miehistä poikkeavana sosiaalisena ryhmänä. Kyse on siis naisten erityisyydestä ja sukupuolten välisten erojen muodostumisesta. Jos äitiyttä tarkastellaan toisella tavalla, äitiys käsitetään naisten kyvyksi tulla raskaaksi ja synnyttää lapsia. Myös tällöin tarkastellaan kaikkia naisia, sillä he ovat potentiaalisia äitejä fyysisen ominaisuutensa ansiosta. Äitiys siis nähdään ennen kaikkea raskauden ja synnyttämisen kautta. Tässä tarkastelutavassa keskeiseksi kysymykseksi nousee, kenelle naisten seksuaalisuuden ja biologisen reproduktiokyvyn kontrollointi kuuluu. Kolmanneksi äitiyttä voi

tarkastella äitien tekemän lasten hoito- ja kasvatustyönä. Tässä tarkastelutavassa huomio kiinnitetään äitien arkipäivään ja äitiyden merkitykseen naisten elämässä sekä siihen, miten äitiys ja muut elämänalueet on mahdollista yhdistää. Tällöin tarkastelun kohteena ovat vain ne naiset, joilla on lapsia. (Mt., 23.)

Kuronen (1989) toteaa, etteivät nämä erilaiset äitiyden tarkastelutavat sulje pois toisiaan, vaan ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Lähinnä kyse onkin siitä mitä puolia äitiydestä kulloinkin painotetaan. Naiset voivat vaikuttaa ehkäisyvälineiden avulla lasten määrään ja syntymän ajankohtaan. Tämä on myös vaikuttanut lasten hoitokäytäntöihin ja suhtautumiseen lapsia kohtaan. On myös huomioitava, ettei lasten hoitaminen ole pelkästään mekaanista tiettyjen rutiinien suorittamista vaan merkittävä osa äitiydestä on äidin ja lapsen välinen suhde ja sen erityisluonne. (mt. 23-24.)

Sosiaalityössä on hyvä tuntea nämä kolme äitiyden tarkastelutapaa. On tarpeen esimerkiksi miettiä, vahvistaako sosiaalityöntekijänä vanhempien erilaista roolia ja äitiä ensisijaisena hoitajana. Sosiaalityöntekijän pitäisikin miettiä, millaisen viestin hän perheiden kanssa työskennellessään antaa vanhempien roolista lasten hoitajina ja kasvattajina.

Satu Perälä-Littunen (2004) on väitöskirjassaan tutkinut vanhemmuuden etnoteorioita Suomessa. Erityisesti hän kiinnitti huomiota kolmen sukupolven ja molempien sukupuolten mielikuviin hyvästä äidistä ja hyvästä isästä. Kulttuurin roolia tarkasteltiin vertaamalla hyvän vanhemmuuden mielikuvia Suomessa ja Virossa. Tutkimuksen mukaan rakkaus on hyvän suomalaisen äidin ominaisuus. Hyvä äiti myös kontrolloi lapsen käytöstä, kuuntelee lapsiaan, antaa neuvoja ja on kärsivällinen. Hyvällä suomalaisella isällä on aikaa lapsilleen, isän rakkaus näkyy lasten turvallisuudentunteena, hyvä isä kontrolloi lapsiaan, mutta ei ole kova kurinpitäjä, hän neuvoo lapsiaan ja kuuntelee heitä. Vaikka haastatellut sanoivat olevan vaikeaa tuottaa erillistä kuvaa hyvästä äidistä ja isästä, haastatteluissa nousi esiin äiti ensisijaisena vanhempana, johon isää verrattiin.

Suvi Krokin (2009) väitöskirja käsittelee sitä, miten lähiössä asuva vähävarainen yksinhuoltajaäiti kokee arjen. Edellytyksenä tutkimukseen osallistumiselle olivat vähävaraisuus, yksin vastuun kantaminen lapsista sekä asuminen tutkimuskohteena olevassa lähiössä. Tutkimuksen tuloksena oli, että tutkimukseen osallistuneiden naisten toimintaa ja arjessa selviämistä ei voi ymmärtää ilman, että ensin tutkii sitä merkityksenantoa, jonka he toiminnalleen antavat. Heidän toimintansa päämäärä ei ole muutos vaan arjen rutiinien säilyttäminen. Vaikka naiset ovat toisaalta

perhemuotonsa ja toisaalta köyhyden takia yhteiskunnallisesti marginaalisessa asemassa, he pystyvät löytämään mielen arjelleen pyrkimällä olemaan hyveellisiä.

Jaana Vuoren (2001) tutkimuksessa analysoidaan tapaa, jolla perheasiantuntijat teksteissään hahmottavat vanhemmuuden sukupuolistuneena toimintana, äitiytenä ja isyytenä. Tutkimuksessa asiantuntijoiden keskustelu jäsennettiin kiistaksi äitikeskeisen ja miesten ja naisten jakaman hoivan ja kasvatuksen välillä. Kiistassa ilmenevät puhutavat nimettiin äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseiksi. Äidinhoivan diskurssi korostaa naisten tehtävää lasten synnyttäjänä, hoivaajana sekä ensisijaisena kasvattajana. Jaetun vanhemmuuden diskurssi kiistää ehdottoman rajan naisten ja miesten välillä ja ehdottaa, että myös miesten tulisi ottaa entistä enemmän vastuuta huolenpidosta ja pikkulapsista. Sekä äidinhoivan että jaetun vanhemmuuden diskurssien nykyversioissa erityinen kiinnostuksen ja huolen aihe on isä. Isiä kuvataan monipuolisemmin kuin äitejä. Puhe isistä on pääasiassa positiivista ja miehiä rohkaisevaa. Isyys tulkitaan miesten yksilöllisen valinnan asiaksi, korkeintaan perheen sisäisten neuvottelujen tulokseksi. Äidin subjektiivisuus on molemmissa diskursseissa ambivalentimpi kuin isän toimijuus. Äitejä katsotaan enemmän ulkoa päin ja kohteeksi asettaen kuin isiä.

Mona Franséhn (2004) on Göteborgin yliopiston väitöskirjassaan tutkinut yksinhuoltajaäitien ja heidän poikiensa muodostamia erilaisten perhe-elämän muotoja sekä heidän suhteitaan poissaolevaan isään sekä sosiaalihuoltoon. Tutkimus osoittaa, että yksinhuoltajuus on tutkimuksen äideille ristiriitainen asia. Heillä on äitikeskeinen näkökulma ja he ottavat päävastuun perhe-elämästä sekä perheen ongelmista. Vaikka perheeseen tulisi uusi kumppani ajatus yksinhuoltajuudesta ja vastuusta säilyy. Tutkimuksessa myös käy ilmi, että vaikka yksinhuoltajuus on nykyään hyväksytty ja hyvin toimiva perhemuoto, perinteiset ideaalit ovat edelleen voimissaan sosiaalihuollon ja perheen vuorovaikutuksessa. Isän poissaolo nähdään sosiaalihuollossa siten, että perhe tarvitsee rajoja ja auktoriteettia, jotka nähdään miehen tehtäviksi. Sosiaalityöntekijät korostavat toisen aikuisen läsnäoloa, mutta takaa löytyy piilotettu sukupuolijärjestelmän diskurssi, jonka mukaan sosiaalityöntekijät valitsevat pojille miehen tukihenkilöksi naisen sijaan.

Leena Valkonen (2006) on tutkimuksessaan tarkastellut vanhemmuutta lasten näkökulmasta. Valkosen mukaan lasten mielestä hyvään vanhemmuuteen kuuluu viisi osa-aluetta. Hyvä vanhempi pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva, rajoittaa ja kasvattaa sekä ”elää ihmisiksi”. Lapsen tärkeänä pitäminen (välittäminen, rakastaminen ja ajan antaminen) sekä aikuisen vastuullinen käytös olivat lasten käsityksissä hyvän vanhemmuuden ehdottomuuksia. Hyvä

vanhempi asettaa rajat, pitää kurin ja kasvattaa. Kiva vanhempi pystyy joskus tinkimään asettamistaan rajoista. Kivuus tulee siis rajoista joustamisesta – ei rajattomuudesta. Ihmisiksi eläminen eli vastuullinen aikuisuus oli lasten käsityksissä tärkeä osa hyvää vanhemmuutta. Erityisesti lapset korostivat vanhemman päihteettömyyttä ja sitä, että vanhempi tulee toimeen parisuhteessaan. Vanhempi ei riitele, ei eroa, tai jos eroaa, on yhteistyökykyinen entisen puolisonsa kanssa.

Kirsi Nousiainen (2004) toteaa tutkimuksessaan, että jos äiti jättää tai joutuu jättämään lapset erossa isälle, se on kulttuurissamme hänelle häpeäksi. Kaikilla Nousiaisen haastattelemissa naisilla oli ollut kokemuksia siitä, että heitä arvostellaan, syyllistetään ja tuomitaan. Naisia olivat syyllistäneet niin tuttavat, läheiset ystävät ja sukulaiset kuin täysin ventovieraatkin. Lievimässä tapauksessa äidin tekemää ratkaisua oli ihmetelty ja kummeksuttu ja rankimmassa tapauksessa arvostelu oli kohdistunut äidin persoonaan niin, että hänen oli ajateltu olevan huono äiti. Kummeksunnan taustalta voi löytää näennäisen huolen lapsesta tai siitä, miten isä pärjää lapsen kanssa. Usein ulkopuolisten taholta tuleva arvostelu on helpompaa torjua kuin lähipiirin. Tämä johtuu siitä, että ulkopuoliset eivät tiedä todellisia ratkaisuihin johtaneita olosuhteita. Kaikenlainen arvostelu leimaa äitejä ja siihen liittyy häpäiseminen ja arvostuksen riistäminen. Äiti, jonka katsotaan hylänneen lapsensa, ansaitsee kannettavakseen huonon äidin leiman ja hänet voidaan sen takia jopa hylätä. (Mt. 162-164.)

Eeva Jokinen (1996) kertoo tutkimuksessaan, että jotkut vanhemmat saamiensa vammojen takia eivät pysty olemaan omille lapsilleen kyllin hyviä vanhempia, vaan jatkavat vammauttamista. Tämä taas johtaa uusiin keskenkasvuisiin aikuisiin ja näin tilanne ei koskaan pääse korjaantumaan. Jokinen kuitenkin uskoo, että äiti, joka on jaksanut olla hyvä hieman huonosti, voi myöhemmin hoivata lastaan monin tavoin. Mutta jos hän ei jaksa myöhemminkään niin lapsi etsii hoivaajan jostain muualta, kuten joukkuepeleistä, päiväkirjasta tai kuorolaulusta. (Mt., 63,67.)

Johanna Närvi (2014) on väitöskirjassaan tutkinut määrääikaista työtä ja vanhemmuutta pienten lasten isien ja äitien näkökulmasta. Närven mukaan lapsen hoidon järjestämistä ja vanhempien työnjakoa koskevissa ratkaisuissa risteävät käytännölliset ja ideologiset järjeilyt: vanhemmuuden vastuita koskevat ihanteet sekä molempien vanhempien työtilanteet. Käytännössä se, että perhevapaalla olevalla äidillä ei ollut työsuhdetta, johon palata, johti usein sukupuolistuneeseen työnjakoon, jossa heikommassa työmarkkina-asemassa oleva äiti kantoi vastuun lapsenhoidosta ja vakaammassa asemassa oleva isä väliaikaisesti vastuun elättämisestä. Joillekin eriytyneet vastuut

olivat kulttuurinen malli, jonka mukaan on tavallista ja itsestään selvää toimia, toisille taas omista ihanteista poikkeava käytännön kysymys. Jaettu vanhemmuus edellytti sekä tietoista pyrkimystä tasa-arvoisempaan työnjakoon että vanhempien keskinäisiä neuvotteluja työtilanteiden suhteen. Isän oma epävarma työtilanne saattoi avata tilaisuuksia toisin toimimiselle, isän hoivalle ja äidin työuran tukemiselle.

Kristiina Bergin (2008) tutkimuksen kohteena olivat äitiydelle tuotetut kulttuuriset odotukset, joita hän tarkasteli kahdella yhteiskunnallisella keskustelufoorumilla. Tutkimuksessa tarkasteltiin yhtäältä lastensuojelun perhetyössä toimivien ammattilaisten ja toisaalta median puhetta äitiydestä. Näiden aineistojen kautta rakentui moninaisten ja ristiriitaisten, äitejä eri suuntaan vetävien kulttuuristen odotusten kirjo. Odotukset jäsentyvät neljälle ulottuvuudelle: lapselle omistautuva – itseään toteuttava, emotionaalinen side – rationaalinen tehtävä, odotuksia toteuttava – omaehtoinen ja itsenäinen - äitiyttä jakava. Äitiyden toteuttaminen kulttuurisesti ”oikein” onkin näiden odotusten välissä tasapainoilua. Edellä mainittujen ulottuvuuksien kautta esille tulevat kaksoisviestit voivat yllyttää suorittamaan äitiyttä, heikentää äitien itsetuntoa tai tuottaa riittämättömyyden tunteita. Myös äitiyden ammatillinen tukeminen edellyttää tasapainoilua, jottei äitejä syyllistetä tai idealisoida kulttuurisia odotuksia vasten.

3. SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄ, NORMI, USKOMUS

Tutkimuksessani käytän teoreettisen ajatteluni apuvälineinä sukupuolijärjestelmän, normin, ja uskomuksen käsitteitä. Olen rinnastanut normin ja uskomuksen käsitteet toisiinsa ja käytän niitä analyysissäni rinnakkain. Tätä valintaani perustelen sillä, että sekä normit että uskomukset ohjaavat ihmisten elämää lähes samalla tavalla. Erona on vain se, että usein normeilla on virallinen asema yhteiskunnassa (esimerkiksi lait) toisin kuin uskomuksilla. Myös sukupuolijärjestelmä voidaan nähdä eräänlaisena normistona, sillä se määrittelee miten miehen ja naisen pitää toimia.

3.1 Sukupuolijärjestelmä

Tarkastelen äitiyttä siis sukupuolijärjestelmän osana. Tähän liittyy myös äidin ja naisen roolin tarkastelu. Sukupuolirooli vaikuttaa kaikkien ihmisten käyttäytymiseen ja määrittää sitä miten naisten ja miesten tulisi toimia. Myös äidin rooliin on vaikuttanut suuresti sukupuolirooli, koska tyttöjä kasvatetaan tulevaan äitiyteen jo vauvasta asti. Näkisin niin, että äidin rooli sisältyy sukupuolirooliin. Sukupuolijärjestelmä ja -rooli eivät myöskään ole irrallisia normeista ja uskomuksista, vaan nämä limittyvät yhteen. Sukupuolijärjestelmään normittaa naisten ja miesten elämää ja roolien suorittamiseen liittyy erilaisia uskomuksia ja normeja.

Sukupuolisuus saa aina erilaisia ja myös ristiriitaisia muotoja samalla aikakaudella ja samassa kulttuurissa elävien ihmisten mielissä. Vaikka uskomukset ovatkin tietyssä kulttuurissa suurelta osin jaettuja, niin todellisista ihmisistä on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta johtaa määritelmää tyypillisestä naisesta tai miehestä. Silti jokaisella naisella ja miehellä on rooli, sukupuolirooli, jonka mukaan hänen oletetaan käyttäytyvän. Sukupuoliroolin voidaan tulkita sisältävän kaikki sukupuolisesti merkitsevä käyttäytyminen pienimmistä eleistä alkaen. Se voidaan myös yhdistää sukupuolten väliseen työnjakoon. (Sipilä 1998, 7, 32.) Sukupuolirooli normittaa myös äitiyttä. Sukupuolten välisen työnjaon mukaan äiti hoitaa lapset ja kodin, isä käy töissä ja huolehtii perheen elatuksesta.

Sara Heinämaa (1996) toteaa, että lapsen kohtelu ja ympäristö määräytyy heti syntymän jälkeen tai jopa ennen sitä suurimmassa osassa tunnettuja kulttuureita sen mukaan, kumpaan sukupuoliluokkaan lapsen ajatellaan kuuluvan. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään vanhempien tietoisista valinnoista, vaan lähes huomaamattomista eroista niissä tavoissa, joilla lapsia käsitellään, vuorovaikutuksen rytmeistä ja voimakkuuksista. (Mt. 126.)

Monille ihmisille sukupuolen olemassaolo on luonnollinen osa heidän elämäänsä, eivätkä he sen vuoksi halua tai eivät edes voi kuvitella elämää ilman sitä. Perinteisesti sukupuolijärjestelmää onkin puolustettu sillä, että sukupuoli on ”luonnollinen” eikä sitä sen vuoksi ole mitään syytä kyseenalaistaa. Tutkijoiden kiinnostuttua sukupuolesta se kuitenkin lakkasi olemasta vain annettu tosiasia ja sitä alettiin tarkastella kulttuurisena tuotteena. Angloamerikkalaisessa tutkimuksessa 1960-luvulla yleistyi sukupuolen jakaminen biologiseen (sex) ja sosiaaliseen (gender) sukupuoleen. Kielenkäytössä ja sosiaalisessa todellisuudessa käsitteet ”sukupuoli”, ”nainen” ja ”mies” eivät viittaakaan vain biologisiin tai ruumiillisiin ominaisuuksiin vaan ne sisältävät myös käsityksiä siitä, mitä naiseuden ja mieheyden uskotaan olevan ja mitä niiden pitää olla. (Sipilä 1998, 22, 29.)

Naiseus sulkee myös sisäänsä äitiyden ja mieheys isyyden. Kaikki naiset ja miehet voidaan nähdä potentiaalisina äiteinä ja isinä ja heidän oletetaan käyttäytyvän sen mukaan. Kulttuurimme myös olettaa, että kaikki ihmiset, varsinkin naiset, haluavat tulla vanhemmiksi. Naiselta saattavat täysin vieraatkin tulla kyselemään aikomuksista hankkia perheenisäystä. Naiseuteen oletetaan siis liittyvän halun tulla äidiksi. Mikäli et lapsia halua, sitä ihmetellään sekä sukukokouksissa että työpaikoilla.

Yhteiskunnassa vaikuttaa siis sukupuolijärjestelmä. Sukupuolijärjestelmän päämääränä on eron tuottaminen sukupuolten välille. Se on sukupuolittamisen ja sukupuolisuuteen sosiaalistamisen järjestelmä, jonka kautta ihmiset sosiaalistuvat hyväksymään kaksisukupuolisuuden olemassaolon ja sen, että he kuuluvat jompaankumpaan sukupuoliluokkaan. Normit, jotka määrittävät sitä, miten naisten tai miesten tulee pukeutua tai käyttäytyä ovat vain pieni osa sukupuolijärjestelmää. Useimmat sukupuolijärjestelmän säännöistä kuuluvat hyviin tapoihin, jotka täytyy vain tuntea, niitä ei ole kirjattu asiakirjoihin. Nämä säännöt ovat itsestäänselvyksiä ja usein myös käytöstä, jota tervejärkiseltä ihmiseltä odotetaan. Esimerkiksi eri sukupuolilla on omat pukuhuoneensa ja vaatteensa. Lain tai lääketieteen puitteissa voidaan puuttua siveettömään tai loukkaavaan käytökseen, mutta yleensä yksilön oma halu pysyä normien rajoissa pitää yllä sukupuolirajoja, sillä jokainen meistä haluaa olla ainakin riittävässä määrin normaali. (Sipilä 1998, 50, 55, 58.) Sukupuolijärjestelmään kuuluu myös vallan jakautuminen miesten ja naisten välillä. Tässä yhteydessä vallalla tarkoitetaan poliittista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista valtaa, joka ilmenee myös ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Gordon & Lahelma 1992, 320.)

Käytännössä pelkät sukupuolten kuvauksetkin vaikuttavat ihmisten käsityksiin luoden kuvaa ideaalisesta miehestä ja naisesta, siitä millaisia heidän pitäisi olla. Tavallaan sosiaalinen sukupuoli

(gender) jäljittelee fysiologista sukupuolta (sex), mutta epäonnistuu siinä, sillä sosiaalinen mieheys ja naiseus, ”maskuliinisuus” ja ”feminiinisyys” nimittäin koostuvat osittain keskenään jopa ristiriitaisista määreistä (esimerkiksi äiti-huora, isä-macho). Näin ollen samalla ihmisellä ei voi olla kaikkia omalle sukupuolelleen ominaisia piirteitä, eikä hän myöskään voi olla puhdas kaikista vastakkaisen sukupuolen tunnuspiirteistä. (Sipilä 1998, 32, 37.) Sosiaalinen sukupuoli ei siis muodostu pelkästään biologisen sukupuolen mukaan. Sen muodostumiseen vaikuttavat sosiaalinen ja kulttuurinen viitekehys. Tytöksi ja pojaksi sekä naiseksi ja mieheksi ei vain synnytä vaan kasvetaan. (Gordon & Lahelma 1992, 324.)

Naisten ja miesten väliset eroavaisuudet ja piiloiset oletukset sukupuolten käyttäytymisen eroista tulevat ehkä parhaiten esille, kun poika ei halua olla poika tai tyttö tyttö. Transihminen tuo esiin yhteiskunnan piilotetut oletukset sukupuolten käyttäytymisnormeista. Kun mies haluaakin pukeutua kuin nainen ja haluaa muuttaa jopa sukupuolensa, kokee hän ennennäkemätöntä vastustusta, samaten kuin vastaavassa tilanteessa oleva nainen. Tästä ehkä viimeisimpänä esimerkkinä Imatran kirkkoherra, joka korjautti sukupuolensa ja on nykyään nainen. Se herätti suuren yleisön mielenkiinnon ja siitä kirjoitettiin jopa valtakunnallisissa lehdissä ja käsiteltiin televisiossa. Kun joku murtautuu ulos sukupuolinormeista, hän tulee samalla myös uhanneeksi vallitsevaa sukupuolijärjestelmää ja tuo sen esiin päivänvaloon. Isästä saattaakin tulla äiti ja äidistä isä. Tällöin myös vanhemmuuteen liitetyt oletukset joudutaan tarkastamaan ja miettimään millainen on hyvä äiti ja isä.

Sukupuolten työjärjestys (sukupuoliagenda) määrittelee sen mikä on sopivaa käyttäytymistä omalle sukupuolelle. Sukupuolten työjärjestys tarkoittaa niitä käytäntöjä, joiden avulla tuotetaan erilaisia feminiinisuuden ja maskuliinisuuden muotoja ja sijoitetaan miehet ja naiset vallan rakenteisiin ja sukupuolen mukaiseen työnjakoon ja toimintaan yhteiskunnassa. Sukupuolten työjärjestyksiä on useita: henkilökohtainen sukupuolten työjärjestys rakentuu yksilön aiemmista kokemuksista ja elämäntilanteista, yhteiskunnan rakenteissa vaikuttaa taas yhteiskunnan sukupuolten työjärjestykset, kollektiivinen sukupuolten työjärjestys puolestaan heijastaa sekä yksilöiden että yhteiskunnan työjärjestystä. Sukupuolten työjärjestykset eivät ole muuttumattomia, vaan ne ovat historiallisesti muotoutuneita ja jatkuvan muutoksen tilassa ja ne voivat muuttua ihmisten vuorovaikutuksessa. Sukupuolten työjärjestyksen muodostumiseen ja muuttumiseen vaikuttavat myös yksilön itsensä tulkinnat ja vastarinta. Yksilö on siis aktiivinen sukupuolten työjärjestyksen rakentaja. (Gordon & Lahelma 1998, 174, Tarmo 1992, 286.) Sukupuolten työjärjestys näkyy myös vanhemmuudessa, sillä perinteisesti äidille ja isälle on kuulunut erilaisia tehtäviä. Äiti on ollut kotona hoitamassa

lapsia ja isä elättänyt perheen. Nykyään tätä ajattelutapaa kyseenalaistetaan ja myös mieheltä odotetaan osallistumista kodin askareisiin tasapuolisesti naisen kanssa. Tähän on myös vaikuttanut naisten työssäkäynnin yleistyminen.

Gordon ja Lahelma (1992) huomauttavat, että tyttöjen ja poikien yksinkertaistavalla vastakkainasettelulla pyritään ylläpitämään sukupuolten välisiä eroja ja valtarakennelmia. Stereotyyppiset käsitykset tytöistä ja pojista ja heidän käyttäytymiselleen asetetut oletukset rajoittavat tyttöjen ja poikien valintoja. (Mt. 325.) Ulla Härkönen (1998) toteaa, että stereotyyppisten käsitysten mukaan tyttöjen katsotaan olevan empaattisia, hoivaavia ja sosiaalisia, mutta myös alistuvia, heikkoja, suojeltavia ja tuettavia. Tyttöjä pidetään hiljaisina, mukautuvaisina ja vuoroaan odottavina. Pojan taas katsotaan olevan itsenäisinä, riippumattomia, autonomisia, yksilöllisiä, dominoivia, dynaamisia ja halukkaita johtamaan. Pojat eivät mukaudu, he rikkovat sääntöjä ja protestoivat aikuisia kohtaan ja ovat vapaita. (Mt. 118-119.) Gordon ja Lahelma (1992) toteavat, että tytöt eivät ole kuitenkaan passiivisia rooliensa edustajia, vaan he ovat aktiivisia toimijoita, joiden valinnat saattavat olla traditionaalisten odotusten vastaisia. Pojillekin asetetaan vaatimuksia, jotka heidän täytyy täyttää. Esimerkiksi tyttömäinen poika ei ole hyväksyttävä, kun taas poikamainen tyttö hyväksytään. Tämä johtuu siitä, että maskuliinisuus on arvostetumpaa kuin feminiinisyys. (Mt. 325.) Nämä tytöille ja pojille asetetut erilaiset odotukset seuraavat heitä aikuisikään asti niin työhön, parisuhteeseen kuin vanhemmuuteenkin.

Tytön sosiaalistaminen naisen rooliin tapahtuu monenlaisin tavoin, joista kasvattajat eivät välttämättä ole edes tietoisia. Jo synnytyslaitokselle lähetettyjen onnittelukorttien kautta tyttöä aletaan sosiaalistaa tiettyyn rooliin ja tulevaisuuteen. Poikavauvojen korteissa toivotaan menestystä ja tyttövauvojen korteissa onnea. Menestykseen kuuluu usko itseohjautuvuudesta, aktiivisuudesta ja elämään tarttumisesta kun puolestaan onneen luottaminen elämän sujumisessa sisältää merkityksen heittäytymisestä ja jättäytymisestä toisten huollettavaksi ja hoivattavaksi. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1998, 138.)

Ulla Härkönen (1998) on tutkinut lasten työkasvatusta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kasvattajat ovat käsityksissään liittäneet pojat sekä kotiin että kodin ulkopuolelle monipuolisempien töiden yhteyteen kuin tytöt. Tytöt on liitetty vain kotiympäristöön ja yksipuolisten töiden yhteyteen. Pienillä tytöillä ja pojilla on sukupuolenmukainen työnjako, joka vastaa naisten ja miesten työnjakoa. Lapset siis sosiaalistetaan jo hyvin varhain aikuisten sukupuolenmukaiseen työnjakoon. Tämä suuntaa myös tytön ja pojan tulevaisuuden työtehtäviä. Tyttöjen työt näyttäisivät sijoittuvan

kotiympäristöön, kun taas poikien kodin lisäksi myös kodin ulkopuolelle. Näin pojat saavat monipuolisemman kuvan työstä kuin tytöt. Myöhemmin pojat hylkäävät työn naisiset muodot ja suuntautuvat miehisiin töihin. Tytöt pysyttelevät suppeammissa ympyröissään, joissa ovat alusta alkaen olleet. (Mt. 121-122.)

Tämä näkyy myös lasten leluja tarkasteltaessa. Pojille on tarjolla autoja, traktoreita, sotaleluja ja mörköjä. Tytöille puolestaan myydään nukkeja, nuken rattaita, hevosia ja keittiövälineitä. Pojille suunnatut lelut siis ohjaavat poikia kodin ulkopuolelle, kun taas tyttöjen lelut kotiin. Tytöt harjoittelevat leikeissään tulevan äidin ja perheenemännän roolia, pojat työssäkävyn ja kodin ulkopuolella viihtyvän miehen roolia.

Äitiyteenkin liittyvät nämä käsitykset naisen käyttäytymisestä ja hänelle kuuluvista elämäalueista. Katvala (2001) on tutkinut äitiyteen liitettyjä uskomuksia. Hän toteaa, että äidin kuva kotona ja perheessä rakentuu varsin keskeiseksi ja voimakkaaksi. Äiti on läsnä kodissa sekä henkisesti ja fyysisesti. Hän on joko kodin sielu tai hengetär tai perheen arkisten asioiden johtaja ja suuntaaja. Äidillä on kodin piirissä sekä valtaa että vastuuta ja kodin onnen nähdään olevan äidistä kiinni. Uskomusten mukaan äiti on tiukasti sidottu kotiin, sillä koti olisi tyhjä ilman sydäntään, äitiä. Uskomusten luoma kuva äidistä myös jättää isän tylysti kodin ulkopuolelle. (Katvala 2001, 92.)

Sukupuoliroolit ja sukupuolijärjestelmä siis ohjaavat äitien käyttäytymistä ja asenteita. Osa äideistä vastustaa aktiivisesti niiden asettamia vaatimuksia ja yrittää muuttaa niitä. Tästä esimerkkinä äidit, jotka pitävät vain äitiysloman ja isä hoitaa vanhempainvapaalla lapsia. Osa äideistä puolestaan mukautuvat perinteiseen naisen rooliin ja näin ollen omalta osaltaan vahvistavat sukupuolijärjestelmää. Tästä ehkä stereotyyppisimpänä esimerkkinä lapsia kotiin hoitamaan jäävät äidit. Toki hekin saattavat toisaalla muuttaa sukupuolten välistä työnjakoa, vaikka ulospäin näyttäisikin siltä, että he sitä vahvistavat.

3.2 Normi ja uskomus

Tässä alaluvussa käsittelen normin ja uskomuksen kautta äitiyttä. Kuten jo edellä sukupuolijärjestelmän kohdalla tuli ilmi, sukupuolijärjestelmä sisältää normeja, kuinka naisen ja miehen tulee käyttäytyä. Koska sukupuolijärjestelmä normittaa äitiyttä, on aiheellista paneutua tarkemmin normin käsitteeseen. Normin ohella myös uskomusjärjestelmä kuuluu sukupuolijärjestelmään siltä osin, kun se koskettaa äitiyttä. Myös uskomukset määrittävät äitiyttä,

joten rinnastan ne normeihin. Uskomukset ja normit muodostavat äitimyytin, eli kuvan täydellisestä äidistä.

Sosiaaliselle elämälle on keskeistä, että ihmiset asettavat toisilleen sääntöjä eli normeja, joiden noudattamista valvotaan. Sosiaaliset normit ovat siis käyttäytymissääntöjä, joita tuetaan pakottein. Sosiaaliset normit voivat sisältää rangaistusuhan, jolloin ne ovat käskyn, kiellon tai luvan muotoisia. Usein, mutta ei kuitenkaan aina, säännöt lausutaan kielellisessä muodossa, kuten älä tallaa nurmikkoa. Normit muodostavat normijärjestelmiä, eli normistoja. Vasta kun tunnetaan koko normisto, voidaan ennustaa ihmisten sosiaalista käyttäytymistä. (Allardt 1983, 58, 60.)

Se joka poikkeaa normista voi odottaa epämiellyttäviä seurauksia muiden ihmisten taholta. Normin luonteeseen kuuluu rangaistuksen uhka, mutta rangaistukset ovat hyvin erilaisia. Ne voivat vaihdella lievältä paheksunnasta kuolemanrangaistukseen. Toisiin ihmisiin ei kuitenkaan vaikuteta pelkästään rangaistusten avulla, vaan myös palkitseminen vaikuttaa ihmisiin ja aikaansaa yhdenmukaisuutta. Kuitenkin jos säännön noudattamisesta normaalisti seuraa palkinto, silloin voi palkinnotta jäämistä pitää rangaistuksena. Yhteiskunnassa on myös sääntöjä, joiden noudattamisesta palkitaan vain joskus. Näitä kutsutaan ihannenormeiksi. (Allardt 1983, 58.)

Kun äiti poikkeaa normista, häntä lievimmillään paheksutaan. Mikäli hän rikkoo tiettyjä normistoja, esimerkiksi lakeja, joutuu hän vastaamaan teostaan viranomaisille. Lastensuojelulaki on esimerkki laista, joka normittaa vanhemmuutta. Mikäli vanhempi ei huolehdi lapsestaan, hänen toimintaansa puuttuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Tätä voi pitää jonkinasteisena rangaistuksena, sillä kotia ja lastenkasvatusta pidetään yleisesti yksityisenä alueena. Kun joku ulkopuolinen tulee arvioimaan perhettä, hän tunkeutuu yksityisen alueelle. Tästä syystä lastensuojelua ei välttämättä pidetä hyvänä asiana ja sitä saatetaan jopa pelätä. Näin ollen lastensuojelulaki ja perheen yksityisyyteen puuttumisen uhka toimii mahdollisesti jopa ennaltaehkäisevästi, poistaen lapsiin kohdistuvia väärinkäytöksiä suurimmassa osassa perheitä.

Sosiaaliset normit voidaan esittää kielellisessä asussa, mutta se ei kuitenkaan ole välttämätön ehto normin olemassaololle. Esimerkiksi tavat sisältävät usein normatiivista pakkoa, ilman, että niitä on selvästi tuotu julki. Tavoilla ei myöskään ole auktoriteettia, joka valvoisi niiden noudattamista, kuten muilla normeilla, vaan ihmiset valvovat toisiaan. Tapojen normatiivisuus tulee ilmi kuitenkin siinä, että niistä poikkeavia uhkaa rangaistus. (Allardt 1983, 58-59.) Äitiyden normeihin voisi

esimerkiksi kuulua lapsen rokottaminen. Sitä ei ole määrätty laissa, mutta melkein kaikki vanhemmat rokotuttavat lapsensa. Jos tästä poikkeaa, voi odottaa muiden paheksuvan ratkaisuaan.

Normista poikkeamisesta ei välttämättä seuraa välittömästi rangaistusta tai ne eivät ole konkreettisia. Myös rangaistuksen uhka tai pelko saattaa muodostaa epämiellyttävän seurauksen. Tämän lisäksi aikaisemmat rangaistukset ja lapsuudessa koetut rangaistuksen uhat ylläpitävät normien mukaista käyttäytymistä. Normit siis ovat opittuja, eli yksilö on sosiaalistunut yhteisössä vallitsevien normien tottelemiseen. Sosiaalistuminen perustuu yleensä normien sisäistämiseksi. Tämä johtaa siihen, että yksilö noudattaa sisäistämäänsä normeja, vaikka kukaan ei valvoisikaan niiden noudattamista. Sisäistetyn normin rikkominen saattaa aiheuttaa katumusta tai omantunnontuskia. (Allardt 1983, 59.) Sukupuolijärjestelmä perustuu nimenomaan opittuihin normeihin, samoin äitiys. Ihmiset eivät välttämättä edes tiedosta sitä, että käyttäytyvät tietyn normiston mukaisesti. Vasta kun käyttäytyy siten, että rikkoo jotakin normia, normisto tulee näkyväksi.

Normit ovat aina sosiaalisia ja näin ollen eristäytyneitä normeja ei voi olla olemassa. Normi viittaa aina toiseen normiin ja se on siitä samalla riippuvainen. Merkityksensä normi saa toiselta normilta ja vain toinen normi voi antaa toiselle normille normatiivisen arvon. Voikin puhua normatiivisuuden paradoksista: normin olemassaololle on välttämätöntä, että toisen normin on oltava jo olemassa. Ja jos jokin tietty normi on olemassa, myös alan, jota se edustaa on oltava ainakin potentiaalisesti normatiivinen. Normin ilmaantuessa se samalla institutionalisoituu järjestyksenä, moderneja yhteiskuntia luonnehtivana normatiivisena järjestyksenä. (Ewald 2003, 51.)

Normit tai normatiivisuus eivät ole sidottuja tietyille makro- tai mikrotasolle, eikä myöskään kohteidensa, esimerkiksi ruumiiden, tuotteiden tai populaatioiden tiettyihin ominaisuuksiin. Normatiivisuutta on kaikkialla, eikä sitä pidä sekoittaa vallankäyttöön, sillä vallankäyttö tukeutuu normatiivisuuteen. Normi onkin tapa, jolla jokin ryhmä voi määrittellä itselleen yhteisen mittapuun ja se vaatii erilaisia järjestelyjä, joiden kautta ryhmä tulee itselleen näkyväksi. Sääntö, joka toimii normina auttaa ryhmän jäseniä mittamaan ja arvioimaan itseään ja tällä tavalla identifioimaan itsensä. Tämä sääntö on johdettu juuri niistä, joihin se kohdistuu ja tämä logiikka väistämättömästi sulkee ryhmän itseensä, eikä vakiinnuttuaan salli kenenkään irtaantua vaikutuspiiristään. (Ewald 2003, 52.) Myös äitiyttä voisi luonnehtia yhteiseksi mittapuuksi, jonka yhteiskunta on ajan mittaan määrittänyt. Nainen ei voi olla tiedostamatta äitiyteen liitettyjä vaatimuksia ja niitä on vaikea

kiistää, sillä jos irrottautuu äitien muodostamasta ainakin ulkoisesti yhtenäisestä ryhmästä, saattaa joutua poissuljetuksi ja eristetyksi. Pahimmillaan poikkeava äiti voidaan leimata huonoksi äidiksi. Tämän leiman pelko näkyy siinä, että suurin osa äideistä ei lähde nousemaan hyvän äitiyden normistoa vastaan.

Normin avulla voidaan järjestää ja jäsentää moninaisuuksia. Normi myös tuottaa objektiivisuutta. Se yhdenvertaistaa ja se saattaa jokaisen vertailtavaksi kaikkien muiden kanssa, se siis tarjoaa mittapuun. Olemme kaikki toistemme kaltaisia kun meitä mitataan. Koskaan emme ole niin erilaisia, että voisimme kieltää kuuluvamme samaan lajiin. Jos normittamista sanotaan luokitteluksi, se on sitä juuri siksi, että normin avulla luodaan yhdenvertaisuuden luokkia. Normi kuitenkin myös epäyhdenvertaistaa. Ainoa objektiivisuuden muoto, jonka normi antaa, on se, että se kehottaa meitä kaikkia mieltämään itsemme erilaisiksi kuin muut. Näin se sulkee ihmisen tapaukseensa, omaan yksilöllisyyteensä ja väistämättömään erillisyyteensä. Normatiivisuus siis sen lisäksi, että se vahvistaa kaikkien yhdenvertaisuuden myös hienojakoistaa yksilöiden väliset erot. Täten olemme kaikki verrattavissa toisiimme, mutta se samalla myös vahvistaa eroja. Normatiivisuus ei kuitenkaan ole totalitaarista vaan se antaa yksilöille mahdollisuuden vedota omaan yksilöllisyyteensä ja elää sen mukaisesti. Tästä huolimatta kukaan ei voi vältyä yhteiseltä mittapuulta. Normi siis ei ole ryhmän kokonaisuus, joka asettaisi pidäkkeitä ja pakotteita ryhmän jäsenille vaan se on puhdas suhde, jolla ei ole ulkoista tukea. Kukaan ei voi paeta normia. Ihmiset, jotka ovat alistettuja normille ja suhteutettuja keskiarvoon, eivät esimerkiksi koskaan ole samanpituisia, mutta silti ihmisiä pituudestaan riippumatta. Epänormaaliin ei koskaan ole täysin erilainen. (Ewald 2003, 52-53, 57.) Tämän voisi äitiyden kannalta ymmärtää niin, että äitiydestä on olemassa ihanne, joka toimii eräänlaisena normina, mutta jota ei kukaan pysty täysin täyttämään. Tästä siis seuraa, että kaikki äidit ovat erilaisia ja vajavaisia. Heitä voidaan verrata toisiinsa, mutta eroavaisuus ihanteesta ei kuitenkaan riistä heiltä heidän äitiyttään.

Väitän, että samalla tavalla kuin normi, myös uskomus toimii tietynlaisena mittapuuna, johon ihmiset voivat verrata itseään ja toisiaan. Myös uskomus antaa ihmiselle mahdollisuuden olla erilainen, ainakin tiettyyn pisteeseen asti. Ei normikaan, vaikka salliikin yksilöiden erot, jouta loputtomiin. Niin normi kuin uskomuskin asettavat rajan epänormaaliuden ja normaaliuden välille. Tapauksesta riippuen tämä raja saattaa joustaa, mutta on olemassa. Normin tapaan uskomuskin määrittää hyväksyttävää tapaa olla äiti. Tästä voi poiketa, mutta se ei välttämättä saavuta hyväksyntää kanssaihmissen keskuudessa. Niin kuin normin rikkomisesta saattaa myös uskomuksen

rikkomisesta seurata sanktioita. Ei välttämättä mitään konkreettista, vaan nainen saattaa saada huonon äidin leiman ja tulla hyljeksityksi.

Satu Katvala (2001) on tutkinut äitiyteen liitettyjä uskomuksia. Hän toteaa, että kulttuurissamme on erilaisia ajattelutapoja ja käsityksiä sekä vanhemmuudesta että erityisesti äitiydestä. Näistä hän käyttää termiä uskomukset. Katvalan mukaan voidaankin olettaa, että on olemassa tiettyjä uskomuksia, jotka määrittävät sitä millainen äidin pitäisi tai tulisi olla. Äiti, joka määritellään uskomuksissa on olemassa, vaikka todellisuudesta ei sellaista löytyisikään. (Mt. 25.)

Katvala (2001) kertoo, että toiset käyttävät uskomusten sijasta mieluummin käsitteitä kulttuurinen malli, skeema, kulttuuriset skriptit tai sosiaaliset representaatiot. Näille kaikille kuitenkin on yhteistä, että ne ilmentävät samaa asiaa, eli käsityksiä maailmasta, jotka ovat itsestään selvinä pidettyjä ja yhteiskunnan jäsenten kesken laajasti jaettuina ja hyväksytyinä. Samaan yhteisöön kuuluvilla on siis yhteinen ymmärrys jostain ilmiöstä, esimerkiksi vanhemmuudesta. (Mt. 26.)

Irvin Sigel (1985) katsoo, että uskomukset ovat psykologisesti tärkeitä ohjatessaan ihmisen toimintaa. Uskomukset ovat myös todellisuuden konstruktioita. Uskomukset ovat sellaista tietoa, jonka yksilö tietää olevan totta tai melkein totta. Yksilö joko tarvitsee todisteita uskomuksilleen tai ei, mutta jos todisteita käytetään ne muodostavat perustan uskomukselle, mutta eivät ole itse uskomus. (Mt. 346, 348.)

Uskomusten muuttuminen riippuu siitä, perustuvatko ne todisteille vai eivät. Muuttuminen on todennäköisempää, jos yksilö hyväksyy uuden tiedon osaksi uskomustaan ja uskomusjärjestelmä on läpäisevä. Jos uskomukset eivät perustu todisteille vaan uskolle, ne eivät todennäköisesti muutu, koska silloin todisteet eivät ole tärkeitä. Uskolle perustuvat uskomukset pysyvät samoina, koska ne tekevät ihmisen onnelliseksi. (Sigel 1985, 348-349.)

Sigel (1985) toteaa, että uskomukset ovat rakentuneet kokemuksista ja niitä pidetään joko absoluuttisena tai mahdollisena totuutena. Uskomukset siis ovat yksilön kokemus. Todennäköisesti yksilöllä ei ole uskomusta, jonka hän tietää vääräksi. Yksilö tietää, että hänellä on uskomuksia ja myös sen millaisia uskomuksia hänellä on. Kuitenkin samaan aikaan uskomuksemme eivät välttämättä ole tietoisia ja ne vaikuttavat samalla tavalla toimintaamme kuin tietoiset uskomukset. (Mt. 349- 350.) Myös äidit ovat tietoisia ainakin joistakin uskomuksista, joita äitiyteen on liitetty. Suurin osa äideistä varmasti tiedostaa uskomuksen, jonka mukaan äiti on lapsen paras hoitaja.

Toinen asia kuitenkin on, uskovatko he tähän. Lisäksi äideillä on joukko tiedostamattomia uskomuksia, jotka kuitenkin ohjaavat heidän käsityksiään siitä, miten äidin tulisi toimia.

Ann V. McGillicuddy-De Lisi ja Subha Subramanian (1996) ehdottavat, että uskomukset muodostuvat kolmella eri tavalla. Ensimmäiseksi jotkut uskomukset on omaksuttu suoraan kulttuurista muuttumattomina. Toiseksi kulttuuri muodostaa kokemukset, joita jokaisella yksilöllä on lapsena, perheen ja yhteiskunnan jäsenenä sekä vanhempana. Nämä kokemukset muokkaavat uskomuksia. Kolmanneksi yksilön ja kulttuurin tieto on muodostunut muuttuvien yksilöiden ja muuttuvan kulttuurin vuorovaikutuksessa. Täten uskomukset ovat vähintään kolmen eri prosessin tulosta. Jokainen niistä olettaa läheistä kanssakäymistä yksilön tiedon ja kulttuurin informaation välillä. Tämän johdosta eri kulttuureiden uskomukset eroavat toisistaan. (Mt. 147-148.) Tästä syystä esimerkiksi hyvä äitiys tarkoittaa eri asiaa Aasiassa kuin Euroopassa. Myös saman kulttuuritaustan omaavien maiden välillä on eroja siinä, mitä he pitävät hyväksyttävänä äitiytenä. Pohjoismaissa äidin on hyväksyttävää tehdä kokopäivätyötä, toisin saattaa olla esimerkiksi Saksassa, jossa monet äidit tekevät osa-aikatyötä lasten ollessa pieniä.

Kansanomaiset uskomukset liittyvät myyttiseen ajatteluun. Myyttille ja uskomukselle on tyypillistä, että ne voivat olla tarua tai totta ja ne voivat johtaa harhaan ja tuottaa väärää tietoa. Toisaalta ne kuitenkin voivat sisältää olennaista tietoa ihmisestä ja maailmasta. Vaikka ne ovatkin menettäneet merkitystään maailman tapahtumien selittäjänä tieteen otettua sen tehtävän, niillä on edelleen merkitystä ihmiselle. Ne nimittäin antavat ihmiselle tietoa hänen sisimmästään, kulttuuristaan ja historiastaan. Uskomukset ja myytit myös muokkaavat ja erottavat eri kulttuureja toisistaan. Äitiyden yhteydessä puhutaan myös äitimyytistä, joka on omalla tavallaan kooste uskomuksista, jotka on liitetty äitiyteen. Jotkut äitiyteen liittyvät uskomukset kantavat myös mukanaan myyttistä äitikuva esimerkiksi ” äitiys on naiseuden täyttymys tai äidin tulee saada äitiydestään elämälleen koko sisältö”. (Katvala 2001, 28.)

Myytti on lyhyesti määriteltynä malli, jonka mukaan yhteisön jäsenten odotetaan käyttäytyvän. Äitimyytti on siis mielikuva eräänlaisesta malliäidistä, josta ihmiset johtavat ohjeet ja normit jokapäiväiseen käyttäytymiseen. Myytin tehtävänä on pyrkiä ratkaisemaan tiettyjä ristiriitaisuuksia ja toimia välittäjänä ristiriitaidisten käsitysten välillä. Myytti siis luo ajatteluun loogisen mallin, jonka avulla pystytään ohittamaan vastakohtaisuudet. (Auvinen 1979, 183-184.)

Äitimyytti etsii ratkaisua miehen ja naisen väliseen vallankäytön ongelmaan. Myytin tehtävänä on turvata miehen valta. Äitimyytissä tämä miesten ja naisten välinen vallankäytön ongelma on piilossa, emmekä huomaa sitä. Ristiriita onkin kätkeyty vastakohtaisuudeksi kahden eri naislajin välille. Yhteiskunnassamme nimittäin on vain yksi mieslaji, mutta kaksi naislajia, hyvä ja huono, suositeltava ja vältettävä, alistuva ja alistumaton. Ääriesimerkkeinä näistä on äiti ja huora. Näin äitimyytti jaottelee naiset kahteen eri ryhmään, jotka kilpailevat keskenään sen sijaan, että muodostaisivat yhtenäisen uhan miehiä ja miesten valtaa kohtaan. Myytti työskentelee miesten hyväksi noudattaen heidän puolestaan hajota ja hallitse periaatetta. (Auvinen 1979, 184-185.)

Äiti-huora vastakkainasettelu on ikivanha ja kuvastaa ensisijaisesti miesten pyrkimystä hallita naisten seksuaalisuutta, mutta myös muutakin käyttäytymistä. ”Pyhä äiti” on ylistetty, koska häneen ei liitetä seksuaalisia assosiaatioita. Miehet pystyvät helposti hallitsemaan tällaista naista. Poikkeaminen tästä naisihanteesta johtaa naisen leimautumiseen huonoksi naiseksi. Voidaankin sanoa, että naiset on ylistämällä alistettu. Tämä johtaa siihen, että naisen on oltava seksuaalisesti epäaktiivinen ja siten miesten vallan alainen. Seksuaalisesti aktiivinen nainen joutuu miesten silmissä naurunalaiseksi. Naisesta tulee pyhä ”Jeesus morsian” ja hänen vastakohdakseen asetetaan syntinen Eeva. Statuksensa nainen saa sukupuolisena olentona, äitinä. Synnyttämisen kipujen kautta nainen voidaan kruunata ja tuottaa hänelle ylimääräistä kunniaa. (Auvinen 1979, 186-187.)

Katvala (2001) toteaa, että äitiyttä koskevat uskomukset esitetään helposti eräänlaisena tietona, jonka mukaan äitiys on tietynlaista ja joka ohjaa naista toimimaan äitinä tietyllä tavalla. Aiemmin monia näistä uskomuksista on ehkä pidetty totena ja ne ovat määrittäneet äitinä olemista. Nykyään ne eivät kuitenkaan välttämättä kosketa äidin todellisuutta. Silti nämä uskomukset voivat vaikuttaa äitiyteen ja sen kautta isyyteen sekä koko vanhemmuuteen. (Mt. 28-29.)

Uskomusten syntyyn vaikuttavat sekä yksilön että kulttuurin historia. Yksilön historian ja kulttuurin kohtaaminen vaikuttaa siihen, että jotkin uskomukset ovat ainutlaatuisia ja jakamattomia yksilöiden kesken. Siten uskomukset ovat yksilöllisiä. Kuitenkin on olemassa yhteisesti jaettu merkityksiä, jota kutsutaan kulttuuriksi. Kulttuuri luo yhteisiä uskomuksia ja nämä ovat vahvempia kuin yhden kulttuurin jäsenen uskomukset. Tämän tuloksena uskomusten kulttuurinen konteksti on jaettu kulttuurin jäsenten kesken. Kuitenkin kulttuuriin yhteydessä olevat uskomukset ovat yksilöllisiä ja ainutlaatuisia jokaiselle yksilölle. (McGillicuddy-De Lisi, Subramanian 1996, 148.) Äitiydenkin kulttuurissa on sekä yhteisesti jaettu uskomuksia että yksilöllisiä uskomuksia. Tästä johtuen eri

naisilla on erilaisia näkemyksiä hyvästä äitiydestä. Naiset voivat myös itse valita mihin uskovat ja taistella vääriksi kokemiaan uskomuksia vastaan.

Cynthia Lightfoot ja Jaan Valsiner (1992) toteavat, että sosiaalisesti siirretyt merkitykset muodostavat kollektiivisen kulttuurin, joka tuottaa materiaalia yksilön oman kulttuurin rakentamiseen. Kuitenkaan uskomusjärjestelmää, joka sisältyy kollektiiviseen kulttuuriin, ei kopioida suoraan vaan yksilö valitsee siitä osia, joista hän rakentaa oman uskomusjärjestelmänsä. Kollektiivinen kulttuuri kuitenkin ohjaa yksilöä rakentamaan oman uskomusjärjestelmänsä jonkin yleisen kaavan mukaan. Vanhempien uskomusjärjestelmään sisältyy induktiivinen ja deduktiivinen logiikka. Induktiiviseen logiikkaan kuuluu vanhempien omat lapsenhoitokokemukset ja deduktiiviseen logiikkaan kuuluvat merkitykset ja arvot, joita kollektiivinen kulttuuri ylläpitää. Vanhemmat kohtaavat erilaisia odotuksia yhteiskunnan eri instituutioilta ja muilta vanhemmilta, jotka ohjaavat heitä vanhemmuudessaan. Vanhemmat itse hyväksyvät, hylkäävät tai muokkaavat näitä neuvoja. Uskomukset auttavat vanhempia arvioimaan niitä toimia, joita heiltä odotetaan. (Mt. 393-394.)

Myös Katvalan (2001) lähtökohtana on, että vanhemmuuteen liittyvät erilaiset uskomukset ovat organisoituneet laajemmiksi ja toisiaan tukeviksi uskomusten järjestelmiksi. Hän ei kuitenkaan oleta, että uskomukset varsinaisesti muodostaisivat mitään tiettyä, hyvin organisoitua järjestelmää. Hän näkee, että uskomusjärjestelmä on jatkuvasti muuttuva järjestelmä, jossa kaikki eivät kuitenkaan jaa samalla tavalla samoja uskomuksia. Uskomusjärjestelmä on siis jotain, joka on hyvin yleistä, mutta samalla yksityistä. Kuten Lightfoot ja Valsiner edellä, Katvalakin jakaa uskomusjärjestelmän kollektiiviseen, ”yleiseen vanhemmuuden uskomusjärjestelmään” ja ”henkilökohtaiseen vanhemmuuden uskomusjärjestelmään”. Tällä hän tarkoittaa, että on olemassa sekä yhteisiä, kollektiivisesti jaettuja uskomuksia että henkilökohtaisia uskomuksia. Ihminen voi olla tietoinen yleisestä ajattelusta, mutta silti muodostaa itselleen tästä poikkeavan näkemyksen. (Mt. 30.)

Vanhemmuuden uskomusjärjestelmästä voidaan erottaa äitiyden uskomusjärjestelmä. Myös äitiyden uskomusjärjestelmä voidaan jakaa yleiseen ja henkilökohtaiseen uskomusjärjestelmään. Äitiyden yhteydessä jaottelu toimisi niin, että yleistä äitiyden uskomusjärjestelmää voitaisi kuvata käsityksillä siitä, millainen hyvä äiti on ja miten hänen tulisi toimia. Henkilökohtaista äitiyden uskomusjärjestelmää kuvaisivat ehkä parhaiten yksilön omat, muista poikkeavat käsitykset äidistä ja äitinä toimimisesta. (Katvala 2001, 31.)

Tutkimuksessani käytän siis normin ja uskomuksen käsitettä rinnakkain. Niin normeja kuin uskomuksia voidaan kyseenalaistaa ja jokainen voi jossain määrin valita, mitä haluaa uskoa ja mikä on itselle tärkeää. Joissakin tapauksissa on myös vaikea erottaa uskomusta ja normia toisistaan. Esimerkiksi yleisesti pidetään normina sitä, että äiti pitää vauvan syntymän jälkeen 3-9 kuukauden mittaisen äitiysloman. Tähän ei kuitenkaan kukaan pakota, vaan äiti voi mennä töihin heti synnytyksestä toivuttuaan, niin halutessaan. Onko tällöin siis kyse normista vai uskomuksesta? Oletan, että äitien ajattelussa ja mielipiteissä näkyvät niin normit kuin uskomuksetkin sekoittuneina toisiinsa.

4. TUTKIMUSKYSYMYKSI, AINEISTO JA MENETELMÄ

Tässä luvussa asetan tutkimuskysymyksen sekä kerron aineistostani ja käyttämästäni menetelmästä. Sosiaalityön kannalta on tärkeää tunnistaa kulttuurin ja lehdistön itsensä asettamat vaatimukset hyvälle äidille. Sosiaalityössä pääsee kohtaamaan hyvin erilaisia ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia äitejä. Äitiyteen liitettyjen normien ja uskomusten sekä sukupuolijärjestelmän tiedostaminen auttaa sosiaalityöntekijää kohtaamaan erilaisuutta ja erilaisia äitejä.

4.1 Tutkimuskysymys

Aion tutkia sukupuolijärjestelmää, normia ja uskomuksia apuna käyttäen hyvää äitiyttä. Tutkin millaisia kategorioita hyvään äitiyteen liitetään. Hyvän äitiyden kategorian vastapainona saattaa löytyä myös huonon äidin kategoria. En jätä tätä kategoriaa huomiotta, sillä se osaltaan kertoo millainen hyvän äidin pitäisi olla. Hyvän äidin kategorioita tutkin vastakategorioiden kautta (esimerkiksi yksinhuoltajaäiti - parisuhteessa oleva äiti).

Tutkimuskysymykseni on:

Miten hyvää äitiyttä kategorisoidaan pienten lasten vanhemmille suunnatuissa lehdissä? Onko näistä kategorioista löydettävissä viitteitä sukupuolijärjestelmään, normeihin tai uskomuksiin?

4.2 Aineisto

Aineistona käytin Meidän Perhe, Vauva ja Kakslus lehtiä. Analysoin lehdistä lukijakirjeet, haastattelut, pääkirjoitukset, kolumnit sekä artikkelit. Tarkoitukseni oli analysoida 3 numeroa kustakin lehdestä. Yksi lehti on sivumäärältään noin 90-100 sivua. Kuitenkin tutustuessani aineistoon, huomasin, että 9 lehteä on liian suuri määrä pro gradu- tutkielman aineistoksi. Ensi rajasin aineiston kahteen numeroon per lehti, mutta lopulta tulin siihen lopputulokseen, että yksi numero per lehti on riittävä määrä aineiston keruuta ajatellen. Tämä siitä syystä, että useampi lehti ei enää tuonut aineistooni uutta informaatioita. Analysoin kunkin lehden marraskuun 2013 numerot. Analysoin lehdistä 32 artikkelia. Liitteessä 1 on lueteltu analysoimani artikkelit.

Meidän Perhe kuvaa lukijoitaan seuraavanlaisesti: ” Meidän Perheen lukijoilla lapset ovat pieniä, työelämässä ollaan täysillä ja kulutus on kovaa. Lukijamme ovat aktiivisia ja kiinnostuneita

kaikesta uudesta. Perhe on elämän ykkösasia, mutta omalle ajalle ja nautinnoillekin halutaan löytää aikaa.” Lukijoista 88 % on naisia (135 000 kpl). Yhteensä lukijoita on 153 000 kpl.

(<http://www.sanomamagazines.fi/mediaopas/brandit/meidan-perhe.html>, viitattu 12.12.2013.)

Vauva kuvaa lukijoitaan näin: ”Vauva-lehden lukijat ovat aktiivisia 20-40-vuotiaita naisia, jotka satsaavat täysillä uuteen elämänvaiheeseen perheellisinä: vain parasta meidän perheelle! Siksi he seuraavat tarkasti myös Vauva-lehdessä olevia ilmoituksia ja pitävät niitä olennaisena osana lehden sisältöä.” Lukijoista 80 % on naisia (114 000 kpl). Yhteensä lukijoita on 144 000 kpl.

(<http://www.sanomamagazines.fi/mediaopas/brandit/vauva.html>, viitattu 12.12.2013.)

Kaksplussan lukijoista kerrotaan seuraavalla tavalla: ” Kaksplussan lukija elää tässä hetkessä, tunteikkaasti ja elämäntäyteisesti lapsiperheen elämää. Lasten kasvatusta, ruoanlaitto ja ruokaohjeet, itsensä ja läheisten hyvinvointi sekä asuminen ja sisustaminen ovat Kaksplussan lukijan mielessä päivittäin. Ystävät ja yhteydenpito internetin kautta ovat arjen tärkeää jakamista; vertaistukea ja viihtymistä. Lukija on hyvin selvillä uusista virtauksista. Lapselleen Kaksplussan lukija hankkii parasta mahdollista.” Lukijoista 84 % on naisia (85 000 kpl). Yhteensä lukijoita on 101 000 kpl.

(<http://mediatiedot.otavamedia.fi/tuotteet/printtimediat/naistenlehdet/kaksplus.aspx>, viitattu 12.12.2013.)

4.3 Kattegoria-analyysi aineiston analyysimenetelmänä

Äitiyttä tarkastelen tässä tutkimuksessa kategoria-analyysin kautta. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (2012) kertovat mieltävänsä kategoria-analyysin avaraksi sosiaalitieteelliseksi lähestymistavaksi. Viime kädessä kyse on kulttuurin ja moraalin tarkastelemisesta. Moraali ja kulttuuri eivät tietenkään palaudu kokonaisuudessaan kategorioihin, mutta kategorioilla on moraalin ja kulttuurin rakentumisessa olennainen rooli. Tästä syystä kategorioita kannattaa tutkia. Kategoriat muodostuvat, kun luokittelemme ja nimeämme ihmisiä ja asioita. Kategoriat ovat, niin hyvässä kuin pahassa, olennaisia oman itsemme ja toisten ihmisten määrittelyn välineitä. Kategorioita käytetään myös muuhun kuin ihmisten kuvaamiseen, muun muassa valtioita, poliittisia suuntauksia ja automerkkejä luokitellaan kategorioihin. (mt. 9-10.)

Kategoriat ja niiden käyttäminen kertovat paljon ajasta, jossa elämme, sekä siitä mitä pidämme arvokkaana, normaalina, ongelmana tai poikkeavana. Esimerkiksi kaikki yhteiskunnalliset instituutiot (mm. päiväkotit, vanhainkotit, vankila, sairaala) nojaavat vahvasti tietynlaisiin ihmisten ja

asioiden kategorioihin. On vaikea kuvitella mitään tilannetta tai paikkaa, jossa kategoriat eivät olisi käytössä ja läsnä, niin olennaisia ne ovat yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa elämässämme. (Jokinen ym. 2012, 10.)

Äitiyden tutkiminen kategorioiden kautta on perusteltua, koska äitejä liitetään eri kategorioihin, jotka ovat sekä moraalisia että normatiivisia. Äiti voi olla esimerkiksi hyvä tai huono, hetero tai lesbo, puoliso tai yksinhuoltaja. On mielenkiintoista nähdä millaisia äitiyden kategorioita aineistostani on löydettävissä ja miten lehdet näihin kategorioihin suhtautuvat.

Irene Roivaisen (1999) mukaan Harvey Sacksin kehittämä jäsenkategorisoinnin analyysi lähtee siitä, havainnosta, että merkittävä osa arjen kanssakäymisessä tarvittavasta tiedosta on järjestynyt jäsenkategorioiksi (tutkija, äiti, ystävä, kainuulainen, nainen). Kärjistetysti sanottuna ihmiset siis tunnistetaan sijoittamalla heidät kategorioihin. Vakioparien kautta jäsenetään paljolti sosiaalista todellisuutta. Näihin vakiopareihin (vrt. aviomies-vaimo, vanhempi-lapsi, kollega-kollega) liittyy monenlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Mainittaessa parin toinen osapuoli, myös toinen on ikään kuin läsnä. Sulhanen-morsian –parin kategoriapiirre on se, että pari on kihloissa ja menossa naimisiin. Liitämme edellä mainittuun vakiopariin tavallisesti sen, että he pitävät sormusta ja ovat rakastuneita. (Mt. 26.) Äidin kategoria pitää sisällään myös lapsen kategorian. Ilman lasta ei olisi äitiäkään. Äiti-lapsi on vakiopari, jonka kategoriapiirre on se, että äiti pitää huolta lapsestaan, hoivaa ja rakastaa tätä. Lapsi on riippuvainen äidistään.

Harvey Sacksin (1992) mukaan useimmat kategoriat (vanhat, mustat, naiset jne.) eivät ole ”ryhmiä” siinä merkityksessä kuin normaalisti puhumme ryhmistä. Tästä huolimatta meillä on valtavasti tietoa jokaisesta kategoriasta ja jokainen kategorian jäsen nähdään kategoriansa edustajana. Se mitä kategorioista tiedetään, tiedetään myös sen jäsenistä. Jokaisen kohtalo on siis sidoksissa toisen kohtaloon. Siispä kategorioiden ympärille syntyy tavallisesti sosiaalista kontrollia. Jos kategorian jäsen esimerkiksi ”raiskaa valkoisen naisen”, ”kaahailee kadulla”, ”tekee talouspetoksen” ja niin edelleen, teko nähdään kategorian jäsenen tekona, ei tietynnimisen henkilön tekona. Ja muut saavat maksaa siitä. (Sacks 1992, LCI 401 ; Juhila 2012, 183 muk.) Äitiyteen liitettynä tämä ajatus näkyy esimerkiksi siinä, että jos yksinhuoltaja-äiti viettää railakasta elämää, johon kuuluvat baarit ja alkoholin runsas nauttiminen saatetaan kaikki yksinhuoltaja-äidit leimata kevytkenkäisiksi bilettäjiksi.

Sacks esittelee muutamia sovellussääntöjä jäsenyyuskategorioiden käytölle. Taloudellisuussäännön mukaan yksittäinen kategoria mistä tahansa kategorijoukosta voi kuvata riittävästi henkilöä siitä huolimatta, että henkilö voi kuulua kahteen tai useampaan kategorijoukkoon. Esimerkiksi kategoria ”lapsi” tai ”kollega” voi olla tietyssä tilanteessa riittävä kuvaamaan henkilöä ilman lisäkategorisointeja. Johdonmukaisuussääntö puolestaan määrää, että jos henkilö on identifioitu jonkin kategorijoukon mukaan, myös seuraava henkilö voidaan identifioida käyttämällä samaa jäsenyyuskategorijoukkoa. Tästä johtuen tilanteessa, jossa henkilö voitaisiin määritellä useammalla tavalla, on mahdollista valita tarkoituksenmukaisin määrittely. Tämän Sacks on nimennyt ”kuulijan maksimiksi”. Esimerkiksi kategoria ”sisar” voi kuulua kategorijoukkoon ”feministi” tai ”perhe”. Se miten tämä tulkitaan, riippuu siitä onko asiayhteydessä esiintynyt aiemmin kategoria ”aktivisti” vai ”isä”. (mt. Juhila 2012, 183 muk.)

Kun Sacks toteaa, että kategoriat eivät ole ryhmiä tavanomaisessa mielessä, hän tarkoittaa, että kyse ei ole henkilökohtaiseen tuntemiseen perustuvista ryhmistä. Meistä jokainen tulee, tahdoimme sitä tai emme, nimetyksi lukuisten kategoriaryhmien jäseneksi (esimerkiksi suomalaiseksi, äidiksi tai työttömäksi nuoreksi). Meille annetut kategorijäsenyydet sitovat meitä yhteen muiden saman kategorian jäsenyyden saaneiden kanssa tavalla, jota Sacks yllä kuvaa. Samaan kategoriaan kuuluvan jäsenen (meille usein tuntematon) teot tulevat tulkituiksi tekoina, joita myös me voisimme toteuttaa. Siksi saamme maksaa yhden kategoriaryhmämme jäsenen toilailuista ja tästä syystä on myös meidän oikeutemme ”kontrolloida” tai paheksua tuota käytöstä. (mt. Juhila 2012, 183-184 muk.) Jatkan edellistä kotiäiti-esimerkkiäni. Eli jos olen yksinhuoltaja, joka elää tavanomaista työssäkäyvän äidin elämää, voin paheksua juhlivaa kotiäitiä siksi, että hän käyttäytymisellään leimaa kaikki kotiäidit bilettäjiksi.

Kategorisaatiota, joka niputtaa ihmisiä yhteen, voidaan kutsua stereotypisoivaksi kategorisaatioksi. Kaikki kategorisaatio perustuu yksinkertaistamiseen. Stereotypisoivalle kategorisaatioille on lisäksi ominaista, että henkilö tulee arvioiduksi ja määritellyksi ulkoapäin yhden kategorijäsenyyden kautta. Kyseessä on yksinkertaistava ja ihmisiä yksiulotteistava kategorisaatio. Jokainen meistä tulee toisinaan niputetuksi tiettyyn kategoriaan (mm. sukupuoli, kansallisuus, ikäryhmä) kuuluvaksi, tahdoimmepa sitä tai emme taikka oli se sitten kulloisenkin toimintamme kannalta olennaista tai ei. Kun niputus on tapahtunut, tulemme samalla määritellyiksi ja toimintamme arvioiduksi tähän ryhmään kytkettävien stereotyyppisten ominaisuuksien kautta. Nämä ominaisuudet ovat usein normatiivisia, esimerkiksi erilaisia kansalaisuuksia vastakkain asettelevia tai sallivat tietyn ryhmän jäseneltä vain tietynlaisia ominaisuuksia. (Juhila 2012, 184-185.)

Äitiyteen liittyy paljon stereotyyppisiä ja normatiivisia oletuksia. Erotilanteessa lapsensa isälle jättävä äiti herättää kummastusta, sillä äiti nähdään edelleen lapsen ensisijaisena hoitajana. Edelleen yksinhuoltajaäitejä pidetään riskiryhmänä, koska perheeseen ei kuulu isää. Yksinhuoltaja määrittyy usein pienituloiseksi, sosiaaliavustuksella eläväksi naiseksi. Jos äiti lähtee heti äitiysloman jälkeen töihin ja isä jää vanhempainvapaalle, ratkaisua ihmetellään ja epäillään vauvan jäävän vaille perushoivaa.

Lena Jayyusi (1984) erottaa jäsenkategoriat jäsenkategorisoinneista. Kategoriat (esim. ”lääkäri”, ”runoilija”, ”isä”, ”vandaali”) ovat ikään kuin selkeämmin kulttuurin tarjottimella, ihmiset käyttävä niitä rutiininomaisesti arjen kategorisointityössä. Kategorisoinnit puolestaan eivät ole yhtä selkeästi saatavilla. Yleensä ne rakennetaan periaatteella adjektiivi + kategoria (”nätti tyttö”, ”mukava mies”, ”hippityyppi”). Jayyusin jäsenkategorisointitermi siis tarkoittaa tyyppien tilannesidonnaista rakentamista. (mt. Järviluoma & Roivainen 1997, 17 muk.)

Outi Välimaan (2011) mukaan kategoriavalintamme saavat myös kulttuurin liikkeelle. Kun valitsemme puheemme kategorioita samalla uudistamme, synnytämme tai vastustamme kulttuurisesti leimattuja kategorioita. Kategoria-analyysillä voidaan siis tunnistaa kulttuurisia merkityksiä. Sen avulla voidaan myös analysoida ihmisten jokapäiväisessä elämässä vallitsevia sekä vuorovaikutuksessa tilannekohtaisesti tuotettuja moraalisia jäsennyksiä. (mt. 29.)

Jörg R. Bergman (1998) korostaa, että moraalit ja vuorovaikutuksellinen toiminta ovat sidoksissa toisiinsa. Vuorovaikutukseen sidottua moraalista työskentelyä voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta. Ensiksi voidaan tutkia, miten moraalisia jäsennyksiä muovataan ja tuotetaan vuorovaikutuksessa tapahtuvana toimintana. Toisesta näkökulmasta tarkastellaan vuorovaikutusta sinänsä ja sitä, kuinka moraaliset käsitykset tulevat merkityksellisiksi vuorovaikutuksessa ja sen avulla. Moraaliset käsitykset sisältyvät niin tavalliseen jokapäiväiseen vuorovaikutukseen, että ne jäävät useimmiten huomaamatta. Bergman toteaa, että vuorovaikutuksessa tapahtuvaa moraalien työstämistä tapahtuu puheemme kategoriavalintojen kautta. (mt. 1998, 279–280, 287.; Välimaa 2011, 29 muk.)

Sosiaalisia ongelmia voidaan tarkastella vuorovaikutuksessa rakentuvana ongelmapuheena tai sosiologisina ja yhteiskunnallisina valmiiksi annettuina määrittäjinä. Douglas W. Maynard (1988) osoittaa, miten vuorovaikutuksen ja kielenkäytön tutkimus antaa uudenlaisen näkökulman sosiaalisten ongelmien tarkasteluun. Sen sijaan, että sosiaalisia ongelmia tutkittaisiin ”virallisesti” ja teoreettisesti pääteltyinä, poliittisten linjausten mukaisina ”suurina” kysymyksinä, niitä voidaan

tutkia vuorovaikutuksessa puheessa rakentuvina ongelmina. Maynard toteaa, että puheen tutkimukseen keskittyvä tarkastelu auttaa ymmärtämään toimijoiden itsensä esille tuomia ongelmiksi nousevia huolenaiheita. (Maynard 1988, 311–312, 318, 326.; Välimaa 2011, 35 muk.)

Richard Buttny (2004) on tutkinut ongelmapuhetta jäsenkategoria-analyysiä käyttämällä. Hän kiinnittää analyyseissään huomion kahteen kysymykseen: kuinka ongelmat rakentuvat vuorovaikutuksessa syntyvinä ja kuinka keskustelukumppanit asemoivat itsensä ongelmapuheen kulussa. Buttny analysoi jäsenkategorisaation avulla, kuinka kategorioihin liitettävissä olevat ristiriitaiset piirteet voivat toimia välineinä ongelmapuheen rakentumiselle. Buttny kertoo esimerkiksi lukiolaisten keskustelun analyyseistä, jonka mukaan samasta pojasta keskustelussa mainitaan kategoriat ”opiskelija” ja ”teini-ikäinen isä”. Ongelma, josta halutaan kertoa tässä, rakentuu ristiriitaisen piirteiden välille ”opiskelija” ja ”teini-ikäinen isä”. Ristiriitainen asetelma tässä esimerkissä on se, että teini-ikäinen on useimmiten opiskelija, mutta ei tavallisesti isä. (Buttny 2004, 4–9. Välimaa 2011, 35 muk.)

Buttny toteaa että ongelman sosiaalinen todellisuus ja henkilöiden asemointi tuotetaan diskursiivisesti puheessa. Olennaista on myös diskursiivisen toiminnan tilannesidonnaisuus, eli se, kenelle ja missä olosuhteissa ongelmista puhutaan. Tilanteen mukaan ongelmasta voidaan kertoa niin, että lopputulos on toisenlainen, tai niin, että ongelmaa ei ole lainkaan. Ratkaisevaa ongelmapuheessa onkin kyseessä olevan henkilön suhde ongelmaan, eli kuinka hän on ongelmaan liittyen vastuullinen ja selontekovelvollinen tai miten ongelma vaikuttaa häneen. Ongelmista puhuttaessa on tyypillistä se, että henkilö kiinnittää huomion siihen, miten toiset näkevät hänet. Siksi henkilöt asettavat itsensä suotuisaan asemaan vähentääkseen ongelmasta johtuvaa huonoon valoon joutumista. Ongelmapuheessa on olennaista myös se, että yhtä lailla se, että henkilöt itse asemoivat itsensä suhteessa ongelmaan, myös toiset ihmiset asemoivat heidät. (Buttny 2004, 170–171. ; Välimaa 2011, 35-36 muk.)

Ongelmapuhe äitiydestä näyttäytyy sen mukaan, kuka asiaa tarkastelee. Esimerkiksi väsynyt äiti saatetaan nähdä suurena ongelmana esimerkiksi neuvolassa, mutta lehtien kirjoituksissa väsymys taas nähdään normaalina. Neuvolan tehtävänä on tukea äitiä ja vauvaa, joten henkilökunnan tehtävä on löytää ratkaisu väsymykseen. Lehtien tehtävänä on taas ainakin osittain tukea vanhempia, joten väsymyksestä kirjoitetaan sellaiseen sävyyn, että lukija ymmärtää, että väsyminen on normaalia ja sallittua. Väsynyt äiti itse taas tuottaa puhetta väsymyksestään hyvin eri tavalla puhuessaan ystävänsä, neuvolan terveydenhoitajan tai sosiaalityöntekijän kanssa.

4.4 Analyysiprosessi

Aloitin aineiston analyysin tutustumalla aineistoksi valitsemini lehtiin. Luin ne ensin läpi muodostaakseni yleiskuvan aineistosta. Sen jälkeen luin lehdet uudelleen ja alleviivasin kaikki äitiyteen viittaavat lauseet. Lauseita löytyi yhteensä 130 kpl. Rajasin aineistoa siten, että etsin äitiyteen liittyviä lauseita vain haastatteluista, artikkeleista, pääkirjoituksista, mielipidekirjoituksista ja kolumneista. Mainokset, otsikot ja pikku-uutiset jätin pois analyysistä.

Alleviivauksen jälkeen kirjoitin alleviivatut lauseet koneelle. Tässä vaiheessa muutin aineistossa esiintyvät nimet niin, että mainitsen nimestä vain alkukirjaimen. Tämä siksi, ettei lainauksen henkilö ole suoraan tunnistettavissa. Vaikka olenkin analysoinut kaikille julkista aineistoa ja henkilöt ovat esiintyneet lehtijutuissa omina itsenään, katsoin parhaaksi kuitenkin muuttaa nimet pelkiksi kirjaimiksi. Tämä myös auttaa lukemaan aineistoa siten, ettei henkilön julkinen persoona vaikuta tulkintaan.

Seuraavaksi luin lauseet uudelleen ja luokittelin aineiston eri alakategorioiden alle. Alakategoriat muodostuivat siten, että luin lauseet moneen kertaan läpi ja aineistosta alkoi hahmottua erilaisia kategorioita. Näille kategorioille annoin nimet, esimerkkinä ”väsynyt äiti” ja ”työssäkäyvä äiti”. Lähestyin aineistoa aineistolähtöisesti, eli en ollut etukäteen päättänyt millaisia kategorioita oletan aineistosta nousevan. Vaikka aiempi pro gradu –tutkielmani hyvästä äitiydestä oli antanut minulle kuvan siitä mitä aineistosta saattaa löytyä, en antanut sen vaikuttaa aineiston lukemiseen.

Kun olin jaotellut aineiston alakategorioihin, lähdin muodostamaan alakategorioista vastakategorioita ja jaottelin ne erikseen. Näitä olivat esimerkiksi ”suorittaja äiti vs. rento äiti”. Vastakategoriat tuovat analyysiin mielestäni syvällisemmän lähestymistavan, kuin pelkkä kategorioiden esittely. Vastakohtaisuuksien kautta rakentuu mielenkiintoinen kuva hyvästä äitiydestä. Alakategoriat luokittelin kahdeksi vastakkaiseksi yläkategoriaksi: ”perinteinen äiti” ja ”moderni äiti” (ks. taulukko 1).

HYVÄN ÄITIYDEN VASTAKATEGORIAT	
Perinteinen äiti	Moderni äiti
Perinteiset sukupuoliroolit 8 kpl	Tasa-arvoinen vanhemmuus 2 kpl
Kotiäiti 3 kpl	Työssäkäyvä äiti 9 kpl
Uhrautuva äiti/ Äidin ja lapsen symbioosi 11 kpl	Itsestään huolehtivan äiti 7 kpl
Suorittaja äiti 4 kpl	Rento äiti 5 kpl

Taulukko 1: Äitiyden vastakategoriat

Kaikista lainauksista ei muodostunut vastakategorioita, joten nimesin ne hyvän äitiyden yhteisiksi kategoriapiirteiksi (ks. taulukko 2). Mielestäni ei ollut relevanttia jättää niitä pois, koska ne omalta osaltaan rakentavat kuvaa hyvästä äitiydestä.

Yhteiset piirteet
Rakastava äiti 7 kpl
Itseensä luottava äiti/ selviytyjä-äiti 4 kpl
Sosiaalinen äiti 4 kpl
Isoäiti 3 kpl

Taulukko 2: Hyvän äidin yhteiset piirteet

Hyvän äidin kategorioiden lisäksi löysin ”erilaisen äidin”-kategorian. Nämä kategoriat voisi nimetä myös huonon äidin kategoriaksi, mutta mielestäni se ei kuvaa hyvin tätä kategorialuokkaa (ks. taulukko 3).

Erilainen äiti
Väsynyt äiti (12 kpl)
Ärtynyt äiti (3 kpl)
Sairas tai vammainen äiti (7 kpl)

Taulukko 3: Erilainen äiti

5. ANALYYSI

Lehdistä poimimistani sitaateista etsin siis vastakategorioita. Nimesin yläkategoriat perinteisen äidin kategoriaksi ja modernin äidin kategoriaksi. Nämä molemmat kategoriat kuvaavat hyvää äitiyttä, vaikkakin ovat vastakkaisia. Lisäksi esittelen hyvän äitiyden yhteiset piirteet, jotka eivät ole liitettävissä suoraan kumpaankaan edellä mainituista hyvän äidin kategorioista. Lopuksi esittelen erilaisen äidin piirteet.

5.1. Perinteinen äiti - Moderni äiti

Seuraavissa alaluvuissa avaan perinteisen äidin ja modernin äidin eroavaisuuksia. Se että olen jaotellut äitiyden tällä tavalla on toki yleistystä ja äiti-mallin luomista. Perinteinen äitiys ja moderni äitiys todennäköisesti linkittyvät toisiinsa ja äiti voi olla samaan aikaan molempia. On kuitenkin hyvä tehdä näkyväksi kaksi yhtä hyvää äitimallia, jotka vaikuttavat äiteihin. Sosiaalityöntekijän on hyvä olla tietoinen näistä malleista esimerkiksi silloin, kun hän tekee lastensuojelutarpeen selvitykseen kuuluvaa vanhemmuuden arviointia.

5.1.1 Perinteiset sukupuoliroolit - Tasa-arvoinen vanhemmuus

Ennen varsinaisten äitiyden kategorioiden esittelyä arvioin lehtien välittämää kuvaa sukupuolijärjestelmästä. Luvussa 4.2 esittelin aineistona käyttämäni lehdet, jotta lukija saa kuvan millainen aineistoni konteksti on. KaksPlus ja Meidän perhe kuvailevat lukijakuntaansa sukupuolineutraalisti sillä kohderyhmää ei sen tarkemmin esitellä tekstissä. Vauva-lehti kertoo esittelyssään lukijoidensa olevan naisia. Kaikkien näiden lehtien lukijoista kuitenkin jopa 80-85 prosenttia on naisia.

Lehtiä lukiessani huomasin, että niissä pyrittiin sukupuolineutraaliuteen vanhemmuutta koskevissa artikkeleissa. Kuitenkin lehtiin haastatelluista henkilöistä valtaosa oli naisia. Marraskuun 2013 lehdissä oli haastateltu 23 naista, 7 miestä ja 8 perhettä. Aineistoon tutustuessani luin läpi suuremman määrän lehtiä, kuin lopulta valitsin aineistoksi. Lehtiä oli noin 18, kaikissa näissä oli kansikuvassa äiti lapsensa kanssa tai lapsi yksin. Näin ollen lehdet selkeästi tuovat esiin sen, että vanhemmuus on äitikeskeistä ja tätä kautta ylläpitävät sukupuolijärjestelmää.

Annoin hyvän äidin yläkategorioille nimet ”Perinteinen äiti” ja ”Moderni äiti”. Perinteinen äiti on lähempänä äitimyytin kuvaamaa äitiä kuin moderni äiti. Perinteisen äidin kategoriapiirre on uhrautuva, lapsen itsensä edelle laittava kodin hengetär. Hän useimmiten valitsee kotiäitiyden ja hoitaa kotinsa perinteisten sukupuolinormien mukaan. Tässä kodissa on erikseen miesten ja naisten työt. Tällaista sukupuolittunutta työnjakoa äiti ei ehkä ole kritisoinut, mutta näkee sen parhaaksi tavaksi heidän perheelleen.

Työnjaon perinteisyys hiukan järkyttää häntä, mutta hän on päättänyt elää sen kanssa, koska asiat ovat enimmäkseen tasapainossa.

- Asumme omakotitalossa ja meillä on oikeastaan selkeä työnjako: minä vastaan kaikesta siitä, mikä tapahtuu sisällä, ja mies siitä, mikä tapahtuu ulkona. Lapsen syntymän jälkeen henkinen taakkani perheeni hyvinvoinnista on selvästi kasvanut, mutta kaiken kaikkiaan meillä molemmilla on oma sarkamme tässä kaoottisessa kokonaisuudessa. (artikkeli MP 11/2013, 93.)

Perinteinen työnjako on myös äideille valtakysymys. Kun he pitävät kodin langat käsissään, he samalla saavuttavat valta-aseman suhteessa kumppaniinsa. Vallasta he eivät ole valmiita luopumaan edes helpottaakseen työtaakkaansa.

Usein huomaan ajattelevani, että joudun hoitamaan kotona kaiken, mutta jos olen ihan rehellinen, en ole valmis luovuttamaan valtaa ja vastuuta monistakaan lapseen liittyvistä asioista miehelle ainakaan kokonaan. Esimerkiksi sopivien vaatteiden haalimisessa kaupoista ja kirpputoreilta on iso työ, mutta haluan tehdä sen itse, koska minulla on selvä näkemys siitä, millainen vaikkapa talvihaalarin pitää olla. (artikkeli MP 11/2013, 93.)

Valtaansa äidit perustelevat sillä, että he osaavat tehdä asiat paremmin kuin mies. Tällä tavalla he myös ylläpitävät äitimyytin uhrautuvan marttyriäidin kuvaa. Koska perheen äiti pitää langat käsissään on hänen vastuullaan monet lapsiin liittyvät hankinnat ja harrastukset. Onkin mielenkiintoista, miksi yhä tasa-arvoisemmaksi muuttunut koti on edelleen ainakin henkisesti äidin vastuulla.

Ajankäyttötutkimuksista tiedetään, että naiset ja miehet tekevät vuosi vuodelta tasaväkisemmin kotitöitä. Silti lapsiperheiden äitejä väsyttää, koska henkinen vastuu arjen sujumisesta on jäänyt heille. (artikkeli MP 11/2013, 92.)

Äitien vastuulla ovat useimmissa perheissä ainakin: Lastenvaatteiden hankkiminen ja vuodenkiertoon liittyvä varustelu ja ennakointi. (...) Lahjojen ideointi ja hankinta sekä perhejuhlien valmistelut. (...) Neuvolakäynnit, päiväkodin kasvatuskeskustelut, lapsen parturiajan varaaminen. Lapsen sosiaalisista suhteista huolehtiminen (...).(artikkeli MP 11/2013, 92.)

On mahdollista, että äidit toteuttavat ehkä jopa tietämättään sukupuolinormia, jonka mukaan naiselle kuuluvat kotiin ja lastenhoitoon liittyvät työt. Vaikka äidit väsyvät näistä töistä, eivät he osaa tai jaksa lähteä vastustamaan perinteistä työnjakoa. Perinteisen äidin kategoriaan kuuluukin kiinteästi se, että äiti on vastuussa perheensä hyvinvoinnista ja kodin siisteydestä.

Lasten saaminen saattaa muuttaa perheen aiemmin tasa-arvoisesti tehdyt työt sukupuoli-järjestelmän mukaisiksi naisten ja miesten töiksi. Äiti saattaa myös huomata olevansa tilanteessa, että hän joutuu perheen projektipäälliköksi, jota ilman ei mikään asia tapahtuisi.

Ennen lasten saamista he tekivät miehen kanssa asioita yhdessä, kävivät kaupassa ja laittoivat ruokaa. Jotenkin vain on päädytty tilanteeseen, jossa kokonaisvastuu lapsiin liittyvien asioiden muistamisesta, aikatauluttamisesta ja järjestämisestä on P:lla. Kyse ei ole siitä, etteikö puolisoikin vuorollaan tyhjentäisi tiskikonetta ja lukisi lapsille iltasatuja. Kyllä hän ruokaa laittaa ja imuroi, kun niin sovitaan. Kyse on siitä, ettei suuri osa asioista tapahtuisi, ellei P pane niitä liikkeelle. Hänestä on tullut perheen projektipäällikkö. (artikkeli MP 11/2013, 90.)

Koska äiti on ottanut projektipäällikön roolin, on miehen helppo jäädä syrjään päättäjän paikalta lapsia koskevista asioista. Se ei välttämättä ole hänen oma valintansa, vaan hän on sopeutunut siihen, että nainen päättää kodin asioista. Seuraavan sitaatin äidin mies on syrjässä lapsiin liittyvissä asioissa.

En usko, että mieheni edes tajuaa miten iso työ harrastusmahdollisuuksien ja aikataulujen selvittämisessä on. Minä tuon valmiin esityksen pöytään ja hän osallistuu vain loppumetreillä päätöksentekoon, P kuvailee. (artikkeli MP 11/2013, 92.)

Lehdissä tuodaan myös tasa-arvoista vanhemmuutta esiin. Äiti ja isä ovat tasavertaisia vanhempia, mutta jos toinen on töissä ja toinen kotona, on jommankumman otettava päävastuu lapsen hoitamisesta. Jos toiselle vanhemmalle on vähemmän raskasta olla kotona vauvan kanssa, hän jää kotiin hoitamaan vauvaa. Myös mies voisi olla tämä henkilö.

Moni on varmaan miettinyt miksei isä astu kehiin, jos lapsenhoito kerran on äidille raskasta. Siksi, koska se on isänkin mielestä raskasta. Mieheni hoitaa osuutensa kotitöistä ja lastenhoidosta. Hän on pitänyt isyyslomat ja isäkuukauden, mutta hänen rajansa menee siinä. Hyvä mies ei vaadi naiselta sitä, mihin hän ei itsekään pysty. (Haastattelu Vauva 11/2013, 50.)

Sosiaalityössä vanhempien kanssa työskenneltäessä olisikin hyvä selvittää millainen työnjako perheessä on. Ongelmat perheessä saattavat johtua siitä, että äidillä on perheessä päävastuu arjesta,

eikä isä halua tai saa tulla osaksi lastenkasvatusta ja kodinhoitoa. Tämä asia sosiaalityöntekijän on hyvä huomata ja lähteä työskentelemään vanhempien kanssa, jotta äidin taakkaa pystytään keventämään ja isää taas osallistamaan perheen arkeen.

5.1.2 Kotiäiti - Työssäkäyvä äiti

Perinteinen näkemys äitiydestä on painottanut sitä, että äidin pitäisi jäädä kotiin hoitamaan lapsia, kun nämä ovat pieniä. Tosin suomalainen yhteiskunta on kannustanut pienten lasten äitejä töihin, toisin kuin esimerkiksi Saksassa tai Etelä-Euroopan maissa, joissa nainen on useimmiten kotona tai osapäivätoissa niin kauan, kuin lapset ovat pieniä.

Nainen liittyy lapsen saatuaan äidin kategoriaan. Äidin kategorian mukana tulevat myös kategoriaan liittyvät oikeudet, velvollisuudet ja uskomukset. Äitiyden kategoriaan liittyy vahvasti koti-äidin ideologia. Naiset yrittävät päästä irti perinteisistä äitiyden ja naiseuden liittyvistä kategoriapiirteistä, mutta saattavat siitä huolimatta kokea huonoa omatuntoa työkeskeisyydestään.

Pari vuotta podin huonoa omaatuntoa työkeskeisyydestäni. Tankkasin neuvolan esitettä, jossa linjattiin, että alle kolmevuotiaat lapset olisi syytä hoitaa kotona. Välttelin keskusteluja pitkään kotona viihtyneiden kollegoiden kanssa, koska ajattelin olevani huonompi äiti. (Haastattelu, Vauva 11/2013, 50)

Vaikka kotiäitiys nähdäänkin ihanteena ja äidille sopivana, se ei välttämättä ole sitä arjessa. Lapsen hoito ei välttämättä tarjoa tarpeeksi haastetta naiselle, joka on tottunut työelämässä vaihteleviin päiviin. Arjen yksitoikkoisuus lapsen kanssa kotona ollessa tarvitsee vastapainokseen esimerkiksi harrastuksen. Seuraava äiti oli kotiäitinä kolme vuotta. Hän kuitenkin tarvitsi vastapainoa kotiäitiydelle, jota hän sai perustamastaan nettikaupasta.

Olin B:n kanssa kolme vuotta kotona. Voi olla, etten olisi jaksanut olla niin pitkään, jos minulla ei olisi ollut nettikauppaani. (haastattelu KP 11/2013, 92.)

Ensimmäisen lapsen kanssa kotona ollessaan, äiti voi keskittyä yksin häneen. Hänen ei tarvitse jakaa huomiotaan toisten lasten tai työn välillä. Seuraava äiti pohtiikin elämäänsä sen jälkeen, kun hän on töissä ja lapsi päivähoidossa.

Esikoiselleen äidillä on kaikki aika – sillä tavalla arki on helppoa. Vaikeaksi arki muuttuu, ehkä sitten, kun molemmat vanhemmat käyvät töissä ja lapset päivähoidossa. (haastattelu, Vauva 11/2013, 18.)

Se, että äiti pohtii työelämän ja vanhemmuuden yhteensovittamisen vaikeutta sopii siihen äitiyden kategoriapiirteeseen, että lapset tulisi hoitaa kotona. Äidin asemoituminen kotiin tekee työelämän ja vanhemmuuden yhdistämisen vaikeaksi – ainakin ajatuksen tasolla. Äiti-lapsi kategoriapari yhdistetään yleensä kotiin, ei työelämään.

Haastattelun äiti on myös löytänyt itsestään äidillisen puolen. Ennen uraorientoitunut nainen on muuttunut kotona viihtyväksi kotiäidiksi. Hän on ennen mieltänyt kuuluvansa uraorientoituneiden naisten kategoriaan. Tähän kategoriaan ei perinteisen katsantokannan mukaan kuulu äitiys. Äitiys ikään kuin poissulkee työuralla etenemisen. Kun nainen tulee äidiksi, hänen kategoriaryhmänsä vaihtuu äitiyden kategoriaan. Äidillisyyttä on tärkeä tätä ryhmää määrittävä piirre.

Hän on oppinut, että vaikei olisi aiemmin pitänyt itseään äidillisen tyyppinä, tunne tulee, kun on oma lapsi. –Oikeastaan voisin olla täysipäiväinen äiti, M nauraa. –Sitähän sinä saat olla, A (aviomies, AT) sanoo. (haastattelu, Vauva 11/2013, 19.)

Mutta vaikka äiti olisikin viihtynyt äitiyslomalla, saattaa hän siitä huolimatta haluta takaisin töihin. Pelko siitä, että ei pysy oman alansa asioissa mukana on hyvä syy palata takaisin työelämään. Myös taloudelliset seikat ovat syynä työelämään palaamiseen.

Äitiyslomalla oli ihanaa, mutta kymmenen kuukauden jälkeen H palasi töihin – sekä taloudellisista syistä että siksi, ettei halunnut jäädä hyvinvointialan trendien kelkasta. (haastattelu, MP 11/2013, 102.)

Toiset äidit eivät yksinkertaisesti viihdy kotona hoitamassa lapsia. He tunnustavat avoimesti tämän, eivätkä pidä itseään huonona äitinä sen takia. Naisten työssäkäynnin lisääntymisen myötä, on äitiyden kategoriakin uudistunut. Kotiäiti-kategorian rinnalle on tullut yhtä hyväksyttävä työssäkäyvän äidin –kategoria.

Korvatulehduskierteen aikana paikallisesta lastenlääkäriasemasta tuli kotimme viides huone. Kertaakaan en ajatellut, että ottaisimme pikkumiehen takaisin kotihoitoon. Jaksoin, koska sain käydä töissä. Siellä sain ajatella ajatukseni loppuun. Join kahvin kuumana. Keskustelin päivän uutisista. Vähän myöhemmin aloin tehdä lyhennettyä työaika. Illalla jaksoin olla läsnä maailman ihanimmalle pojalle. (haastattelu, Vauva 11/2013, 48.)

Suomessa sukupuolijärjestelmä mahdollisesti antaakin enemmän liikkumavaraa työssäkäyvälle äidille kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa. Suomessa ei välttämättä ole taloudellisista syistä johtuen edes mahdollista jäädä kotiin hoitamaan lapsia. Suomessa myös tuetaan äitejä lähtemään kodin ulkopuolisiin töihin. Tämä näkyy esimerkiksi subjektiivisena päivähoito-oikeutena. Äiti voi ilman

huonoa omaatuntoa tunnustaa, ettei viihdy kotona, vaan valitsee mieluummin kodin ulkopuolisen työn.

Innostus uudesta työstä syrjäytti nopeasti huoleni siitä, miten vauva pärjäisi ilman minua. (...) Äitiyslomien perusteella voin sanoa: minä en viihdy kotona hoitamassa lapsia. Ennen kuin naulitsette minut keskustelupalstan seinälle, kerron, että I, 5, ja I, 1, ovat molemmat toivottuja ja ihania lapsia. Maailman parhaita muksuja, arvioisin. Ja silti- jos saan aamulla päättää lähdenkö lasten kanssa puistoon vai töihin, valitsen työn. (haastattelu, Vauva 11/2013)

Vaikka nainen olisi uraorientoitunut ja tekisi töitä vanhempainvapaalla, haluaa hän lapsensa parasta ja sovittaa työtahtinsa lapsen tarpeiden mukaan. Äiti asettaa lapsensa työn edelle, kuten äitiyden normin mukaan kuuluukin tehdä.

Pidän itseäni uraäitinä, mutta haluan kuitenkin rauhoittaa V:n varhaislapsuuden, Va sanoo.
- Tällä hetkellä suurin osa arkipäivistäni on rauhallisia kotipäiviä.
(haastattelu KP 11/2013, 26.)

Yrittäjänä työskentelevä äiti ei välttämättä voi pitää täyttä äitiyslomaa, vaan hän joutuu tekemään työtä myös lapsen vauva-aikana. Hän ei kuitenkaan pöde siitä huonoa omaatuntoa, vaan pitää itseään hyvänä äitinä työssäolosta huolimatta. Hän kuitenkin perustelee ratkaisuaan taloudellisilla tekijöillä, jotta hänen ratkaisunsa näyttäisi kulttuurisesti hyväksyttävämältä.

Kyllä kävi mielessä, että olisiko sittenkin pitänyt pitää se normaali äitiysloma. (...) Ehkä olenkin keväällä kotiäiti. Yrittäjän on tehtävä töitä silloin, kun niitä tarjotaan ja säästettävä rahaa hiljaisia aikoja varten. Rakastan työtäni, mutta jos olisi vakituinen työ, johon palata, voisi ehkä äitiyslomailla rauhassa.
(haastattelu KP 11/2013, 29.)

Oman yrityksen perustaminen on myös mahdollisuus olla parempi äiti, kuin palkkatyössä käyvänä olisi mahdollista. Kun itse voi päättää milloin työtä tekee, voi olla enemmän läsnä lapsensa elämässä. Myös tämä ratkaisu vahvistaa sitä äitiyden kategoriapiirrettä, että äiti laittaa aina lapsensa etusijalle. Tai ainakin tällä syyllä nämä äidit perustelevat yrittäjäksi ryhtymistä.

Niin alkoi kypsyä ajatus omasta firmasta, jonka työaikoihin saisi itse vaikuttaa.
- Olen nyt parempi äiti. Vanhemman tyytyväisyys välittyy lapselle. (haastattelu KP 11/2013, 42.)

Yrittäjäelämän paras puoli on joustavuus. Voin nipistää tarvittaessa aikaa toimistohommista ja pitää hoitopäivät lyhyinä. (haastattelu KP 11/2013, 42.)

B:n vauva-aikana olin päättänyt, että en haluaisi palata myyjän työhöni, koska en tahdo tulla töistä kotiin puoli kymmeneltä illalla, kun lapseni jo nukkuu. Moni kauppa sulkee ovensa vasta yhdeksältä. Haluan olla läsnä lapseni arjessa. (haastattelu KP 11/2013, 92.)

Äitimyytti korostaa äidin kotiin sitoutumista. Jotkut naiset ovatkin nähneet yrittäjyyden mahdollistavan sekä työnteon että kotiäitiyden. Jotkut äidit kuitenkin haluavat lähteä kodin ulkopuolisiin palkkatöihin mahdollisimman varhain.

Olen asiantuntijatyössä, ja työni on yhteiskunnallisesti vaihtelevaa. Vauvan- ja kodinhoito ei sitä ole. Palkasta ja palkankorotuksista pääsee nauttimaan vain töissä. Hoitovapaalla ei kerry edes eläkettä. Raha painaa toki vaakakupissani, mutta jos kotona olisi minusta mahtavaa, ratkaisisin asian varmasti toisin. Kun kuopukseni oli täyttänyt vuoden ja kuukauden palasin töihin. (haastattelu Vauva 11/2013, 50.)

Äidit siis joutuvat painimaan toisaalta yhteiskunnan odotusten ja toisaalta omien äitiyteen liittyvien ajatustensa kanssa. Koska yhteiskunta toisaalta kannustaa äitejä töihin, mutta toisaalta painostaa jäämään kotiin, ovat äidit melkoisen ristiriidan edessä. Toiset jäävät kotiin hoitamaan lapsiaan, toiset valitsevat työn. Kuitenkin äidit ovat myös tyytyväisiä valintoihinsa, eivätkä koe itseään huonoiksi äideiksi tehtyään valintansa.

5.1.3 Uhrautuva äiti - Itsestään huolehtiva äiti

Lehdissä tuli esille sekä viitteitä äidin uhrautuvuudesta että ajatus lapsen ja äidin symbioottisesta suhteesta. Lapsen ja äidin symbioosin tärkeyttä korostettiin. Kuitenkin painotettiin myös äidin oman ajan tärkeyttä jaksamisen kannalta.

Äitiyden stereotyyppiseen kategoriaan kuuluu oletus siitä, että äiti on epäitsekkäs, eikä kaipaa omaa aikaa. Seuraava äiti on huomannut, että äitiys on opettanut hänet luopumaan itsekkyydestään ja laittamaan muut oman itsensä edelle. Hän ei kaipaa omaa aikaa, vaan on tyytyväinen saadessaan olla lapsensa kanssa. Hän myös tietää, että tämä on ohimenevä vaihe, jonka jälkeen hän voi jälleen elää taas itselleen.

Äitiys opettaa laittamaan muut itsensä edelle. Se tuntuu hyvältä ja luontevalta. Nykyään korostetaan paljon äidin omaa aikaa, sitä olen huomannut vierastavani, M sanoo. (haastattelu, Vauva 11/2013, 19.)

En ole luopunut mistään, vaan saanut. Minulla on ollut aikaa vain itselleni ennen tätä ja tulee olemaan, kun E kasvaa. (haastattelu, Vauva 11/2013, 18.)

Äiti ikään kuin laittaa itsensä ja omat tarpeensa sivuun siksi aikaa, kun lapsi on pieni. Äitiyden normin mukaan juuri niin pitää toimiakin. Hyvä äiti unohtaa omat tarpeensa ja laittaa lapsensa tarpeet ja edun kaiken muun edelle. Hän huolehtii, että lapsi voi hyvin. Jos hän huomaa, että lapsi esimerkiksi väsyvä päivähoidossa, hän järjestää työnsä niin, että työ voi joustaa lapsen tarpeiden mukaan. Näin teki äiti, joka ryhtyi yrittäjäksi, jotta hän voisi olla enemmän lapsensa kanssa. Yrittäjäyys nimittäin mahdollistaa joustavammat hoitojärjestelyt.

Elokuussa P aloitti englanninkielisessä ryhmässä. Äiti huomasi, että uusi kieli väsytti poikaa ja päätti reagoida tilanteeseen. Pikkumies on saanut viime aikoina nukkua halutessaan myöhempään, ja muutenkin on otettu iisisti.
- P menee kaiken edelle. Haluan suoda hänelle pehmeän laskun uuteen ryhmään. (haastattelu KP 11/2013, 42.)

Äiti voi myös luopua jostakin isosta ja tärkeästä asiasta voidakseen olla lapsensa kanssa. Äitiyden kategoriaan kuuluvan äitimyytin mukaan äiti on valmis uhrautumaan lapsensa puolesta. Seuraavan otteen äiti oli valmis luopumaan omistusasunnostaan, jotta voisi hoitaa mahdollisimman pitkään lastaan kotona.

Tein keväällä ison päätöksen. Koska haluan hoitaa N kotona kolmivuotiaaksi, luovuin omistusasunnostamme. Nyt kotiin jääminen on taloudellisesti mahdollista, S kertoo. (haastattelu KP 11/2013, 57.)

Yllä olevan yksinhuoltajaäidin kommentista tulee esille ideologia ydinperheen olemassaolosta. Ideologiaan kuuluu se, että perheessä on kaksi aikuista, jotka elättävät perheen. Tämä äiti oli jäänyt leskeksi ja hän joutui luopumaan asunnostaan voidakseen olla lapsensa kanssa kotona. Yksinhuoltajaäidillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin ydinperheen vanhemmalla jäädä kotiin hoitamaan lastaan. Koska äiti katsoi, että lapselle on parasta olla kotihoidossa mahdollisimman kauan, hän päätyi myymään asuntonsa.

Äidin ja lapsen symbioottinen suhde tuli esiin muutamassa haastattelussa. Eräs äiti ei esimerkiksi pystynyt nauttimaan matkastaan ilman lasta, koska kaipasi tätä niin paljon. Äitiyden kategoriaan kuuluukin ajatus siitä, että äidin on oltava vauvansa kanssa koko ajan yhdessä. Äiti nähdään vauvan ensisijaisena hoitajan.

Nelipäiväinen matka oli äidille koettelemus.

- Siinä oli kaksi päivää ja kaksi yötä liikaa. Puolet lomasta meni ikävää itkiessä. Ei sitä tajua, miten vahva symbioosi äidin ja vauvan välillä on ennen kuin joutuu vauvastaan eroon. (haastattelu KP 11/2013, 28.)

Symbioottinen suhde saattaa tulla myös yllätyksenä. Äiti ei ole osannut varautua siihen, että on jatkuvasti kiinni lapsessaan, että omaa aikaa ei ole edes suihkussa käymiseen. Äiti ei kuitenkaan välttämättä tunne tätä ahdistavaksi, kuten seuraava äiti kertoo.

Se yllätti, että vauva on äidissään kiinni aina. Ja se, että pikkuvauvan äidin ole aina helppo päästä edes vessaan tai suihkuun. Että vauva ei nukukaan kauniissa korisängyssään eikä syö soseita. Että oikeastaan omaa aikaa ei edes tee mieli. (haastattelu, Vauva 11/2013, 16.)

Symbioosi kuitenkin on oltava valmis katkaisemaan oman jaksamisen takia. Jos liika läheisyys valvottaa ja väsyttää äitiä, on hänen otettava hieman välimatkaa lapseensa. Äidin vapaa-ajan tärkeys on vastakkain sen uskomuksen kanssa, että äiti on lapsen ensisijainen hoitaja. Äidit joutuvat perustelemaan esimerkiksi sitä, miksi eivät nuku lapsen kanssa samassa huoneessa. Symbioottisen suhteen katkaiseminen ei välttämättä ole helppoa, varsinkaan, jos sille ei saa hyväksyntää muilta ihmisiltä.

K nukkuu rauhallisemmin omassa sängyssään kuin minun vieressäni. Kun lapsi on tyytyväinen, saan itsekkin itseluottamusta, että järjestely on oikein. (haastattelu KP 11/2013, 32.)

V nukkuu nykyisin omassa sängyssään ja huoneessaan. Kun Va lopetti yöimetyksen oli oikea hetki siirtää tytär omaan huoneeseensa. Oli vähän haikeaa siirtää lapsi omaan sänkyyn, mutta en halunnut muuttua marttyyriäidiksi, joka valittaa, ettei saa nukuttua, kun lapsi potkii vieressä. (haastattelu KP 11/2013, 26.)

Lehdissä tuli kuitenkin myös esille, että hyvä äiti ottaa omaa aikaa jaksakseen olla lapsensa kanssa. Omaa aikaa jopa kehoitettiin ottamaan. Lehdet muokkaavatkin aktiivisesti äitiyteen niin vahvasti liitettyä uhrautuvan äidin kategoriapiirrettä. Muuttuvaan äitiyden kategoriaan kuuluu olennaisesti se, että äidillä saa ja pitää olla omaa vapaa-aikaa. Levännyt äiti jaksaa touhuta lapsen kanssa eri tavalla kuin äiti, joka ei ole saanut vapaa-aikaa. Tämä korostuu varsinkin yksinhuoltajaäitien kohdalla, jotka ovat yksin vastuussa lapsestaan.

Käytän maksettua lapsenvahtia yleensä silloin, kun omat vanhempani eivät ehdi vahtimaan lastani. (...) Yksinhuoltajana pyrin hoitamaan jaksamistani parhaani mukaan ja se, että saan välillä levähtää ilman lastani, auttaa paljon. (artikkeli MP 11/2013, 70.)

Yhteys muuhun maailmaan on tärkeä, mutta äiti on äiti myös viihteellä ollessaan. Vaikka hänelle tekee hyvää olla erossa lapsestaan ja viettää aikaa ystävien kanssa, on lapsi aina hänen

ajatuksissaan. Äitiys on naisessa niin syvään juurtuneena, ettei hän voi riisua sitä pois ollessaan erillään lapsestaan.

Kerran kuussa S lähtee ulos kavereiden kanssa. Hän pääsisi ulos useamminkin, jos haluaisi.
- Ulkona käyminen tekee hyvää, mutta jossain vaiheessa iltaa aina mietin, kuinka ihanaa on olla N:n kanssa. (haastattelu KP 11/2013, 59.)

Sosiaalityössä on hyvä ottaa huomioon uskomus siitä, että äiti on lapsen ensisijainen hoitaja. Jos äiti ajattelee olevansa lapsensa paras hoitaja saattaa hän väsyä. Sosiaalityöntekijä saattaa itsekin sortua ajattelemaan, että äiti on lapsen ensisijainen hoitaja. Tunnistettuaan tämän ajatusmallin, hän osaa ottaa myös isän toisella tavalla huomioon ollessaan perheen kanssa tekemisissä.

Moderni äiti uskaltaa ottaa vapaata ja nauttia siitä. Hän kokee sen tärkeänä oman jaksamisensa kannalta. Äiti tietää, että hänellä on myös muita identiteettejä, kuin äidin identiteetti. Jotta jaksaa olla äidin roolissa, pitää saada kokemuksia myös muilta elämän osa-alueilta. Naisen ei pidä kadottaa itseään äidiksi tultuaan. Nainen ei koe kodista ja lapsesta irtautumisesta huonoa omaatuntoa, vaan kokee olevansa parempi äiti, kun on saanut omaa aikaa.

Tiedän, että olen parempi äiti, kun olen päässyt urheilemaan.
(haastattelu KP 11/2013, 26.)

Arjen pyörittystä jaksaa, kun ottaa välillä omaa aikaa. Pieni hetki riittää. Illalla viikkasin yksin pyykkejä omassa pyhätössäni, kellarin saunaosastossa, ja nautin joka minuutista.
(haastattelu KP 11/2013, 41.)

Tomi-koiran ulkoiluttaminen on P:n lempipuhua. Silloin hän pääsee hetkeksi omaan rauhaan keskeltä uusperheen kiireistä arkea. (haastattelu, MP 11/2013, 66).

Kun äiti on saanut omaa aikaa, hän myös jaksaa olla hyvä äiti lapselleen. Hyvä äiti ei yritä jaksaa lapsen kanssa itse, vaan hakee apua, jos oman jaksamisen rajat tulevat vastaan. Silloin hän voi kääntyä esimerkiksi lastensuojelun puoleen saadakseen apua. Hän ei koe itseään huonoksi äidiksi, vaan tuntee tekevänsä oikein, jotta jaksaa olla jälleen lapsensa kanssa. Avun hakeminen varsinkin lastensuojelusta koetaan usein epäonnistumiseksi. Hyvän äitiyden kategoriapiirteeseen kuuluu se, että äidin pitää tulla toimeen itse ilman ulkopuolisten apua. Pärjääminen nähdään vahvuutena ja siksi omia heikkouksiaan ei haluta paljastaa. Apua hakiessaan äiti altistuu sille, että hänet saatetaan leimata huonoksi äidiksi.

Hain paikkaa ensikodin järjestämään unikouluun, mutta päätös venyi ja venyi. (...) Lopulta minusta tuntui, että lapsi vain vei minulta koko ajan voimia enkä enää osannut iloita hänestä. Silloin tein itsestäni lastensuojeluilmoituksen. Kriisipalaveri järjestettiin jo parin tunnin kuluttua ja vielä samana päivänä K sijoitettiin tukiperheeseen minun suostumuksellani. Kolme päivää sain nukkua univelkaa pois. (haastattelu KP 11/2013, 32.)

Äitimyytti jaksavasta äidistä vaikuttaa siihen, että äiti yrittää jaksaa viimeiseen asti yksin. Hän hakee apua vasta sitten, kun omat voimat ovat täysin loppu. Jos äiti ei ajattelisi, että hän on huono äiti, jos ei jaksaa hoitaa lastaan, hän saattaisi hakea apua aiemmin. Sosiaalityössä olisi tämä muistettava ja vastattava äidin avunpyyntöön. Mikäli äiti ei saa apua sitä pyytäessään, voi hän vakuuttua siitä, että hän on huono äiti. Samalla lasten tilanne saattaa heikentyä siihen pisteeseen, että lapset joudutaan sijoittamaan kiireellisesti. Sosiaalityöntekijän onkin kerrottava äidille, että tämä on hyvä äiti, koska on pyytänyt apua, että voisi hoitaa itsensä kuntoon.

5.1.4 Suorittaja-äiti - Rento äiti

Perinteisen äidin -kategoria kuvaa äidin kaikesta selviävänä ja perhettä kannattelevana voimana. Tällaista äitiä voikin kuvata suorittajana, joka huolehtii perheensä hyvinvoinnista. Suorittaja-äiti huolehtii lapsestaan jopa niin, että nukkuu itkuhälytin vieressään.

S tunnustautuu olevansa varsinainen ”käsidesiäiti”, mutta kertoo löysentäneensä huolehtimistaan viime aikoina. Perhe esimerkiksi käytti kätkyhälytintä vuoden verran, koska S tahtoi varmistaa, että tyttö hengittää. Oman stressaamisen lisäksi kyse oli myös käytännöllisyydestä.

- Jos olisin koko ajan ollut vartioimassa vauvaa, ei kukaan olisi nukkunut.
(haastattelu KP 11/2013, 12.)

Yllä olevan lainauksen äiti kuitenkin oli huomannut, että ei tarvitse stressata niin paljon, vaan voi huolehtia vähän vähemmänkin asioista. Seuraava äiti puolestaan on huomannut, ettei osaan enää rentoutua samalla tavalla kuin ennen vauvan tuloa.

Äitiys on muuttanut minua niin, että en osaa enää rentoutua samalla tavalla kuin ennen lasta, vaan touhuan aina jotakin. (haastattelu KP 11/2013, 92.)

Suorituskeskeisyys liittyy siihen kategoriapiirteeseen, että äiti on kodin sydän ja vastuussa kodin onnesta. Äiti ei voi rentoutua, koska hän kokee tehtäväkseen huolehtia perheenjäsenten tyytyväisyydestä ja turvallisuudesta. Suorittaja-äitiys ei välttämättä ole oma valinta. Seuraavien sitaattien äiti on jäänyt leskeksi, joten hän joutuu huolehtimaan yksin lapsestaan.

Kun vaihtoehtoja ei ole, kaiken oppii organisoimaan. Esimerkiksi suihkussa oppii käymään vauva kainalossa. Moni asia riippuu omasta asenteesta. (haastattelu KP 11/2013, 57.)

S syöttää N:aa toisella kädellä ja keittää kahvit toisella. Ihailtavaa hallintaa! (haastattelu KP 11/2013, 58.)

Kanssaihmiset myös ihailevat suorittajaäitiä. Kun äiti on jaksanut hoitaa perheensä ja muut velvollisuutensa nurkumatta, saa hän muiden ihmisten hyväksynnän. Äitiyden kategoriaan liittykin ajatus äidin joustavuudesta ja jaksamisesta. Äidin ei tule valittaa suurta työmääräänsä, vaan ottaa ilolla vastaan tehtävät, joita äitiys tuo mukanaan.

Äidit ovat kuitenkin lähteneet vastustamaan edellistä kategoriapiirrettä. Rentous näkyy esimerkiksi siinä, että äiti ei yritä tehdä kaikkea itse. Rento äiti voi hyvin mielin antaa lapselleen esimerkiksi valmisruokia.

Mutta en todellakaan laita kaikkia V:n ruokia itse. Monesti turvaudun ihan hyvällä omalla tunnolla purkkeihin. (haastattelu KP 11/2013, 28.)

Äiti siis uskaltaa nousta vastaan sitä äitiyden kategoriaan sisältyvää käsitystä, että hyvä äiti viihtyy keittiössä ja tekee kaiken itse. Moderni äiti voi hyvillä mielin antaa lapselleen valmisruokia, jos se antaa hänelle enemmän aikaa olla lapsensa kanssa tai se vähentää hänen stressiään kodinhoidosta. Rento äiti keskittyykin suorittaja äitiä enemmän lapseensa kuin kodinhoitoon. Suorittaja äiti ei osaa nauttia vain perheensä kanssa olemisesta, koska hän kokee velvollisuudekseen huolehtia perheensä hyvinvoinnista.

Rento äiti myös luottaa siihen, että lapset ovat muuallakin kuin kotona turvassa ja tulevat hoidetuksi hyvin. Tämä asenne auttaa jaksamaan töissä. On turha potea huonoa omaatuntoa esimerkiksi siitä, että työajat eivät ole samat kuin toimistotyöläisillä.

Hyvän arjen salaisuus on, ettei tee ongelmaa sinne, missä niitä ei ole. On turha esimerkiksi pohtia työvuorossa, miten lapset pärjäävät, koska tietää, että pojilla on kaikki hyvin. Tai on turha menettää yöuniaa miettimällä, miten vuorotyö vaikuttaa lapsiin, koska tässä perheessä vanhemmilla nyt vain on vuorotyöammatit. (haastattelu KP 11/2013, 42.)

Äitimyytin mukaan äiti on täydellinen, eikä hänessä ole virheitä, hän jaksaa pitää kodin puhtaana ja on aina iloinen ja hellä. Rento äiti tietää, että hänen ei tarvitse pärjätä kaikessa itse, tai olla täydellinen. Hyvä äiti osaa katsoa missä asioissa voi ottaa hieman rennommin ja missä taas pitää olla tiukempi.

Äitinä isoimman oppini olen saanut serkultani, joka takoo päähäni: ”Älä ole niin ankara itsellesi.” Luonteeseeni kuuluu, että yritän suoriutua kaikesta täysillä. E sanoo, ettei kaikkea tarvitse tehdä oikein, joskus saa olla esimerkiksi sotkuista. (haastattelu KP 11/2013, 58.)

Sosiaalityössä, varsinkin lastensuojelussa, on tärkeä tiedostaa äitiyden kategoriaan kuuluva suorituskaskeisyys. Äidit saattavat uuvuttaa itsensä suorittaessaan äitiyttä. Sosiaalityöntekijän onkin tärkeää tuoda esille se, että hyvä äiti voi olla myös rento.

5.2 Hyvän äitiyden yhteiset piirteet

Kaikkia hyvän äidin kategoriapiirteitä ei voi jaotella perinteisen äidin tai modernin äidin piirteiksi, vaan ne kuuluvat molempien kategorioiden äitien piirteisiin. Hyvä äiti rakastaa, luottaa itseensä ja on sosiaalinen. Otin mukaan myös isoäidin kategorian. Perheet turvautuvat isovanhempien, usein isoäidin, apuun. Omaan äitiin tai anoppiin syntyy uudenlainen suhde, kun pari saa lapsia. Yhtäkkiä omat vanhemmat ja puolison vanhemmat ovat tärkeitä perheen tukipilareita.

5.2.1 Rakastava äiti

Vanhempien kuuluu kulttuurimme mukaan rakastaa lastaan varauksettomasti. Varsinkin äidin rakkaus on elokuvien ja kirjojen välityksellä saanut korostuneen merkityksen. Äiti antaa lapselleen kaiken, oman onnensakin uhraten. Äidin rakkauteen lapsi vastaa omalla rakkaudellaan.

Äitiydessä ihaninta on ollut lapsen rakkaus ja kuuliaisuus, vaikeinta taas kotoa irrottautuminen. Olen heittäytynyt äitiyteen totaalisesti, ja B:n syntymän jälkeiset vuodet ovat olleet tähänastisen elämäni parasta aikaa. (haastattelu KP 11/2013, 92.)

Rakkauteen kuuluu myös rajojen asettaminen. Lapsen tehtävänä on totella vanhempia. Vanhempien pitää olla samaa mieltä asioista ja heillä pitää olla sama linja kasvatuksen suhteen.

Meillä annetaan kotona paljon rakkautta mutta myös tarkat rajat, isää ja äitiä pitää totella. Jos isä sanoo ei, äiti sanoo samaa, eikä siitä lähdetä neuvottelemaan lapsen kanssa. (haastattelu KP 11/2013, 26.)

Vauvan syntymä täydentää perheen. Sen jälkeen nainen muuttuu äidiksi ja mies isäksi. Heitä yhdistää heidän yhteinen lapsensa. Lapsen syntymän kautta heidän onnensa tulee täydelliseksi.

Kun S sai vauvan syliinsä, hän ei pystynyt lopettamaan itkemistä. (...) siinä he nyt olivat kaikki kolme: äiti, isä ja heidän yhteinen vauvansa. Tätä hetkeä he olivat odottaneet seitsemän pitkää vuotta. (haastattelu, Vauva 11/2013, 44.)

Vauvan tulo on muuttanut kaiken, S sanoo. – Saadessani vauvan syliini ajattelin, että tämän suurempaa onnea ei voi olla. Mutta onnen hetkiä tuleekin joka päivä lisää. (haastattelu, Vauva 11/2013, 47.)

Vaikka äiti jäisi yksinhuoltajaksi, hän rakastaa lastaan suuresta vastuusta huolimatta. Vaikka elämä olisikin raskasta, lasta ei koeta taakkana.

Nyt H asuu tyttärensä kanssa kahdestaan. Lapsi tapaa isäänsä pari kertaa kuukaudessa.
- Vaikka lapsi on lähes kokonaan minun vastuullani, tämän kaiken jälkeen en voisi koskaan ajatella, että hän olisi minulle taakka. (haastattelu, MP 11/2013, 104.)

Äidin rakkauteen kuuluu myös lapsen suojeleminen pahalta. Internet-aikakaudella lapsen suojeleminen on saanut uusia ulottuvuuksia. Koska internetissä piilee enemmän vaaroja kuin todellisessa maailmassa, äidin on suojeltava lapsiaan enemmän. Tähän liittyy se, etteivät kaikki vanhemmat halua lapsensa kuvia ja tietoja internetiin.

Tunnen olevani todella yksin mielialteeni kanssa, että lasteni kuvat ja tiedot eivät kuulu nettiin. Tätä on ihmetelty koulussa ja päiväkodissa: *kun niitä kuvia, videoita ja hassuja juttuja olisi niin kiva katsella sieltä. Ja tietoihin pääsee käsiksi vain tämän koulun ja päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat.*

(...) Oma kokemukseni läheiseni tekemästä pahimmasta mahdollisesta rikoksesta lasta kohtaan on saanut minut suojaamaan perheeni tiedot. (lukijakirje MP 11/2013, 12.)

5.2.2 Itseensä luottava äiti

Tuore äiti saa monenlaisia neuvoja sekä toisilta äideiltä, sukulaisilta että virallisilta tahoilta. Äiti joutuu painimaan näiden erilaisten normien ja ohjeiden ristiaallokossa. Jotta hän löytäisi oman hyvän tavan olla äiti, on hänen tehtävä omia valintojaan siitä, miten hän äitinä toimii.

Vaikeinta on ollut oppia luottamaan itseeni ja äitiyteeni. Tunteitaan täytyy oppia kuuntelemaan. Jos tuntuu, ettei voi olla erossa lapsestaan, sen mukaan täytyy elää, M sanoo. (haastattelu, Vauva 11/2013, 18.)

Vuodessa esikoisen äiti kasvaa alkuhätäannuksesta pärjäämiseen (haastattelu, Vauva 11/2013, 18).

Kun lapsi kasvaa ja äiti oppii luottamaan itseensä ja omiin taitoihinsa, hänen on helpompi noudattaa omaa vaistoaan ja uskoa siihen, että hän tietää lapsensa tarpeet paremmin. Toki hän kuuntelee neuvoja, mutta toimii kuitenkin oman harkintansa mukaan.

Hän (terveydenhoitaja, AT) kehotti herättämään vauvan syömään kolmen tunnin välein, M säikähti. Silti vauvan herättäminen tuntui älyttömältä. Mutta kun terveydenhoitaja sanoi. Mitä minä nyt teen? M päätti syöttää E:aa vasta kun hän herää –ensin hätäiltyään ja selvitettyään mistä saa ostaa oman vauvanvää’an.

- Uusi äiti kuulee lukee ja saa neuvoja. Mutta päättää itse. Ensin se ei ole helppoa. (haastattelu, Vauva 11/2013, 18.)

Äidin pitää myös ratkaista erinäisiä ongelmia joita lapsenhoidossa tulee esiin. Jos lapsi on sairas, pitää toimia eri tavalla, kuin silloin kun lapsi on terve. Äidin on luotettava tässäkin tapauksessa siihen, että hänen ratkaisunsa on hyvä ja se kantaa ongelmatilanteen yli. Kun ongelma on ratkaistu, voidaan jälleen palata normaaliin arkeen.

Jos on ongelma, ratkaisen sen ja siirryn eteenpäin. Tällä viikolla ongelma oli räkätauti, ja E sai nukkua vain puoli-istuvassa asennossa sylissäni. Nyt on näin, kohta hän on taas terve. (haastattelu, Vauva 11/2013, 18.)

5.2.3 Sosiaalinen äiti

Kun äiti jää äitiyslomalle, häneltä häviää työn tuoma sosiaalinen verkosto. Hänen elämänsä rajoittuu hyvin pitkälle kotiin. Tästä syystä äidit kokevat tärkeäksi samassa elämäntilanteessa olevien äitien tapaamiset ja yhteydenpidon heidän kanssaan. Heiltä saa tukea ja turvaa, jos joutuu vaikeaan elämäntilanteeseen, kuten seuraavan sitaatin äiti joutui.

Äitiryhmä oli iso tuki, kun S (äidin aviomies, AT) kuoli. Tuntuu turvalliselta, kun tietää porukan olevan olemassa. He ovat tarpeeksi lähellä, mutta kuitenkin tosi etäällä. (haastattelu KP 11/2013, 59.)

Toiset äidit myös auttavat pitämään muut ystävyysuhteet hyvinä. Kun toisten äitien kanssa voi käydä läpi vauva-aikaan liittyviä asioita, voi muiden ystävien kanssa keskittyä toisiin aiheisiin. Äitiys muuttaa naista siten, että hänellä on vähintään kaksi roolia, äidin ja naisen. Usein äitiyden rooli saattaa peittää naisen roolin, jolloin nainen on kiinnostunut vain äitiyteen liittyvistä asioista. Jotta ei hukkaisi itseään, pitäisi naisen pystyä olemaan muutakin kuin äiti.

Vuodessa M on oppinut myös sen, että on hyvä olla mammakavereita, toisia äitejä, joiden kanssa puhua vauvoista. – Se säästää muita ihmissuhteita. (haastattelu, Vauva 11/2013, 19.)

Äitien vertaistuki auttaa myös siinä tilanteessa, kun joutuu valvomaan lapsen takia paljon. Silloin äitiä helpottaa tieto, että on muitakin ihmisiä, jotka ovat samassa tilanteessa. Tämä tieto auttaa parhaimmillaan jaksamaan raskaan valvomisen. Vertaistuki onkin suuressa roolissa vauva-aikana.

E:tä helpotti myös yhteydenpito kohtalotovereidensä kanssa. Oli ilahduttavaa kuulla, että ystävän vauva oli pitänyt tätä hereillä samaan aikaan yöstä kuin hänkin oli keinutellut unetonta lastaan. Hän ei ollutkaan ainoa, joka valvoo silloin, kun kaikki muut nukkuvat. (haastattelu, Vauva 11/2013, 27.)

Myös lehdet artikkeleissaan korostavat vertaistuen merkitystä.

Muista myös vertaistuki. Juttele uniasioista muiden äitien kanssa. Tuntuu helpottavalta tietää, ettei ole maailman ainoa vanhempi, joka valvoo ja miettii lapsensa nukkumista. (haastattelu, Vauva 11/2013, 33.)

5.2.4 Isoäiti

Äitiys ei pääty siihen, kun lapsi on kasvanut täysi-ikäiseksi. Äitiä arvostetaan uudella tavalla, kun saa omia lapsia. Jos ei ole omaa äitiä tukemassa, äidin tuen puuttuminen korostuu, kun kuuntelee ihmisiä, joilla on tukea omasta tai puolison äidistä.

Perhekahvilassa kuulee usein keskusteluja: *Anoppi tuli ja teki meille ruokaa. Äiti tuli meille ja vei lapset puistoon, sain siivota rauhassa. Mummi hoiti lapsia ja pääsin hierojalle.*

Onnekkaita ajattelen ja nieleskelen itkua. Ei ole anoppia appea, omaa äitiä tai isää, joka tekisi noin. (...) On arki, josta on selvittävä itse, vaikka välillä itku kuristaa kurkkua ja tuntuu, etten jaksa enää minuuttiakaan uhmaikäisen temppuilua. Samaan aikaan nuorimmainen tekee hampaita ja itkee koko ajan. (...) Ikkunat on pesemättä, eilen lämmitin lapselle einesruokaa ja huusin uhmailijalle useammankin kerran.

Te onnekkait äidit, muistakaa olla kiitollisia ja näyttää se ihanille isovanhemmille. Toisten on pärjättävä omillaan. (lukijakirje MP 11/2013, 12.)

Oma äiti saattaa olla suurena apuna vauvavuotena. Seuraavan sitaatin äiti jäi leskeksi ennen lapsensa syntymää. Hänen äitinsä järjesti omat asiansa siten, että voi auttaa tytärtään vaikeassa elämäntilanteessa. Äidin rakkaus ja uhrautuvuus pätee myös, kun on kyse aikuisista lapsista.

S:n ja N:n päästyä sairaalasta kotiin S:n äiti tuli asumaan vauvaperheeseen kahdeksi viikoksi. Aikaisemmin syksyllä äiti ole tehnyt päätöksen vuorotteluvapaan aloittamisesta. Näin hän voisi olla tyttärensä vierellä vauvavuotena. (haastattelu KP 11/2013, 59.)

Omasta äidistä on siis paljon apua, mutta äidin on myös pärjättävä itse. Hän ei voi pelkästään tukeutua oman äitinsä osaamiseen ja tukeen, vaan hänen on seistävä omilla jaloillaan. Kuitenkin auttaa jaksamaan, että tietää äidin olevan käytettävissä, jos on tarvetta.

Äidistä oli apua, mutta kuitenkin pärjään myös yksin. Parasta tukea on, kun tiedän saavani apua tarvittaessa. Sillä jaksaa pitkälle. (haastattelu KP 11/2013, 59.)

5.3 Erilainen äiti

Sosiaalityön kannalta on tärkeää tarkastella hyvän äidin kategorisointeja, joita mediassa tuotetaan. Nämä kategorisoinnit vaikuttavat sekä äitien, että sosiaalityöntekijöiden mielikuviin hyvästä äitiydestä. Kuitenkin ”erilaisen äidin” -kategoria on mielenkiintoisempi sosiaalityön kannalta. En halunnut nimetä tätä kategoriaa ”huonoksi äidiksi”, koska lehdet eivät korostaneet erilaisen äidin teemoissa huonoutta, vaan hyväksyivät myös äitiyden ihanteesta poikkeavan äidin. Niinpä nimesin tämän kategorian ”erilaiseksi äidiksi”. Esimerkiksi lastensuojelussa pitää miettiä, kuinka suhtautua normista poikkeavaan väsyneeseen ja uupuneeseen äitiin. Vanhempaa ei saa tuomita, mutta pitää löytää keinot hänen voimaannuttamiseensa. Ärtynyt äiti taas on jokaiselle tuttu, kaikkihan me joskus ärsyynymme, mutta missä menee ärtymyksen sallittu raja. Näiden asioiden kanssa lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu painimaan työssään.

5.3.1 Väsynyt äiti

Vaikka hyvän äidin -kategoriaan yleensä liitetään lempeys ja rakkaus sekä jaksaminen, myös äiti voi väsyä ja suuttua. Seuraavassa tarkastelen millaisia normeja ja uskomuksia äidin väsymykseen ja suuttumukseen on liitetty. Väsymykseen liittyy paljon henkistä ja fyysistä kuormitusta, kuten seuraavista sitaateista voi lukea.

Väsyneenä en enää muistanut asioita. Saatoin unohtaa kesken virkkeen, mitä olin puhumassa. Autoa en uskaltanut ajaa, olin yksinkertaisesti aivan liian väsynyt. Sydämen rytmihäiriöt ja migreeni lisääntyivät huomattavasti. Saatoin nuokahtaa esimerkiksi lehteä lukiessa hetkeksi. Nukahdin ihan silmänräpäyksessä ilman, että itse tajusin. (haastattelu KP 11/2013, 34.)

Lapsen syntymän jälkeen en ole nukkunut vielä kertaakaan koko yötä. Herään yhä monta kertaa yössä. Jollen olisi kirjoittanut päiväkirjaa, en muistaisi mitään lapsen parista ensimmäisestä vuodesta. (haastattelu KP 11/2013, 34.)

Vauva- ja taaperovaiheeseen kuuluu kiinteästi valvominen. Kuitenkin perinteinen hyvän äidin kategoriapiirre ei pidä sisällään väsymystä. Hyvän äidin ihanteeseen kuuluukin väsymätön lapsesta huolehtiminen. Hyvä äiti ei saisi väsyä. Lehdissä kuitenkin puhuttiin paljon väsymyksestä ja väsymisestä vauvan hoitoon. Tämä nähtiin normaalina ja haastatteluiden kautta annettiin vertaistukea ja neuvoja miten jaksaa valvomista. Se, että lehdet tuovat esiin myös äitiyden negatiivisia puolia kertoo äitiyden-kategorian muuttumisesta sallivampaan suuntaan.

Valvominen voi muuttua niin raskaaksi, että jo illalla pelkää nukkumaan menoa ja sitä saako taaskaan nukuttua.

Mutta jo seuraavana yönä meno jatkui samaan malliin kuin oli jatkunut reilut puoli vuotta: A herätti äitinsä yhdeltä yöllä. Sen jälkeen epätoivoisia nukuttamisyrityksiä kesti kello kolmeen, neljään asti. Nytkö taas valvotaan, E:n sydän hakkasi. Pelotti, että tästä tulee jälleen pitkä yö. (haastattelu, Vauva 11/2013, 24.)

Valvominen tuntuu jopa niin raskaalta, että äiti kokee sen kidutuksena.

E ei osannut ennen lapsia aavistaa, miten julmalta pakkovalvominen voi tuntua. Synnytykset olivat lastenleikkiä verrattuna siihen horrostilaan. Ymmärrän nyt, miksi väkisin valveilla pitäminen on kidutuskeino Aasiassa. Sitähän se juuri on. (haastattelu, Vauva 11/2013, 26.)

Nämä kaksi yllä olevaa sitaattia kertovat, että äitiys ei ole aina niin ruusuista, kuin äitiyden ihanne antaa ymmärtää. Äitiyden kategorian muuttumisesta kertoo se, että äidit uskaltavat kertoa väsymyksestään ja peloistaan rikkonaisia öitä kohtaan. Myös hyvä äiti voi väsyä. Äidit muovaavat ja uudistavat vuorovaikutuksessa muiden äitien kanssa sekä lehtien välityksellä äitiyden kategoriata ja siten laajentavat ja monimuotoistavat kulttuurin muodostamaa hyvän äidin-kuvaa.

Tästä huolimatta äiti saattaa tuntea syyllisyyttä siitä, ettei väsyneenä jaksaa olla lapsensa kanssa. Koska äitimyytti vaatii äitiä olemaan hellä ja rakastava, pitäisi hänen olla sitä myös väsyneenä. Äidin läsnäolon tärkeys on syvällä äitiyden kategoriassa. Jos äiti huomaa olevansa poissaoleva väsymyksestä johtuen, eikä pysty olemaan vuorovaikutuksessa aktiivisesti läsnä, hän tuntee olevansa huono äiti. Näen tämän johtuvan nimenomaan siitä, että äidin kategoriapiirteisiin kuuluu täydellisen äitiyden tavoittelemisen. Täydellinen äiti ei väsy ja jaksaa olla koko ajan läsnä. Kun normaalit äidit vertaavat itseään tähän äitiyden ihannekuvaan, he tuntevat olevansa huonoja äitejä.

E tunsu silti syyllisyyttä siitä, ettei hän jaksanut olla sellainen äiti kuin olisi halunnut olla. Hän tiedosti voimakkaasti sen, että A:n vauva-aikaa ei saisi koskaan enää takaisin. Ja mielestään turhan usein hän vastasi M:n kysymyksiin hajamielisesti ”hienoa kultaseni” kuulematta kuitenkaan oikeasti mitä pojalla oli sanottavaa. (haastattelu, Vauva 11/2013, 26.)

Myös äiti voi siis väsyä. Se voi olla pelottavaa niin äidistä kuin läheisistä, sillä äitiä on totuttu pitämään perheen tukipilarina. Jos kukaan muu ei jaksaa, niin äiti jaksaa. Tämä saattaa johtaa siihen, että äiti uupuu totaalaisesti. Äidin jaksavuuden kategoriapiirteiden avaaminen ja kyseenalaistaminen onkin tärkeää, jotta äidit uskaltaisivat tarpeeksi aikaisin hakea apua uupumukseensa. Äidit yrittävät suojella lastaan uupumukseltaan, niin pitkään kuin mahdollista.

Tytär kiipesi alas tuoliltaan ja tuli halaamaan: ”Ei hätää, kaikki järjestyy.”
H oli toivonut, ettei lapsi huomaisi miten väsynyt hän oli. Mutta kun H:n uupumus oli pahimmillaan, tyttö alkoi änkyttää. (haastattelu, MP 11/2013, 103.)

Äiti siis yrittää salata omat ongelmansa lapselta, jotta tämä ei joutuisi niistä kärsimään. Jos äiti on liian uupunut, vaikuttaa se väistämättä myös lapseen. Siksi äidistä tuntuu pahalta, kun hän huomaa lapsensa kärsineen väsymyksestään. Sosiaali- ja terveysalalla äidin uupumisen normalisoiminen ja hyväksyminen on tärkeää, koska se auttaa äitejä jaksamaan omassa vanhemmuudessaan ja hakemaan apua ajoissa.

5.3.2 Ärtynyt äiti

Kun äiti väsy liikaa, hän saattaa suuttua lapsilleen. Äidin suuttumus on uhka koko perheelle, sillä äidin kuuluu uskomusten mukaan olla aina kärsivällinen ja hellä lapsilleen. Äitiyden kategoriapiirteisiin ei kuulu ärtymys, tästä syystä ärtymys nähdään ei toivottuna piirteenä. Äidit tiedostavat tämän ja siksi potevat huonoa omatuntoa kiivastumisestaan.

Vaikka hän yritti ymmärtää uhmaikäistä poikaansa, silti hän välillä hermostui kiukutteluun.
– Tuntuu kurjalta, että purin turhautumistani lapseen, mutta pitkittynyt univelka tekee tuskin kenestäkään kärsivällistä vanhempaa. (haastattelu, Vauva 11/2013, 26.)

Edellisen sitaatin äiti kuitenkin ymmärtää hermostumisensa syyt. Vaikka hänestä tuntuu kurjalta kiivastua lapselle, hän tietää, että se johtui väsymyksestä. Äidin onkin helpompi antaa itselleen anteeksi suuttumisensa, jos sen syy on selvästi ulkoinen, kuten väsymys. Koska äidin kategoriapiirteissä äiti nähdään hellänä ja ymmärtäväisenä, kokee äiti lapselleen huutamisen vääränä ja kiellettyinä.

Tuntuu kamalalta ajatella, että olen räyhännyt kolmevuotiaalle aivan turhaan pienistä asioista kuten siitä, että lelut ovat keräämättä tai kun aamukiireessä kenkä ei mene lapsen jalkaan äidin toivomaa vauhtia. Tiesin tekeväni väärin, mutta en vain saanut itseäni hillittyä. (haastattelu, MP 11/2013, 102.)

Lapsen olemuskin voi ärsyttää äitiä, vaikka tästä asiasta vaietaan. Jos lapsi esimerkiksi valvottaa vanhempiaan, hän saattaa alkaa tuntua äidistä hirviöltä. Lapsen kokeminen ärsyttävänä on kulttuurissamme edelleen tabu, tästä ei yleensä puhuta. Se juontaa juurensa siihen uskomukseen, että äiti rakastaa ja hyväksyy lapsensa aina, tekipä tämä mitä hyvänsä.

Parin tunnin valveillaolon jälkeen alkoi kiukuttaa. Miksi juuri meille kävi näin? Päivisin niin hyväntuulinen A tuntui öisin Dr. Jekyll ja Mr Hyde- tyyliseltä pikkuhirviöltä, jolla oli valta pitää vanhempiaan hereillä. (haastattelu, Vauva 11/2013, 24.)

Tutkimissani lehdissä oli vain kolme mainintaa äidin ärtymyksestä. Kuitenkin vastaavasti väsyneestä äidistä mainintoja oli 12. Vaikka väsymys ja ärtymys kulkevat usein käsikädessä, on silti sallitumpaa puhua väsymyksestä kuin ärtymyksestä. Äitiyden kategorian normi ei siis edelleenkään salli äidin ärtymystä, eivätkä äidit tai lehdet tätä normia lähteneet kyseenalaistamaan. Mielestäni onkin mielenkiintoista pohtia miksi väsymys katsotaan sallitummaksi äideille, kuin ärtymys. Ärtymys ja suuttuminen kuitenkin ovat monessa perheessä arkea. Onko niin, että ärtymys nähdään edelleen niin kiellettyinä äidille, ettei siitä haluta puhua julkisesti tai tätä normia lähteä muuttamaan?

5.3.3 Sairas tai vammaisen äiti

Terveys on olennainen osa äitiyden kategoriaa. Äidit, joilla on jokin vamma tai sairaus saavat osakseen arvostelua ja tuomitsemista. Muut ihmiset eivät tunnu ymmärtävän eivätkä suvaitsevan valtavirrasta poikkeavaa äitiä. Näin tapahtuu siitä huolimatta, että nykyään suvaitaankin jo entistä paremmin poikkeavuutta. Kun äiti poikkeaa tavallisesta normin mukaisesta äidistä, hän joutuu selittelemään äitiyytään. Hänen halunsa äidiksi saatetaan tyrmätä ja häntä pitää epäkelpona äidiksi. Ihmistä ei nähdäkään ihmisenä, vaan sairauskertomusten potilaana. Myös sosiaalityössä kohdataan vammaisia äitejä. Heidät pitäisi oppia näkemään ihmisinä, ei vammaisina.

Mitä sinä vauvalla teet, töksäytti lääkäri S:lle. S:llä on hermovaurio, minkä vuoksi hän ei pysty kävelemään ja käyttää liikkumiseen pyörätuolia.
Mieslääkäri tyrmäsi haaveet täysin. Hän näki vain S:n sairaushistorian ja lääkityksen, ei pariskunnan toiveita lapsesta. (haastattelu KP 11/2013, 11.)

Vain hoitohenkilökunnan ajattelemattomat reaktiot aiheuttivat harmia. Verikoetta ottanut laborantti alkoi S:n nähdessään itkeä ja siunaili, kuinka ihanaa, että S:n kaltainen nainen saa lapsen ja että kuinka hän oikein lapsen kanssa pärjää. Toinen hoitaja syytti tyhmänrohkeaksi, ja eräs lääkäri yliempaattisuudessaan kietoi kätensä S:n ympärille kättelemisen sijaan. (haastattelu KP 11/2013, 12.)

Paitsi hoitohenkilökunnan, niin myös tavallisten ihmisten edessä äiti joutuu selittelemään kykenemistään äidiksi. Vammainen on ikään kuin selontekovelvollinen vieraille ihmisille asioistaan. Hän joutuu todistamaan, että on nainen ja hyvä äiti vammastaan huolimatta. Yhteiskunta ei siis näe, että poikkeava henkilö on myös ihminen, nainen ja äiti, vaan hänet nähdään pelkästään vammaisena.

Pyörätuolilla liikkuva äiti on yhä monelle ihmetys, ja moni päästää ilmoille ennakkoluulonsa. (...) Häneltä on myös kysytty suoraan, kuinka hän on voinut synnyttää pyörätuolissa. (...) Joku toinen päivitteli, että pyörätuoliäiti ei varmaan voi imettää. (haastattelu KP 11/2013, 12.)

Kuitenkin vammastaan huolimatta nainen voi olla hyvä äiti. Lapsi ei kärsi siitä, että äiti on esimerkiksi pyörätuolissa. Se, että vammainen nainen joutuu selittämään äidiksi kykenemistään kertoo paljon äitiyden kategorian voimasta. Terve, ainakin ulkoisesti normaalin näköinen nainen ei joudu selittelemään kykenevyyttään äidiksi. Kun poikkeaa terveyden normista, on selontekovelvollinen yhteiskunnalle, sekä viranomaisille, että tavallisille kansalaisille.

Perheessä ollaan vakaasti sitä mieltä, että A ei kärsi äidin pyörätuolista.
- Olen äiti siinä missä muutkin ja omasta mielestäni vielä aika hyvä sellainen. (liikuntavammainen äiti)(haastattelu KP 11/2013, 12.)

Vamma tai sairaus toki vaikuttavat siihen, että äidin jaksaminen on vähäisempää kuin terveen äidin. Tällöin läheisten avun tärkeys korostuu.

Elämä päivittäisen, elämänmittaisen kivun kanssa on suuri haaste. Työnteosta on tullut vaikeaa, mutta ellei siihen pysty, menee kaikki. Puolisolta vaaditaan yhtäkkiä tauotonta jaksamista. Raskainta on olla äiti, joka ei iltaisin peittele lapsiaan yöunille, koska ei koko päivän kamppailtuaan siihen pysty. (lukijakirje MP 11/2013, 13.)

Koska hyvän äidin kategoriaan kuuluu väsymätön lapsesta huolehtiminen, äiti tuntee itsensä huonoksi äidiksi silloin, kun ei jaksa olla lapsensa kanssa vammastaan tai sairaudestaan johtuen. Kun äiti vertaa itseään tähän kategoriapiirteeseen hän tuntee huonommuutta, vaikka lapsesta huolehtisikin äidin levätessä toinen turvallinen aikuinen.

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä viimeisessä luvussa esittelen tutkielmani lähtökohdat sekä tulokset. Lisäksi peilaan tuloksia aiempiin tutkimuksiin. Pohdin myös tutkielman tekoprosessia. Viimeisessä alaluvussa pohdin mitä vaikutusta tällä tutkielmalla on sosiaaliryöön tutkimukselle ja ammattikäytännöille.

6.1. Yhteenveto

Tutkielmassani tarkastelin millaista äiti-kuvaa pienten lasten vanhemmille suunnatut lehdet tuottavat. Tutkin äitiyttä Harvey Sacksin kehittämän kategoria-analyysin kautta ja teoreettisena viitekehyksenä minulla oli sukupuolijärjestelmä, normit sekä uskomukset. Halusin tarkastella millainen on lehtien välittämä kuva hyvästä äitiydestä. En sulkenut pois myöskään sitä mahdollisuutta, että lehdistä välittyisi huonon äidin kuva.

Aineistostani löysin kaksi pääkategoriaa, ”Hyvän äidin”-kategorian ja ”Erilaisen äidin”-kategorian. En halunnut nimetä jälkimmäistä huonon äidin kategoriaksi, koska lehdet eivät tuottaneet negatiivista kuvaa erilaisesta äidistä. Lehtien välittämä kuva oli pikemminkin ymmärtävä kuin moralisoiva. Hyvän äidin -kategoriaan kuuluvia mainintoja oli 49 ja erilaisen äidin -kategoriaan kuuluvia mainintoja 22.

Hyvän äidin -kategoriat jaoin edelleen kahden vastakategorian alle. Nämä kategoriat ovat ”perinteinen äiti” (26 kpl) ja ”moderni äiti” (23 kpl). Perinteinen äiti on lähempänä äitimyyttä, kuin moderni äiti. Moderni äiti on uskaltanut murtautumaan perinteiden kahleista ja tekemään asiat niin kuin itse hyväksi katsoo.

Edellä mainitut vastakategoriat jakoutuivat vielä neljään alavastakategoriaan. Nämä vastakategoriaparit ovat: Perinteiset sukupuoliroolit (8 kpl) vs. tasa-arvoinen vanhemmuus (2kpl), kotiäiti (3 kpl) vs. työssäkäyvä äiti (9 kpl), uhrautuva äiti/ äidin ja lapsen symbioosi (11 kpl) vs. itsestään huolehtiva äiti (7 kpl) sekä suorittaja äiti (4 kpl) vs. rento äiti (5 kpl).

Lisäksi löysin 4 hyvän äidin kategoriaa, jotka sopivat sekä perinteisen että modernin äidin kategorioihin. Nämä kategoriat ovat: Rakastava äiti (7 kpl), Itseensä luottava äiti/ selviytyjä-äiti (4 kpl), Sosiaalinen äiti (4 kpl) ja Isoäiti (3 kpl)

Erilaisen äidin kategorioista en lähtenyt etsimään vastakategorioita. En nähnyt tätä tarpeelliseksi, koska se ei olisi tuonut lisäinformaatiota. Jaoin erilaisen äidin -kategorian seuraaviin alakategorioihin: Väsynyt äiti (12 kpl), Ärtynyt äiti (3 kpl), Sairas tai vammaisen äiti (7 kpl).

6.2 Tulosten pohdinta

Löysin siis tutkimuksessani kaksi vastakkaista hyvän äitiyden kategoriaa, perinteisen äidin ja modernin äidin. Perinteinen äiti on lähellä äitimyyttä, joka näkee äidin hellänä ja rakastavana kodin hengettärenä. Perinteinen äiti pitää yllä kotonaan sukupuolittunutta työnjakoa siten, että hänen vastuulleen jäävät sekä kodin- että lastenhoito. Lasten isä on jäänyt ulkopuolelle lapsiin ja kotiin liittyvissä asioissa. Tähän sukupuolittuneeseen työnjakoon kuuluu myös äidin jääminen kotiäidiksi.

Perinteinen äiti on uhrautuva, lapsensa omien tarpeidensa edelle laittava. Hän ei kaipaa omaa aikaa ja kokee, että hänen ensisijainen tehtävänsä on olla lapsensa kanssa. Äidin ja lapsen symbioosi nousee tärkeäksi. Äiti nähdäänkin lapsen ensisijaisena hoitajana. Perinteinen äiti myös suorittaa äitiyttään. Hän ei pysty rentoutumaan, vaan kokee, että koko perheen onni ja tyytyväisyys on hänen harteillaan.

Satu Katvala (2001) toteaa, että kaikissa hänen tutkimissaan sukupolvissa uskomusten tasolla omaa äitiä pidetään lapsen parhaana hoitajana. Äiti on tärkeä lapselle myös sen uskomuksen mukaan, että äidin läsnäolo on lapselle tärkeämpää kuin isän. Varsinkin lapsen ollessa vauva uskotaan, että äiti on isää tärkeämpi vanhempi. Äidin tärkeyttä perustellaan sillä, että äiti synnyttää ja imettää. Isä nähdään enemmän sivusta katsojana, jonka rooli tulee tärkeämmäksi lapsen kasvaessa. Lujassa istuva käsitys vanhemmuuden työnjaosta näyttäisi olevan se, että äiti hoitaa ja isä leikkii. Nykyään kuitenkin vanhemmuuskeskustelua määrittää hyvinkin pitkälle ajatus jaetusta tai tasa-arvoisesta vanhemmuudesta. Ihmisten puheessa käsitykset vanhemmuudesta saattavat kuitenkin olla hyvin ristiriitaisia. Toisaalta kannatetaan jaettua vanhemmuutta, mutta pidetään kuitenkin äitiä tärkeämpänä vanhempana. (Katvala 2001, 82-83.)

Samanlainen ajattelutapa löytyi Kristiina Bergin (2008) tutkiessa lastensuojelun perhetyössä toimivien ammattilaisten ja median puhetta äitiydestä. Hänen mukaansa ammattilaiset pyrkivät kiinnittämään äidin perinteiseen rooliin, koska sillä tavalla he yrittävät parantaa arjen sujuvuutta, varmistaa äidin läsnäoloa ja kohentaa kodin olosuhteita lapsen hyvinvoinnin nimissä. Ammattilaispuheessa odotukset äitiydestä kiinnittyvätkin elämäntavan ja -rytmin mukauttamiseen

lapsentahtisiksi ja lapselle sopiviksi, lapsen ensisijaiseksi asettamiseen ja omista tarpeista luopumiseen. Ammatteisissa herättävät huolta omia, lapsesta erillisiä tarpeitaan ilmaisevat äidit tai äidit, jotka eivät ilmaise kiinnostustaan äitiyden tehtävää kohtaan. Äidillä siis nähdään olevan perheessä pääasiallinen vastuu lastenhoidosta, kasvatuksesta ja myös parisuhteen toimivuudesta. (mt. 151.)

Ammattilais- ja mediapuhetta koskevassa tarkastelussaan Berg (2008) on nimennyt lapsen tarpeita korostavan puhettavan lapselle omistautuvaksi ja vastaavasti äidin yksilöllisiä tarpeita korostavan puhettavan itseään toteuttavaksi. Lapselle omistautumista korostavassa puheessa äidin tehtävät ovat sidoksissa perheeseen sekä kotiin, kun taas itseään toteuttava- ulottuvuus korostaa äidin toimintaa kodin ulkopuolella sekä naisen muita identiteettejä ja tehtäviä äidin identiteetin ja tehtävien sijasta. (mt. 150.)

Moderni äiti onkin lähellä Bergin löytämää äitiyden itseään toteuttavaa ulottuvuutta. Moderni äiti toteuttaa kodissaan tasa-arvoista vanhemmuutta. Sekä äiti että isä ovat tasavertaisesti vastuussa lasten- ja kodin hoidosta. Moderni äiti myös käy työssä ja kokee että työssäkäynti ja äitiys on mahdollista yhdistää. Hän ajattelee, että työssäkäynti voi jopa tehdä hänestä paremman äidin. Työssä äiti saa toteuttaa itseään ja saa virikkeitä, jolloin kotona hän voi keskittyä olemaan lastensa kanssa.

Moderni äiti ottaa ilman huonoa omaatuntoa omaa aikaa itselleen. Hän kokee, että harrastukset ja ystävien tapaaminen ja yksin oleminen auttavat häntä jaksamaan äitiyttä ja lasten mukanaan tuomia velvollisuuksia. Hän huolehtii itsestään ja jaksamisestaan ja näin ollen pystyy olemaan parempi äiti lapsilleen. Moderni äiti on myös rento, hän ei stressaa vanhemmuudestaan, eikä yritä olla täydellinen äiti. Hän voi esimerkiksi syöttää lapselleen valmisruokia ilman, että kokee epäonnistuneensa äitinä.

Bergin (2008) mukaan mediapuheessa korostuvat odotukset naisen itsenäisyydestä ja omista tarpeista. Ammatteispuhe taas tuo korostuneesti esille lapsen tarpeisiin vastaamiseen kohdistuvia odotuksia. Puheet tuottavat näin ollen yhtä aikaa kaksi keskenään ristiriitaista odotusta äitiydestä. Toisaalta on puhe äidin saatavilla olosta ja sensitiivisyydestä sekä siitä, että hyvällä äidillä on omia kiinnostuksen kohteita ja toimintoja äiti – lapsi-suhteen sekä perheen ulkopuolella. Näiden odotusten yhtäaikaisuus tuottaakin vahvan ristiriidan siihen, miten äitinä tulisi toimia oikein. (mt. 150.)

Modernilla ja perinteisellä äidillä on myös yhteisiä piirteitä. Äiti on lastaan rakastava ja itseensä

luottava. Äiti on sosiaalinen ja hakee toisista äideistä vertaistukea. Lastaan äiti rakastaa yli kaiken ja on valmis puolustamaan tätä aina. Äiti voi hämmästellä kuinka paljon hän voi lastaan rakastaa. Äiti myös luottaa itseensä ja omiin valintoihinsa. Hän kuuntelee neuvolan ja muiden tahojen ohjeita, mutta tekee viimekädessä kuitenkin omat ratkaisunsa. Hän on itsensä ja lapsensa paras asiantuntija.

Sharon Hays (1996) on todennut, että äidit eivät luota täysin kirjojen tai läheistensä neuvoihin, vaan kuuntelevat niitä valikoiden. Äidit eivät siis ole kulttuurisia idiootteja, jotka ilman omaa harkintakykyä matkisivat toisten suosittelemia lastenkasvatusmenetelmiä. He reagoivat aktiivisesti lukemaansa ja kuulemaansa ja he muokkaavat sen siihen muotoon, joka heille sopii. Tämän seurauksena äidit hoitavat lapsiaan eri tavalla. (Mt. 75.)

Hyvän äidin rinnalla kulkee aina myös ajatus huonosta äidistä. Hyvän äidin ihannekuva toimii normina kaikille äideille. Mikäli äiti ei tätä normia pysty noudattamaan, leimautuu hän helposti huonoksi äidiksi. Lehdistä ei löytynyt varsinaisesti huonon äidin kategoriaa, vaikka niissä käsiteltiin äidin ominaisuuksia, jotka eivät varsinaisesti kuulu hyvän äidin kategoriaan. Nimesinkin tämän kategorian erilaiseksi äidiksi.

Erilaisen äidin kategoriaan kuuluivat väsymys ja ärtyminen. Ne kulkevat melko lailla käsi kädessä. Väsyneenä hermostuu helpommin kuin levänneenä. Lehdissä puhuttiin paljon väsymisestä ja valvomisesta. Valvomista kuvattiin jopa sanoilla kidutus, niin kauhealta se äidistä tuntui. Väsymys kuitenkin kuvattiin lehdissä äitiyteen kuuluvana normaalina asiana.

Katvala (2001) on uskomuksia tutkiessaan todennut, että kuva äitiydestä lähentelee täydellisyyttä. Täydellinen äiti uhrautuu ja hoitaa, häneen on helppo verrata itseään, mutta hänen tarjoamaansa mallia on vaikeaa tai mahdotonta toteuttaa tavallisessa elämässä. Täydellinen äiti ei myöskään masennu, väsy, ole itsekäs, ymmärtämätön, ankara tai katkera. Äidille voi kertoa huolensa ja kannella, hänen tehtävänään on kuunnella, ymmärtää ja olla läsnä. Täydellisen äidin sylin on oltava aina lämmin ja avoin lapselle. (Mt., 92.)

Tehdessään väsymyksestä normaalia, lehdet vastustivat Katvalan löytämää uskomusta täydellisestä äidistä. Lehtien mukaan myös hyvä äiti voi väsyä. Toisaalta, lehdissä ei puhuttu äidin ärtymyksestä. Mainintoja ärtymyksestä oli vain kolme, kun taas väsymyksestä mainintoja löytyi 12 kappaletta. Ärtymys, suuttuminen ja hermostuminen näyttäisivät edelleen olevan arka aihe äitiydestä puhuttaessa.

Tuija Nykyri (1998) toteaakin, että vihan liittäminen äitiyteen on tulenarka aihe. Äitiin liitetään yleensä lempeys ja epäaggressiivisuus. Kuitenkin äitiyteen ja lasten kasvattamiseen liittyy ärsyttäviä tilanteita, jotka nousevat arkisista asioista kuten kiireestä, valvotusta yöstä tai siitä, että lapsi ei pue päälle, vaikka on kiire. Myös muut asiat, jotka painavat mieltä saattavat alentaa ärsytyksynnystä. Samaten ärsyttävät tilanteet ovat erilaisia eri-ikäisten lasten kanssa. Useimmiten hermot ovat tiukalla uhmaikäisen tai murrosikäisen lapsen kanssa, kun tämä kokeilee rajojaan. Myös lapsen sukupuolen nähdään vaikuttavan äidin ja lapsen suhteisiin. (Mt., 130-131.)

Erilaisen äidin kategoriaan liitin myös fyysisesti erilaisen, vammaisen ja sairaan äidin kategorian. Vammaisen äidin haastattelusta välittyy kuva siitä, että äidin pitäisi olla terve, hyvällä äidillä ei pitäisi olla vammaa tai sairautta. Vammaisen äidin on todistettava ulkopuolisille kykyään olla hyvä äiti.

Maarit Alasuutari (2003) kertoo, että keskeinen lähtökohta hänen haastattelemiensa vanhempien puheessa oli tulkinta äidin ensisijaisuudesta lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Äidin emotionaalisuus tulkitaan lapsen tarpeiden ja tunnetilojen tunnistamiseksi ja niihin vastaamiseksi. Tärkeäksi äidin toiminnassa on määrittynyt turvallisuuden tunteen tuottaminen lapselle ja läsnäolo tämän elämässä. Lapsi on siis tarvitsija ja äiti aikuinen, jolla on mahdollisuus tyydyttää lapsen tarpeet. (Mt. 160.)

Vammaisen äiti ei välttämättä voi olla ensisijainen lapsen hoitaja, jos hänellä on esimerkiksi liikuntavamma. Tällöin isän merkitys lapsen hoidossa korostuu. Koska äiti nähdään lapsen ensisijaisena hoitajana, pitäisi hänen kyetä siihen myös fyysisesti. Tästä ajattelutavasta kumpuaakin vammaisen äidin korostunut tarve todistaa olevansa hyvä äiti vammastaan huolimatta.

6.3 Tutkimusprosessin pohdinta

Toteutin tämän tutkimuksen osittain työni ohella, joten tutkimusprosessi pitkittyi suunnitellusta. Kuitenkin pitkä, noin 9 kuukauden mittainen aika antoi välimatkaa tutkielmaan ja kypsytti ajatuksiani tutkielmani sisällöstä.

Minulla meni pitkään pohtiessani mikä olisi aineistoni. Tiesin, että en halua lähteä haastattelemaan ihmisiä, joten jokin valmis tutkimusaineisto olisi minun valintani. Ensin ajattelin tutkia jotakin internetin äitien keskustelupalstaa, jotta olisin voinut vertailla miten äitien ajatukset ovat muuttuneet

edellisen tutkielmani jälkeen. En kuitenkaan halunnut lähettää tekemään vertailevaa tutkimusta ja halusin muutenkin uudenlaisen aineiston tähän tutkimukseeni. Lopulta päädyin tutkimaan, miten pienten lasten vanhemmille suunnatut lehdet rakentavat kuvaa äitiydestä.

Analyysimenetelmänä olin ensin ajatellut käyttää sisällönanalyysiä, mutta pro-graduseminaarissa tutustuin kategoria-analyysiin ja kiinnostuin siitä. Kun tutustuin kategoria-analyysistä kertovaan kirjallisuuteen päädyin siihen, että se sopii hyvin tutkimukseni analyysimenetelmäksi. Koska kyseessä oli minulle entuudestaan vieras menetelmä, jouduin käyttämään jonkin verran aikaa tutustuakseni siihen.

Itse analyysiprosessin olen kuvannut jo alaluvussa 4.4, joten sitä en kuvaa enää uudelleen. Kun nyt jälkikäteen tarkastelen analyysiani, tekisin joitakin asioita toisin. Vaikka olen edelleen sitä mieltä, että oli oikein rajata aineisto vain kolmeen lehteen, olisi useammasta lehdestä ehkä saanut vielä kattavamman kuvan äitiydestä. Myös hyvän äitiyden valitseminen aiheeksi, on nyt näin jälkikäteen ajateltuna melko kapea aihe. Jos nyt lähtisin tekemään tutkimusta uudelleen valitsisin aiheeksi hyvän vanhemmuuden, se toisi uutta näkökulmaa tutkimukseen.

6.4 Vaikutus sosiaalityön tutkimukselle ja ammattikäytännöille

Tutkimukseni ei varsinaisesti tuonut uutta tietoa äitiyden tutkimisen saralle, vaan se toimii ehkä enemmän suuren kuvan vahvistajana. Tutkimustulokseni ovat samassa linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Kuva hyvästä äitiydestä näyttää melko muuttumattomalta. Ehkä tästä syystä äitiyden tutkimusta ei enää olekaan niin paljon, kuin esimerkiksi 1980-luvulla. Naisten tasa-arvon lisääntyminen yhteiskunnassa on ehkä vaikuttanut siten, että äitiys ei enää ole niin kiinnostava aihe, kuin parikymmentä vuotta sitten.

Mielestäni on kuitenkin hyvä, että äitiyttä tutkitaan, koska äitiyteen liitetyt normit ja uskomukset pysyvät tiukassa ja vaikuttavat edelleen ihmisten mielissä. Sukupuolijärjestelmä on edelleen olemassa, vaikka olemmekin olleet pitkään matkalla kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Tasa-arvoisuus pitäisi kuitenkin näkyä myös kodeissa ja pienten lasten vanhemmille suunnatuissa lehdissä. Tällä hetkellä näin ei ole, joten on hyvä että myös sosiaalityössä tutkitaan äitiyttä.

Ammattikäytäntöihin tutkimukseni tuo sen sanoman, että sosiaalityössä on hyvä huomioida omat ajatuksensa äitiydestä ja millaista äiti-kuvaa välittää omille asiakkailleen. Bergin (2008) analysoimissa keskusteluissa äitiyttä konstruointiin lapsen tarpeiden (ammattilaiset) ja naisen

tarpeiden (media) näkökulmista. Ammatillaiset puhuivat tilanteista, joissa äitien toiminta rikkoo kulttuurista hyvän äidin kuvaa ja vaarantaa lapsen hyvinvointia, jolloin äitiyteen joudutaan puuttumaan ammatillisesti. Ammatilaisten tulkinnat kuvasivat taitavaa lapsen edun näkökulmasta tehtyä arviointia, jonka kiintopisteenä ovat äidit yksilöllisine ominaisuuksineen ja piirteineen. Ammatillisen huolipuheen keskiössä olivat äidin vuorovaikutussuhteet sekä äidin tunteet, asenteet ja käyttäytyminen. Riittävä äitiys rakentui kodin luomisen, kiintymyssuhteen rakentamisen ja lapsen ensisijaiseksi asettamisen kautta. Sen sijaan vaikutti siltä, ettei äitiyden arviointia juurikaan tehdä suhteessa äidin muihin identiteetteihin tai äitiyden toteuttamisen kontekstiin. Paikoin ammatilaisten tulkinnat heijastivat myös idealistisia ja stereotyyppisiä odotuksia, joita vasten äitiyttä arvioidaan. Tällaiset piirteet saattavat kertoa siitä, että äitien avuntarpeet jäävät lastensuojelutyössä kohtaamatta ja ymmärtämättä (mt. tiivistelmä.).

Sosiaalityöntekijän onkin huomioitava stereotyyppiset käsityksensä äitiydestä ja naiseudesta. Omien arvojen ja uskomusten pohtiminen ja näkyväksi tuominen auttavat sosiaalityöntekijää kehittymään ammatillisesti ja huomaamaan, että on monia tapoja olla hyvä äiti. Näin toimimalla, hän pystyy tukemaan paremmin erilaisissa elämäntilanteissa ja erilaisista taustoista tulevia naisia heidän äitiydessään.

LÄHTEET

Ahola, Suvi (2000) Kamala ihana äiti. WSOY. Juva

Alasuutari, Maarit (2003) Kuka lasta kasvattaa? Gaudeamus. Tampere.

Allardt, Erik (1983) Sosiologia I. WSOY. Juva.

Antikainen, Ari & Rinne, Risto & Koski, Leena (2000) Kasvatussosiologia. WSOY. Juva.

Auvinen, Riitta (1979) Ylistämällä alistettu. Teoksessa Eskola, Katariina, Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta. Naisnäkökulmia. WSOY. 1979. Juva. s.183-192.

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48. Helsinki: Väestöliitto.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Gaudeamus. Helsinki.

Bergmann, Jörg R. (1998) Introduction: Morality in Discourse. Research in Language and Social Interaction 31 (3&4), 279–294.

Buttny, Richard (2004) Talking Problems. Studies of Discursive Construction. New York: State University of New York Press.

Ewald, Francois (2003) Normi yhteisen mittapuun käytäntönä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. E-sarja N:o 8. Saarijärvi.

Franséhn Mona (2004) Den Dolda Triaden. Om ensamstående mödrar med söner och deras behov av stöd inom socialtjänsten. Institutionen för socialt arbete. Göteborgs universitet. Intellecta Docusys AB. Göteborg.

Gordon, Tuula. & Lahelma, Elina (1992) Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tammer-Paino Oy. Tampere, 314-327.

Gordon, Tuula. & Lahelma, Elina (1998) Koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Takala, T. (toim.) Kasvatussosiologia. WSOY. Juva.

Hays, Sharon (1996) The Cultural Contradictions of Motherhood. Yale University Press. New Haven and London.

Heinämaa, Sara (1996) Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau- Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Gaudeamus. Helsinki.

Helsti, Hilikka (2000) Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 785. Helsinki.

Härkönen, Ulla (1998) Tyttöjen ja poikien työ- ja tasa-arvokasvatus päiväkodissa – alkutaival työelämään. Teoksessa Jauhiainen, A., Keskinen, S., Mikkilä, M., Vuorio-Lehti, M. (toim.) Onko sukupuolella väliä? Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:61, 110-125.

Jayyusi, Lena (1984) Categorization and the Moral Order. London: Routledge and Kegan Paul.

Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Vastapaino. Riika

Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Gaudeamus. Tampere.

Juhila, Kirsi (2012) Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Vastapaino. Riika

Kallio, Emmi (2013) Hyvän ja huonon äidin kategoriat Lionel Shriverin romaanissa poikani Kevin. Pro Gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Keskinen, S. & Hopearuoho- Saajala, K (1998) Naiseus elämän eri vaiheissa? Teoksessa Jauhiainen, A., Keskinen, S., Mikkilä, M., Vuorio-Lehti, M. (toim.) Onko sukupuolella väliä? Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:61, 136-157.

Kuronen, Marja (1989) Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampereen yliopisto. Tampere.

Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä - yksinhuoltajia marginaalissa. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.

Lightfoot, Cynthia & Valsiner, Jaan (1992) Parental Belief System Under the Influence: Social Guidance of the Construction of Personal Cultures. Teoksessa Sigel, Irvin E., McGillicuddy-DeLisi, Ann V., Goodnow, Jacqueline. 2nd ed. Parental Belief System. The Psychological Consequences for Children. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Hillsdale, New Jersey. s. 393-414

Maynard, Douglas W. (1988) Language, Interaction and Social Problems. Social Problems 35 (4), 311-334.

McGillicuddy-De Lisi, Ann & Subramanian, Subha (1996) How Do Children Develop Knowledge? Beliefs of Tanzanian and American Mothers. Teoksessa Harkness, S. & Super, C.M. Parents' Cultural Belief Systems. Their Origins, Expressions, and Consequences. The Guilford Press. New York. 143-168.

Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä.

Nykyri, Tuija (1998) Naisen viha. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Saarijärvi.

Närvi, Johanna (2014) Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere, 2014. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94899/978-951-44-9373-7.pieni.pdf?sequence=1> (viitattu 8.3.2014)

Perälä-Littunen, Satu (2004) Cultural images of a good mother and a good father in three generations. Jyväskylä university printing house. Jyväskylä

Roivainen Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1999:2. Helsinki.

Sacks Harvey (1992) Lectures on Conversation. 2 osaa. Toimittanut Gail Jefferson. Oxford. Basil Blackwell.

Sigel, Irvin, E (1985) A Conceptual Analysis of Beliefs. Teoksessa Sigel, Irvin E. (toim.) Parental Belief System. The Psychological Consequences for Children. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Hillsdale, New jersey.

Sipilä, Petri (1998) Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Sulkunen, Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, R., Liikanen, I., Smeds, K. ja Stenius, H. (toim.). Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä Oy. Vaasa. 157-175.

Tarmo, M. (1992) ”Tytöt ne mutisee mekkoosa”. Opettajien käsityksiä tytöistä. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tammer-Paino Oy. Tampere, 284-300.

Thurer, Shari L (1994) The Myths of Motherhood. How culture reinvents the good mother. Houghton Mifflin Company. Boston, New York.

Tuohela, Kirsi (2000) Elämän pesä. Teoksessa Kaari Utrio. Perhekirja. Eurooppalaisen perheen historia. Amanita. Hämeenlinna. 462-493.

Valkonen Leena (2006) Millainen on hyvä äiti tai isä? : viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä studies in education, psychology and social research;286

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere University Press.

Välimaa Outi (2011) Kategoriat ongelman selontekoina: pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemineen ja sen rakentumisen haastattelupuheessa. Tampere University Press. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66710/978-951-44-8351-6.pdf?sequence=1> (viitattu 8.3.2014)

LIITTEET:

Liite 1

Analysoidut artikkelit

KaksPlus 11/2013

Katajamäki, Matilda. Soittajapoika. s. 86
Lahti, Katja. Äiti absolutisti. s. 22
Pastila, Kaisa. 22-vuotias, raskaana – ja leski. s. 56-59
Pastila, Kaisa. Aikataulujen akrobaatit. s. 40-45
Pennanen, Annina. Pääkirjoitus. Taikinalla uhmaikä talttuu. s. 5
Pyykkö, Kaisa. Lapsen tahtinen uraäiti. s. 24-29
Sandelius, Ninni. Aadan äiti kelaa. s. 10-13
Urmas, Oili. 15 kysymystä unesta. s.30-37
Urmas, Oili. 3 on uusi 2. s. 46-47
Wiklund, Saga. Heittäydyin äitiyteen. s. 92-93

Meidän Perhe 11/2013:

Beliz, Henriksson Jenny. Puts, Plank puhtaaksi. s. 42-45
Kontula, Tytti. Pääkirjoitus. Tuokaa Hilikka takaisin. s. 3
Mustonen Veera. Kiireen tunteesta voi luopua. s. 38
Nykänen Meri. Astetta parempi arki. s. 62-67
Rinkinen, Jenni. Terveisiä perheestä. s. 10-14
Ruohonen Anna. Aamulähdön vaikeus. s. 29
Sommers Sanna. Homma liiankin hallussa. s. 90-95
Sommers Sanna. Lasteni ei tarvitse menestyä harrastuksissa. s. 88-89.
Sommers Sanna. Taisto suojelee minua liialta duunilta. s. 16-21
Sommers Sanna. Valoa kohti. s. 100-105
Tommola Anna. No kun kaveritkin. Miksi ystävien mielipide on lapselle niin tärkeä? s. 40-41
Tommola, Anna. Läksynä tänään. Kuuntele itseäsi. s. 32-36

Vauva 11/2013:

Hurtig Elisa. Kuinka monta on sopivasti? s. 52-55
Hurtig, Elisa. Seksikäs fiilis! s. 63-64
Kontula Tytti. Kohti mielenrauhaa. s. 3
Lehto Tuuli. Jämpit kuviot. s. 34-35
Marjamäki Pipsa-Lotta. En viihtynyt vauvan kanssa kotona. s. 48-50
Nykänen Meri. Seitsemän vuoden odotus. s. 44-47
Rikama Anne. Tilauksessa unihiekkää. s. 24-28
Ruohonen Anna. Ja meistä tuli perhe. s. 14-19
Tanskanen, Elina. Toka eka kerta. s. 56-59
Tuominen Pirkko. 3 tietä unten maille. s. 30-33